

De invloed van de sociaal-economische achtergrond op antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid: het verschil tussen Vlaamse moslimjongeren en Vlaamse niet-moslimjongeren

Naam: Gijs Rooijackers (3700666)

Datum: 27 juni 2016

Opleiding: Master Vraagstukken van beleid en organisatie

Cursus: Masterthesis

Begeleiders: Dr. Tali Spiegel, drs. Monika Sie Dhian Ho, prof. emeritus Mark Elchardus

Instellingen: Universiteit Utrecht en Wiardi Beckman Stichting

Voorwoord

Voordat ik deze scriptie begin, wil ik eerst iedereen bedanken die mij hierbij heeft geholpen. Ten eerste wil ik Tali Spiegel bedanken. Zij was mijn scriptiebegeleider vanuit de Universiteit en heeft mij gecorrigeerd toen ik afdwaalde en mij talloze keren van waardevol advies voorzien. Keer op keer liet zij mij de te bewandelen weg zien, baande ze het pad en motiveerde ze mij. Tali, bedankt! Ten tweede wil ik Monika Sie Dhian Ho bedanken. Zij heeft mij het afgelopen anderhalf jaar begeleid met mijn stage en mij unieke kansen geboden. Zij heeft mij zaken geleerd die veel verder reiken dan de scriptie. Zij gaf mij vertrouwen, richting en de kracht om door te zetten. Monika, mijn dank is groot! Ten derde wil ik Mark Elchardus bedanken. Hij voorzag mij van de data en nam mij vanaf het eerste moment onder zijn hoede. Ik waardeer zijn kennis, inzichten en zolderkamergesprekken, en de manier waarop hij mij elke keer weer de goede richting opstuurde. Mark, bedankt!

En waar zou ik zijn zonder mijn liefvallige vriendin, Shilaan Alzahawi. Zij is mijn rots in de branding, zij helpt mij overeind als het tegenzit en laat mij het leven meer dan wie dan ook waarderen. *Shukran, Habibti!* En ook Corné van der Meulen ben ik dank verschuldigd. Hij is er voor mij in slechte en in goede tijden. Hij helpt mij relativeren als dat nodig is. Corné, bedankt! En degenen aan wie ik alles te danken heb, mijn lieve ouders Gertie Linssen en Martijn Rooijackers. Zonder jullie zou ik hier niet zijn. Ik ben jullie eeuwig dankbaar!

Ik draag deze scriptie op aan mijn opa Toon Linssen. Hij had dit nog zo graag mee willen maken, maar het mocht niet zo zijn. Hij rust nu in vrede. Opa, ik weet dat je meekijkt vanuit de hemel. Deze is voor jou!

Gijs Rooijackers

Abstract

In deze thesis is onderzocht wat het effect is van de sociaal-economische achtergrond op de moreel culturele houdingen – ten opzichte van joden, homoseksuelen en vrouwen – van Vlaamse jongeren en in hoeverre het moslim-zijn deze relatie beïnvloedt. Om dit te onderzoeken is gebruik gemaakt van de JOP-monitor uit 2012, een grootstedelijk scholenonderzoek in Antwerpen en Gent (N = 1438). In dit onderzoek werd gevonden dat een hoger opleidingsniveau en een betere buurtkwaliteit leiden tot progressievere houdingen ten opzichte van joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen. De werksituatie van de ouders heeft geen effect op deze moreel culturele houdingen. Dit effect werd namelijk wegverklaard door het moslim-zijn: het feit dat leerlingen met niet-werkende ouders in hogere mate cultureel conservatieve houdingen hebben, blijkt geheel te kunnen worden verklaard uit het feit dat moslimjongeren vaker niet-werkende ouders hebben. De overige beschouwde sociaal-economische variabelen – het opleidingsniveau van de ouders, het lidmaatschap van een homogene of heterogene vereniging en het gezinsinkomen – werken verschillend in op de verschillende vormen van cultureel conservatisme. Ook het verschil in effect van de sociaal-economische variabelen (i.e. of een sociaal-economische variabele sterker of minder sterk invloed heeft op moslimleerlingen dan niet-moslimleerlingen) is uniek voor elke vorm van cultureel conservatisme. Vervolgonderzoek dient zich te richten op het verklaren van de gevonden differentiële effecten en de mechanismen hierachter. Praktische aanbevelingen liggen in het investeren in het onderwijs, de buurtkwaliteit en de verbinding met de moslimgemeenschap om het ontstaan en bestaan van cultureel conservatieve houdingen te voorkomen en te verminderen.

Inhoudsopgave

1. Introductie	1
2. Theorie en hypothesen	3
2.1 Effect van de sociaal-economische achtergrond op moreel culturele houdingen	3
2.1.1 Effect van het gezin	5
2.1.2 Effect van het onderwijs	7
2.1.3 Effect van de buurt en vereniging	8
2.1.4 Overzicht van de verwachte effecten	10
2.2 Verschil moslims en niet-moslims	11
2.3 Verschil in effect tussen moslims en niet-moslims	11
3. Methoden	12
3.1 Data	12
3.2 Afhankelijke variabelen	13
3.3 Onafhankelijke variabelen	15
3.3.1 Gezinsgerelateerde variabelen	15
3.3.2 Schoolgerelateerde variabele	16
3.3.3 Buurtgerelateerde variabelen	16
3.3.4 De variabele moslim	17
3.3.5 Interactievariabelen	17
3.4 Controlevariabelen	18
3.5 Analytische strategie	19
4. Resultaten	21
4.1 Regressieanalyse voor antisemitisme	21
4.2 Regressieanalyse voor homofobie	25
4.3 Regressieanalyse voor genderongelijkheid	29
5. Conclusie en discussie	32
6. Literatuur	36
7. Bijlagen	I
7.1 Bijlage 1: Tabellen en figuren	I
7.2 Bijlage 2: Voorbeeld interpretatie interactie-effect	VII
7.3 Bijlage 3: SPSS Syntax	IX

1. Introductie

Uit de JOP-monitor, een grootstedelijk scholenonderzoek in Antwerpen en Gent (2012), blijkt dat Vlaamse jongeren sterk verschillen in hun houdingen over moreel culturele onderwerpen zoals joden, homoseksuelen en vrouwen (Vettenburg et al., 2012). Sommige jongeren zijn erg negatief over joden, i.e. antisemitisme, en homoseksuelen, i.e. homofobie, en dichten vrouwen geen gelijke rollen toe, i.e. genderongelijkheid. Andere jongeren staan positief tegenover joden en homoseksuelen en zijn voor gelijke rechten van de vrouw. Deze houdingen kunnen worden ingedeeld op een schaal die loopt van cultureel conservatisme naar culturele progressiviteit (Houtman, 2001; Achterberg, 2004). Culturele progressiviteit staat voor progressieve opvattingen over (homo)seksualiteit, vrouwenrollen, joden, abortus en euthanasie; cultureel conservatisme voor behoudende opvattingen over deze onderwerpen (de Koster en van der Waal, 2014). De vraag is hoe het komt dat sommige jongeren cultureel progressief zijn, terwijl andere jongeren cultureel conservatief zijn.

Een belangrijke verklaring voor het verschil in cultureel conservatisme onder Vlaamse jongeren kan worden gevonden in de sociaal-economische achtergrond. De sociaal-economische achtergrond kan worden afgemeten aan de posities die jongeren innemen op de sociale en economische ladder. Hierbij kan onder meer gekeken worden naar het opleidingsniveau van de ouders, de onderwijsvorm van de jongere, de buurt waarin hij/zij leeft en of hij/zij lid is van een vereniging (Vettenburg et al., 2012). Uit onderzoek blijkt dat jongeren met hoogopgeleide ouders, die in een hoge onderwijsvorm zitten, in een goede buurt wonen en lid zijn van een vereniging, positievere houdingen hebben ten opzichte van joden en homoseksuelen en vaker voor gelijkheid van vrouwen zijn dan jongeren die laagopgeleide ouders hebben, in een lage onderwijsvorm zitten, in een slechte buurt wonen en geen lid zijn van een vereniging (Elchardus, 2012; Roggemans, 2012; Siongers, 2012).

Er is reden om aan te nemen dat de invloed van de sociaal-economische achtergrond op het cultureel conservatisme van Vlaamse jongeren verschilt tussen niet-moslims en moslims. Uit onderzoek van Elchardus (2012) blijkt dat het moslim-zijn invloed heeft op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en het antisemitisme van Vlaamse jongeren: bij niet-moslimjongeren vond hij een effect van de sociaal-economische situatie op hun houdingen ten opzichte van joden, i.e. niet-moslimjongeren in een betere sociaal-economische situatie hebben positievere houdingen ten opzichte van joden dan niet-moslimjongeren in een mindere sociaal-economische situatie. Bij moslimjongeren vond hij echter geen enkel effect: de houdingen van Vlaamse moslimjongeren ten opzichte van joden zijn negatief, ongeacht leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, schoolsamenstelling, opleiding van de ouders en inkomen. Er is dus reden om aan te nemen dat er een interactie-effect optreedt tussen het moslim-zijn en de sociaal-economische achtergrond van jongeren in het bepalen van hun moreel culturele houdingen.

Het is van belang te onderzoeken of dit interactie-effect tussen het moslim-zijn en de sociaal-economische achtergrond ook op gaat voor de andere benoemde moreel culturele houdingen, i.e. genderongelijkheid en homofobie. Het doel van deze thesis is om te onderzoeken wat het effect van de sociaal-economische situatie is op de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren en in hoeverre het moslim-zijn deze relatie beïnvloedt. Daarom zijn de geformuleerde onderzoeksvragen als volgt:

- In hoeverre is de sociaal-economische positie van invloed op de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren?
- In hoeverre heeft het moslim-zijn invloed op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren?

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt in het vaststellen van een interactie-effect tussen het moslim-zijn en de sociaal-economische achtergrond in het bepalen van het cultureel conservatisme van Vlaamse jongeren. Hierbij zal gekeken naar twee moreel culturele houdingen die nog nooit in deze context onderzocht zijn, namelijk de houdingen ten opzichte van homoseksuelen, i.e. homofobie, en de houdingen ten opzichte van de positieve van vrouwen, i.e. genderongelijkheid. Op deze manier wordt onderzocht of de bevindingen van Elchardus enkel voor antisemitisme gelden of ook voor een breder spectrum van cultureel conservatisme opgaan. Dit onderzoek zal dus het eerste onderzoek zijn dat kijkt naar de invloed van het moslim-zijn op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en meerdere conservatieve culturele houdingen. Ook wordt bij dit onderzoek een breed spectrum aan sociaal-economische concepten meegenomen, waaronder de werksituatie van de ouders, de sociaal-economische situatie van de buurt en participatie in het verenigingsleven.

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is driedelig. Zij ligt allereerst in gedrag dat voort kan komen uit cultureel conservatieve houdingen i.e. houdingen dienen als richtlijn voor gedrag en afwijkende conservatieve houdingen kunnen normoverschrijdend gedrag tot gevolg hebben (WRR, 2003). Verschillende onderzoeken tonen aan dat personen met antisemitische, homonegatieve en genderongelijke houdingen vaker antisemitisch, antihomoseksueel en vrouwonvriendelijk gedrag vertonen dan personen met progressieve houdingen over joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen (Phoenix et al., 2003; Poteat, 2007; Poteat et al., 2013). De relevantie ligt ten tweede in de houdingen van jongeren. De adolescentie is een belangrijke waardenvormende fase; de houdingen die dan tot stand komen, veranderen daarna nog maar nauwelijks (Vollebergh, Iedema en Raaijmakers, 2001). Dit kan grote gevolgen hebben voor de toekomstige Vlaamse maatschappij. Indien een aanzienlijk deel van de Vlaamse jongeren cultureel conservatieve houdingen heeft, vindt dit haar weerspiegeling in de inrichting van de samenleving. Immers, de jongeren van nu bepalen hoe zij eruit komt te zien. Dit onderzoek kan ten derde relevant zijn voor beleid. Indien het interactie-effect gerepliceerd wordt, betekent het dat het moslim-zijn verklaart waarom de sociaal-economische

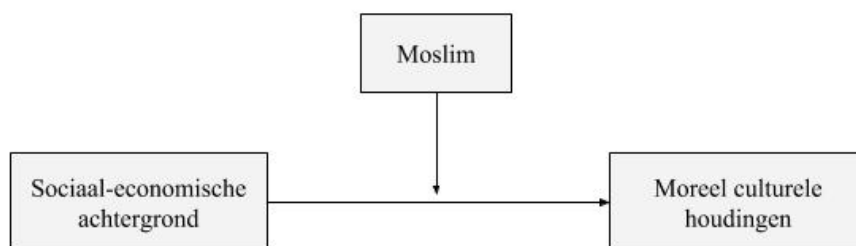
achtergrond geen effect heeft op cultureel conservatisme: het geloof is bepalender dan de sociaal-economische achtergrond voor cultureel conservatisme. Het beleid dient zich dan te focussen op geloof en de punten daarbinnen die leiden tot cultureel conservatisme.

Dit onderzoek bestaat uit vijf onderdelen. Het eerste onderdeel omvat de theorie, opbouwend naar de hypothesen, met betrekking tot de relatie tussen de sociaal-economische positie en de moreel culturele houdingen en de rol die het moslim-zijn speelt in deze relatie. Het tweede onderdeel beschrijft de methoden. Het derde onderdeel omvat de resultaten, waarin de relatie tussen de sociaal-economische positie en de moreel culturele houdingen en de rol die het moslim-zijn speelt in deze relatie, getoetst wordt. Het vierde onderdeel beschrijft de conclusie en discussie en omvat aanbevelingen voor vervolgonderzoek en beleid.

2. Theorie en hypothesen

Onderstaand model geeft een overzicht van de relaties die in deze thesis onderzocht zullen worden (figuur 1). Er wordt onderzocht in hoeverre de sociaal-economische achtergrond van invloed is op de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren (i.e. de relatie tussen de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele) en er wordt onderzocht in hoeverre het moslim-zijn invloed heeft op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren (i.e. het interactie-effect).

Figuur 1. OVERZICHT VAN DE RELATIE TUSSEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ACHTERGROND EN MOREEL CULTURELE HOUDINGEN EN DE INVLOED VAN MOSLIM DAAROP

In het eerste deel van de theorie ligt de focus op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren (paragraaf 2.1). In het tweede deel van de theorie ligt de focus op de invloed van het moslim-zijn op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren (paragraaf 2.3).

2.1 Effect van de sociaal-economische achtergrond op moreel culturele houdingen

Er is veel onderzoek gedaan naar het effect van de sociaal-economische omstandigheden op moreel culturele houdingen. Uit onderzoek blijkt dat personen met een sterke sociaal-economische

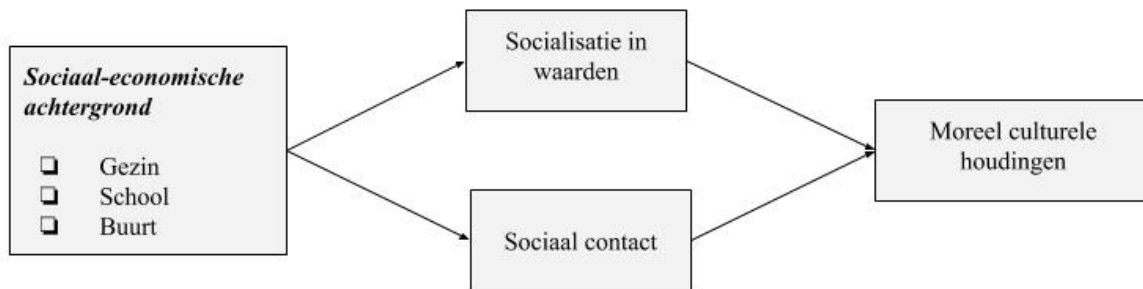
achtergrond vaak progressieve houdingen ontwikkelen en personen met een zwakke sociaal-economische achtergrond conservatieve houdingen (Inglehart en Abramson, 1994). Volgens Inglehart en Abramson (1994) komt dit doordat iemands kernwaarden gevormd worden door de sociaal-economische omstandigheden van iemands jeugd. Echter, het maakt hierbij wel verschil naar welke kenmerken of concepten van de sociaal-economische achtergrond gekeken wordt. Sommige sociaal-economische concepten hebben geen of weinig effect op het ontwikkelen van moreel culturele opvattingen, terwijl andere juist een groot effect hebben (Houtman, 1995). Het is daarom van belang onderscheid te maken tussen de verschillende sociaal-economische concepten.

De sociaal-economische achtergrond van jongeren wordt afgemeten aan de hand van de volgende concepten: de werksituatie van de ouders (Van de Walle et al., 2012; Vettenburg et al., 2012), het gezinsinkomen (Elchardus, 2012; Van de Walle et al., 2012), het opleidingsniveau van de ouders (Elchardus, 2012; Vettenburg et al., 2012), de onderwijsvorm waarin de jongere zich bevindt (Elchardus, 2012), de kwaliteit van de buurt (Cops en Put, 2011; Cardoen et al., 2012) en het verenigingsleven (Siongers, 2012). Deze concepten worden voor de overzichtelijkheid ingedeeld in drie categorieën: gezinsgerelateerde concepten (werksituatie ouders, gezinsinkomen en opleidingsniveau ouders), schoolgerelateerde concepten (opleidingsniveau jongere) en buurtgerelateerde concepten (buurtkwaliteit en verenigingsleven). In dit onderzoek zal per categorie en per concept worden onderzocht wat diens effect is of kan zijn op de moreel culturele houdingen van de jongeren.

De vraag is hoe de sociaal-economische achtergrond de moreel culturele houdingen beïnvloedt. Uit onderzoek blijkt dat jongeren die opgroeien of leven in betere sociaal-economische omstandigheden progressievere en tolerante houdingen hebben en bovendien minder vooroordelen hebben. Deze bevindingen kunnen verklaard worden aan de hand van de socialisatietheorie en de contacttheorie. De socialisatietheorie stelt dat individuen via sociale interactie waarden en normen overnemen en internaliseren (verinnerlijken); zij worden dus als het ware gevormd door hun sociale omgeving (Klaassen, 1973; Hello, Scheepers, Vermulst en Gerris, 2004; Elchardus, 2012). In gezinnen, scholen, en buurten die hoog scoren op sociaal-economische kwaliteit, komen progressieve waarden vaker voor (Elchardus, 2012). Jongeren die zich in deze sociaal-economische omgeving bevinden, zullen daarom ook meer gesocialiseerd worden in progressieve waarden: zij zullen de overheersende, progressieve, waarden uit hun sociale omgeving overnemen en internaliseren. De sociale contacttheorie verklaart de benoemde bevindingen aan de hand van het verenigingsleven van jongeren die zich in betere sociaal-economische omstandigheden bevinden: jongeren die in betere sociaal-economische omstandigheden verkeren, zullen middels een divers verenigingsleven vaker in contact komen met mensen met een andere sociale of etnische achtergrond (Siongers, 2012). Dit sociale contact leidt op haar beurt weer tot minder vooroordelen, meer tolerantie en progressievere houdingen (Weijters en Scheepers, 2003;

Pettigrew en Tropp, 2006; Gijsberts en Dagevos, 2007; Siongers, 2012). Dit leidt tot het volgende model (figuur 2) dat in het eerste deel van de theorie stapsgewijs doorlopen wordt.

Figuur 2. OVERZICHT VAN DE RELATIE TUSSEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ACHTERGROND EN MOREEL CULTURELE HOUDINGEN

2.1.1. Effect van het gezin

De houdingen van de ouders blijken van grote invloed op de houdingen van de jongeren. De ouders dragen hun opvattingen over aan hun kinderen; dit staat bekend als socialisatie (Hello et al., 2004). Daarnaast worden de houdingen van de jongeren beïnvloed door de sociale posities van de ouders. De jongeren leven in dezelfde omstandigheden als hun ouders, hetgeen direct en indirect effect heeft op hun waarden en normen (Jennings, 1984; Pedersen, 1996; Hello et al., 2004). Uit onderzoek blijkt dat de attitudes van de jongeren sterk overeenkomen met de attitudes van hun ouders (Vollebergh, Iedema en Raaijmakers, 2001). Belangrijke indicatoren voor de attitudes van de ouders zijn het beroepsniveau, het inkomensniveau en het opleidingsniveau (Ibid.). In dit onderzoek zijn het beroep van de ouders, het gezinsinkomen en het opleidingsniveau van de ouders gemeten. Deze sociaal-economische omstandigheden kunnen de houdingen van de jongeren direct en indirect beïnvloeden: er wordt allereerst verwacht dat de sociaal-economische omstandigheden van de ouders direct invloed hebben op de houdingen van de jongeren, en ten tweede wordt er vanuit gegaan dat de sociaal-economische omstandigheden indirect, middels socialisatie, invloed hebben op de houdingen van jongeren via de (door de sociaal-economische omstandigheden gecreëerde) houdingen van de ouders (Inglehart en Abramson, 1994; Hello et al., 2004).

Werksituatie ouders

De werksituatie van de ouders blijkt van invloed op diens moreel culturele opvattingen (Vollebergh et al., 2001). Uit de literatuur blijkt dat cultureel conservatisme voornamelijk voorkomt bij arbeiders en lagere beroepsgroepen en dat culturele progressiviteit vaker van toepassing is op hogere beroepsgroepen (Felling en Peters, 1984). In dit onderzoek is weinig onderscheid mogelijk in beroepsgroepen; dit effect is dus moeilijk te meten. Er is wel onderscheid mogelijk in werkzaam en

niet-werkzaam. Verwacht wordt dat ouders die werken progressievere opvattingen hebben dan ouders die niet werken, omdat zij op het werk in contact komen met andersdenkenden (Ganzeboom, de Graaf en Kalmijn, 1987). De sociale contacttheorie voorspelt dat contact met andersdenkenden kan leiden tot minder voordelen en meer tolerantie (Siongers, 2012). Er kan ook sprake zijn van een selectie-effect; de mensen die progressievere opvattingen hebben, komen makkelijker aan een baan (Dagevos, 2001). Verwacht wordt dat werkende ouders hun progressieve opvattingen doorgeven aan hun kinderen; ofwel direct via socialisatieprocessen, ofwel indirect via de sociale omstandigheden waarin zij en hun kinderen leven (Hello et al., 2004). Dit leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 1: Leerlingen met werkende ouders hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met niet-werkende ouders

Gezinsinkomen

Uit de literatuur kan niet geconcludeerd worden of het gezinsinkomen leidt tot meer culturele progressiviteit onder jongeren. Sommige auteurs (e.g. Houtman, 1995) beweren dat het cultureel conservatisme van individuen niet beïnvloed wordt door hun inkomen. Hoewel sommige studies aantonen dat het opgroeien in een gezin met een hoog inkomen niet leidt tot een postmaterialistische waardeoriëntatie (i.e. een waardeoriëntatie die overeenkomt culturele progressiviteit, waarbinnen zelfontplooiing en individuele vrijheid centraal staan; e.g. Lafferty, 1976; De Graaf en De Graaf, 1988; Houtman, 1998), zijn er ook auteurs die stellen dat het inkomen wel degelijk een indicator is voor de attitudes van de ouders (e.g. Vollebergh et al., 2001; Elchardus, 2012). Indien het gezinsinkomen bepalend is voor de attitudes van de ouders, kan analoog aan de voorgaande hypothese dus gesteld worden dat deze – door het gezinsinkomen beïnvloedde – attitudes op haar beurt weer invloed zullen hebben op de attitudes van de jongeren. Deze bevindingen leiden tot de volgende hypothese:

Hypothese 2: Leerlingen met een hoger gezinsinkomen hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met een lager gezinsinkomen

Opleidingsniveau ouders

Het opleidingsniveau van de ouder is een belangrijke indicator voor diens moreel culturele opvattingen (Vollebergh et al., 2001). In de literatuur wordt een positief verband gevonden tussen opleidingsniveau en morele progressiviteit; des te hoger het opleidingsniveau, des te progressiever de opvattingen (Lafferty, 1976; de Graaf en de Graaf, 1988; Houtman, 1995; Houtman, 1998; Emler en Frazer, 1999; Stubager, 2009; de Koster en van der Waal, 2014). Dit geldt voor houdingen tegenover joden (Okami, 1992; Elchardus, 2012), homoseksualiteit (van de Meerendonk en Scheepers, 2004; Roggemans, 2012) en de positie van de vrouw (Roggemans, 2012). Er wordt dus verwacht dat ouders

met een hoger opleidingsniveau progressievere houdingen hebben ten opzichte van joden, homoseksuelen en de positie van de vrouw. Naar verwachting zullen de houdingen van de kinderen grotendeels overeenkomen met de houdingen van de ouders omdat de ouders hun houdingen overdragen op hun kinderen middels socialisatie en de kinderen opgroeien in dezelfde vormende sociaal-economische omstandigheden als hun ouders (Vollebergh et al., 2001; Hello et al., 2004). Dit leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 3: Leerlingen met ouders met een hoger opleidingsniveau hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met ouders met een lager opleidingsniveau

2.1.2. Effect van het onderwijs

Onderwijsvorm

Zoals reeds besproken zal culturele progressiviteit toenemen en het cultureel conservatisme afnemen met het onderwijsniveau. Men kan zodoende verwachten dat hogeropgeleiden over het algemeen progressievere houdingen hebben over joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen. Uit onderzoek blijkt dat onderwijs van groot belang is op de waardenontwikkeling van jongeren (Herbots en Elchardus, 2010; Elchardus, 2012; Elchardus, Herbots en Spruyt, 2013).

In verschillende onderzoeken wordt geconstateerd dat hogeropgeleiden over meer cultureel kapitaal beschikken dan lageropgeleiden (Manevska, van der Waal, Achterberg, Houtman en de Koster, 2010; Elchardus, Herbots, Spruyt, 2013; de Koster et al., 2014). Cultureel kapitaal zorgt ervoor dat men beter kan omgaan met diversiteit en hier meer begrip voor heeft. Mensen met veel cultureel kapitaal hebben een kritische kijk op de wereld en beseffen dat gedragsregels door de mens gecreëerd zijn en aan verandering onderhevig zijn (Houtman, 1995; de Koster et al., 2014). Mensen met minder cultureel kapitaal zien de gedragsregels daarentegen als onveranderbaar en afwijkingen als onwenselijk (ibid.). In het onderwijs leren leerlingen tevens cognitieve vaardigheden aan die ervoor zorgen dat zij beter met diversiteit om kunnen gaan, informatie gemakkelijker kunnen verwerken en een breed en open perspectief ontwikkelen (Herbots en Elchardus, 2012; Elchardus, 2012). Uit onderzoek blijkt dat dit kan leiden tot maatschappelijk wenselijke houdingen (Ganzeboom, 1984; Houtman, 2003; Herbots en Elchardus, 2012).

Het onderwijs wordt tevens als socialisatieproces beschouwd, waarbij scholen proberen leerlingen democratische en liberale waarden als tolerantie en verdraagzaamheid bij te brengen (Hyman en Wright, 1979; Vogt, 1997; Hello et al., 2004; Elchardus, 2012). In het westerse onderwijssysteem wordt er getracht een open debat te voeren waarbij verschillende meningen aan bod komen en worden leerlingen aangemoedigd hun mening te geven. Dit zorgt ervoor dat leerlingen zich bewust worden van waardenpluriformiteit en hiermee om leren gaan (Elchardus, 2012). De vraag blijft hoe groot het

socialisatie-effect van het secundair onderwijs is (Hello et al., 2004) Het kan namelijk ook komen door een selectie-effect waarbij de personen die reeds progressievere waarden hebben naar een hoger onderwijsniveau gaan (Brint, Contreras en Matthews, 2001; Elchardus, Herbots en Spruyt, 2013). Uit onderzoek blijkt dat leerlingen met een zwakke sociaal-economisch achtergrond vaak naar een laag onderwijsniveau gaan, terwijl leerlingen met een sterke sociaal-economische achtergrond vaak naar een hoog onderwijsniveau gaan (Pelleriaux, 2001; Elchardus en Pelleriaux, 2001; Elchardus en Siongers, 2003; Herbots en Elchardus, 2010). Op deze manier ontstaan er gescheiden leefwerelden van leerlingen met een zelfde sociaal-economische achtergrond. Dit kan tot sterk verschillende houdingen leiden tussen de leerlingen van verschillende onderwijsniveaus en sterk overeenkomstige houdingen van de leerlingen binnen een onderwijsniveau (Pelleriaux 2001; Elchardus en Siongers, 2007; Spruyt, 2008; Herbots en Elchardus, 2010).

Het onderwijssysteem in Vlaanderen is anders opgebouwd dan het Nederlandse. Het secundaire onderwijs in Vlaanderen is opgesplitst in het beroepsonderwijs (bso), het technisch onderwijs (tso) en het algemeen onderwijs (aso) (Herbots en Elchardus, 2010). Het bso is een praktijkgerichte onderwijsvorm waarin leerlingen worden onderwezen in een specifiek beroep en direct worden voorbereid op de arbeidsmarkt (ibid.). In het tso wordt leerlingen algemene en technisch-theoretische kennis bijgebracht en worden zij zowel voorbereid op de arbeidsmarkt als op het hoger onderwijs. Het aso is sterk theorie-gericht en dient enkel als voorbereiding op het hoger of universitair onderwijs. Er bestaan grote verschillen tussen de onderwijsniveaus (Pelleriaux, 2001; Herbots en Elchardus, 2012); waar het bso en tso meer praktijkgericht zijn, is het aso theoriegericht en staan analytische vaardigheden en abstracte begripsvorming centraal (Herbots en Elchardus, 2010). Leerlingen in het aso zullen meer kennis, sterkere cognitieve vaardigheden en andere wijzen van informatieverwerking hebben dan leerlingen in het bso of tso (Ibid.). Dit kan leiden tot verschillen in houdingen tussen de leerlingen van de verschillende onderwijsvormen (Pelleriaux, 2001; Stevens en Elchardus, 2001; Herbots en Elchardus, 2010). Bovenstaande bevindingen leiden tot de volgende hypothese:

Hypothese 4: Leerlingen in een hogere onderwijsvorm (aso en kso) hebben progressievere opvattingen dan leerlingen in een lagere onderwijsvorm (bso of tso)

2.1.3. Effect van de buurt en vereniging

Buurtkwaliteit

De buurt kan op verschillende wijzen invloed hebben op de houdingen van de leerlingen. De buurt heeft onder meer een socialiserende invloed (Gesthuizen, 2006; Pinkster, 2008; De Visscher, 2010; Gijsberts et al., 2010; Cops en Put, 2011). Indien de sociaaleconomische omstandigheden in een buurt slecht zijn, kan er een *culture of poverty* ontstaan (Lewis, 1966; Gijsberts, Vervoort, Havekes, Dagevos, 2010). Binnen deze cultuur ontwikkelen zich houdingen en gedragingen die de achterstand

alleen maar groter maken (Gijsberts et al., 2010). In achterstandsbuurten worden jongeren gesocialiseerd in normen, waarden en gedragingen die in de buurt als normaal worden beschouwd, maar die sterk afwijken van het maatschappelijk aanvaarde (Pinkster, 2008). In bepaalde buurten wonen veel mensen met een lage sociaal-economische status die vaak een lager opleidingsniveau en een mindere werksituatie hebben (Dagevos, 2009). In dergelijke wijken zullen dus veel mensen wonen die conservatieve opvattingen hebben over joden, homoseksuelen en de positie van de vrouw. Als zulke opvattingen in een buurt breed gedragen worden, is de kans aanwezig dat de jongeren die in deze buurten wonen via sociaal contact deze houdingen ten dele zullen overnemen i.e. zich socialiseren in deze houdingen.

De invloed van de buurt kan ook worden benaderd vanuit het sociale desorganisatieperspectief (Sampson en Laub, 1994; Leventhal en Brooks-Gunn, 2000; Cops en Put, 2011; Cops, 2013). Dit perspectief stelt dat de psychosociale ontwikkeling van jongeren negatief wordt beïnvloed door problemen, zoals werkloosheid, armoede en etnische diversiteit, die structureel en geconcentreerd aanwezig zijn in bepaalde buurten (Cops, 2013). Veel bewoners van achterstandsbuurten voelen zich onveilig (Dagevos, 2009) en de sociale cohesie en sociale controle is vaak laag (Sampson en Groves, 1989; Cops en Put, 2011). Buurtbewoners krijgen het idee dat er wanorde i.e. anomie heerst in de buurt (Silver en Miller, 2004). Gevoelens van anomie worden vaak in verband gebracht met autoritarisme, vooroordelen en conservatieve opvattingen (Scheepers, Felling en Peters, 1992).

Er wordt dus verwacht dat bewoners van buurten met een lage sociaal-economische status door ‘socialisering’ en ‘sociale desorganisatie’ conservatievere opvattingen hebben over joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen dan bewoners van buurten met een hoge sociaal-economische status. Analoog aan deze verwachtingen betekent dit dus ook dat bewoners van buurten met een hoge sociaal-economische status progressievere opvattingen hebben over joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen dan bewoners van buurten met een lage sociaal-economische status. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 5: Leerlingen uit een buurt met een hoge sociaal-economische status hebben progressievere houdingen dan leerlingen uit een buurt met een lage sociaal-economische status

Verenigingsleven

De buurt- of woonomgeving verschaft ruimte voor lidmaatschap in het verenigingsleven. In het verenigingsleven kunnen leerlingen in contact komen met personen uit verschillende sociale of etnische omgevingen (Siongers, 2012). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat participatie aan het verenigingsleven kan bijdragen aan tolerante houdingen (Hooghe, 2003; Smits, 2012; Siongers, 2012).

Dit is gebaseerd op de sociale contacttheorie; sociaal contact met personen met een andere sociale of etnische achtergrond kan leiden tot wederzijds begrip, een afname van vooroordelen, een toename van empathie, het zien van zaken vanuit een ander zijn of haar perspectief en een toename van tolerantie (Weijters en Scheepers, 2003; Pettigrew en Tropp, 2006; Gijsberts en Dagevos, 2007; Siongers, 2012). Sociaal contact kan positief bijdragen aan progressieve houdingen ten opzichte joden (Bilewicz, 2007), homoseksuelen (Herek en Capitanio, 1996) en de positie van de vrouw (Maliapaard en Alba, 2016).

Echter, niet elke vereniging draagt bij aan tolerante, progressieve houdingen (Siongers, 2012). Er kan hierbij onderscheid gemaakt worden tussen heterogene en homogene verenigingen (Putnam, 2000; Siongers, 2012). Verenigingen die gekenmerkt worden door heterogene sociale banden zullen positief bijdragen aan tolerante houdingen; personen met verschillende sociale en etnische achtergronden komen met elkaar in contact en sociale of etnische onderscheiden worden overbrugd (Siongers, 2012). Verenigingen met sterk homogene sociale banden zullen daarentegen niet bijdragen aan progressieve houdingen: personen met overeenkomstige opvattingen komen bijeen, hetgeen kan leiden tot een versterking van die opvattingen en een negatieve opstelling ten opzichte van niet-groepsleden (Ultee, Arts en Flap, 2001; Siongers, 2012). Een voorbeeld: Als moslimjongeren die al negatieve opvattingen hebben over homoseksuelen bijeenkomen binnen een islamitische vereniging, zullen de opvattingen ten opzichte van homoseksuelen des te negatiever worden.

Er wordt dus verwacht dat leerlingen die lid zijn van heterogene verenigingen progressievere houdingen hebben ten opzichte van joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging en er wordt verwacht dat leerlingen die lid zijn van een homogene vereniging conservatievere houdingen hebben ten opzichte van joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging. Dit leidt tot de volgende hypothesen:

Hypothese 6: Leerlingen die lid zijn van een homogene vereniging hebben conservatievere houdingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging

Hypothese 7: Leerlingen die lid zijn van een heterogene vereniging hebben progressievere houdingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging

2.1.4. Overzicht van de verwachte effecten

Bovenstaande bevindingen worden samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 1. OVERZICHT VAN DE VERWACHTE EFFECTEN VAN DE SOCIAAL-ECONOMISCHE CONCEPTEN OP CULTUREEL CONSERVATISME EN CULTURELE PROGRESSIVITEIT

	Culturele progressiviteit
Werksituatie ouders	+
Gezinsinkomen	+
Opleidingsniveau ouders	+
Opleidingsniveau jongere	+
Buurtkwaliteit	+
Homogene vereniging	-
Heterogene vereniging	+

2.2 Verschil moslims en niet-moslims

Uit de literatuur blijkt dat moslims negatievere en conservatievere opvattingen hebben dan niet-moslims over joden (e.g. Elchardus, 2012; Jikeli, 2015; Koopmans, 2015; Van Wonderen en Wagenaar, 2015), homoseksuelen (e.g. Van den Akker et al., 2013; Huijnk, 2014; Koopmans, 2015; Roggemans et al., 2015) en de positie van de vrouw (e.g. Diehl et al., 2009; Norris en Inglehart, 2012; Roggemans, 2012; Maliepaard en Alba, 2015). Dit leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 8: Moslims hebben conservatievere opvattingen over joden, homoseksuelen en de positie van de vrouw dan niet-moslims

2.3 Verschil in effect tussen moslims en niet-moslims

Elchardus (2012) is de enige die onderzocht heeft of het effect van de sociaal-economische achtergrond op moreel culturele houdingen verschilt tussen moslims en niet-moslims. Hij kwam tot de conclusie dat de sociaal-economische concepten van grote invloed waren op het antisemitisme van niet-moslims, maar geen enkele invloed hadden op het antisemitisme van moslims. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de invloed van de religie, i.e. het moslim-zijn, bepalender is dan de sociaal-economische omstandigheden in de vorming van de moreel culturele houdingen (Ibid.): het effect van de sociaal-economische omstandigheden op de moreel-culturele houdingen wordt tenietgedaan door het moslim-zijn. In dit onderzoek wordt onderzocht of dit interactie-effect ook opgaat voor de twee andere, conservatieve moreel culturele houdingen, namelijk homofobie en genderongelijkheid. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 9: Het effect van de sociaal-economische achtergrond (de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders, het opleidingsniveau van de jongere, de buurtkwaliteit en de diversiteit van het verenigingsleven) op moreel culturele houdingen verschilt tussen moslims en niet-moslims

3. Methoden

3.1 Data

Om de hypothesen te toetsen, wordt gebruik gemaakt van de data van de JOP-monitor Antwerpen en Gent (2012). Dit is een grootstedelijk scholenonderzoek dat is uitgevoerd door het Jeugdonderzoeksplatform (JOP), - een interdisciplinaire en interuniversitaire coöperatie tussen de vakgroep Sociale Agogiek (Universiteit Gent), het departement Sociologie van de Vrije Universiteit Brussel en het Leuvens Instituut voor Criminologie (Universiteit Leuven), - en is gefinancierd door de Vlaamse overheid (Cops en Pleysier, 2014). Het doel van de jeugdmonitor is om inzicht te krijgen in de leefomstandigheden, leefwereld en gedragingen i.e. activiteiten van Vlaamse jongeren (Vettenburg, Elchardus, Put en Pleysier, 2012).

De jeugdmonitor Antwerpen en Gent is in 2012 afgenomen in de steden Antwerpen en Gent, qua inwonertal de tweede en derde stad van België, met respectievelijk 506.225 inwoners (in januari 2012) en 249.425 inwoners (in juni 2012) (Vettenburg et al., 2012). De monitor werd afgenomen bij leerlingen uit het secundair onderwijs. De steekproef bestond uit alle middelbare scholen in Antwerpen en Gent, behalve de OKAN-klassen (onthaalklassen anderstaligen) en het BUSO (bijzonder secundair onderwijs) (JOP, 2012). In totaal werden 52 scholen (34 Antwerpse en 18 Gentse) schriftelijk en indien nodig telefonisch benaderd (ibid.). Uiteindelijk besloten 33 scholen om deel te nemen aan het onderzoek. De respons rate op schoolniveau bedraagt 63.46% (JOP, 2012). Aan de deelnemende scholen werd gevraagd om de klassenlijsten op te sturen waarna ad random een selectie van de klassen per school werd gemaakt. Deze selectie vond plaats op basis van de onderwijsvorm en het studiejaar; per school werd van elke onderwijsvorm en elk studiejaar een klas geselecteerd (Vettenburg et al., 2012). Vervolgens werd er met de scholen een moment afgesproken waarop een enquêteur langs zou komen om de klassen te ondervragen. Alle enquêtes zijn binnen de scholen afgenomen. Sommige leerlingen werden niet bereikt, omdat zij ziek of afwezig waren of dat hun klas op excursie was. In totaal is zo'n 88% van de geselecteerde leerlingen bereikt (respons op klasniveau). Dit betreft 3867 leerlingen, waarvan er 2156 in Antwerpen op school zitten en 1711 in Gent.

Echter, niet al deze 3867 leerlingen zijn in dit onderzoek meegenomen. De leerlingen kregen namelijk twee verschillende soorten vragenlijsten voorgelegd: een eerste vragenlijst voor leerlingen uit de eerste graad van het secundair onderwijs (voornamelijk 12- en 13-jarigen) en een tweede vragenlijst voor leerlingen uit de tweede en derde graad van het secundair onderwijs (14 jaar en ouder) (JOP, 2012). In de vragenlijst voor de leerlingen uit de tweede en derde graad van het secundair onderwijs staan vragen over joden, homoseksuelen en de positie van de vrouw; in de vragenlijst voor de leerlingen uit de eerste graad staan deze niet. In dit onderzoek zijn zodoende enkel de gegevens van de leerlingen uit de tweede en derde graad gebruikt, omdat de gegevens van de leerlingen uit de eerste graad niet

bruikbaar zijn (zij beantwoorden immers geen vragen over joden, homoseksuelen en de positie van de vrouw). In totaal hebben 2.884 leerlingen uit de tweede en derde graad van het secundair onderwijs de vragenlijst ingevuld.

Vettenburg et al. (2012) hebben deze steekproef vergeleken met de totale groep leerlingen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs in Antwerpen en Gent. Deze steekproef is representatief op het gebied van geslacht, leeftijd, onderwijsvorm en onderwijsnet (JOP, 2012). Er bestaan kleine verschillen tussen de steekproef en de doelpopulatie, maar deze zijn niet van zodanige aard dat er gewogen dient te worden.

3.2 Afhankelijke variabelen

De operationalisering van de afhankelijke variabelen, antisemitisme, homonegativiteit en genderongelijkheid, zal hieronder besproken worden. Deze variabelen meten tezamen de schaal van cultureel conservatisme/culturele progressiviteit.

Antisemitisme

Antisemitisme is gemeten aan de hand van acht items (zie tabel 2.1. in bijlage voor overzicht), die betrekking hebben op klassiek antisemitische stereotypen. Het gaat hier om de stereotypen dat joden calculerend, dominerend, slim en machtig zijn; zij zijn betrokken bij duistere kapitalistische praktijken en bereid om oorlog aan te gaan, enkel en alleen voor het eigen volk (Elchardus, 2012). De leerlingen werd gevraagd in welke mate zij het met deze items eens zijn. Bij elk item hadden zij vijf antwoordcategorieën (1=helemaal niet akkoord, 2=niet akkoord, 3=tussen beide, 4=akkoord, 5=helemaal akkoord). Er is een principale componentenanalyse uitgevoerd om te toetsen of de items samen een goede schaal vormen voor antisemitisme (zie tabel 2.2 in bijlage voor resultaten). De principale componentenanalyse heeft een eigenwaarde van 4.6 en een verklaarde variantie van 57%. De absolute waarden van de ladingen variëren van .47 tot .86. Het item met lading .47 (“de Joden zijn hardwerkende mensen”) is een uitzondering. De andere items laden tussen de .70 en .86. Er is daarom besloten dit item niet in de schaal op te nemen. De schaal antisemitisme heeft een Cronbach α van .89. De factorscore antisemitisme zal in het vervolg van dit onderzoek worden gebruikt als afhankelijke variabele.

Alvorens de principale componentenanalyse uit te voeren, werd er een filtervariabele aangemaakt voor de leerlingen die aangaven niet joods te zijn. De leerlingen werd gevraagd hoe zij zichzelf zouden omschrijven op godsdienstig of levensbeschouwelijk gebied. Hierbij hadden zij de keuze uit 15 antwoordcategorieën: ‘katholiek en regelmatig naar de kerk’ (=1), ‘katholiek en niet vaak naar de kerk’ (=2), ‘protestant en regelmatig naar de kerk’ (=3), ‘protestant en niet vaak naar de kerk’ (=4), ‘iemand die twijfelt, maar toch min of meer christelijk’ (=5), ‘een strikte moslim’ (=6), ‘niet-strikte moslim’

(=7), 'iemand die twijfelt, maar toch min of meer moslim' (=8), 'strikte jood' (=9), 'niet-strikte jood' (=10), 'iemand die twijfelt, maar toch min of meer joods' (=11), 'vrijzinnig (humanisme, zedenleer, moraal)' (=12), 'niet gelovig' (=13), 'geen interesse in godsdienst' (=14) en 'andere' (=15). Hiervan werd een filtervariabele gemaakt (9 t/m 10 = 0) (1 t/m 8 = 1) (12 t/m 15 = 1) waarbij de categorieën 'strikte jood' (=9), 'niet-strikte jood' (=10), 'iemand die twijfelt, maar toch min of meer joods' (=11) de score 0 kregen en de overige categorieën (1 t/m 8 en 12 t/m 15) de score 1. De dataset werd vervolgens gefilterd op basis van deze filtervariabele: de principale componentenanalyse is uitgevoerd met alleen niet-joden.

Homonegativiteit

Homonegativiteit is gemeten aan de hand van tien items over homoseksuelen en homoseksualiteit (zie tabel 3.1 in bijlage voor overzicht). De schaal voor homonegativiteit is afgeleid van de schalen 'Attitudes Toward Lesbians (ATL)' en 'Attitudes Toward Gay Men' (voor een volledig overzicht, zie Herek, 1987, p. 6). Hiermee worden zowel expliciete vormen als meer impliciete vormen van homonegativiteit gemeten (Roggemans, 2012). De leerlingen werd gevraagd in welke mate zij het eens zijn met deze items. Bij elk item hadden zij vijf antwoordcategorieën (1=helemaal niet akkoord, 2=niet akkoord, 3=tussen beide, 4=akkoord, 5=helemaal akkoord). Er is een principale componentenanalyse uitgevoerd om te toetsen of de items samen een goede schaal vormen voor homonegativiteit (zie tabel 3.2 in bijlage voor de resultaten). De principale componentenanalyse heeft een eigenwaarde van 5.7 en een verklaarde variantie van 57%. De absolute waarden van de ladingen variëren van .70 tot .87. Omwille van de hoge ladingen is besloten alle items in de schaal op te nemen. De schaal homonegativiteit heeft een Cronbach α van .91. De factorscore homonegativiteit zal in het vervolg van dit onderzoek worden gebruikt als afhankelijke variabele.

Genderongelijkheid

De leerlingen kregen negen items over de positie en het gedrag van vrouwen voorgelegd (zie tabel 4.1 in bijlage voor overzicht). Uit onderzoek van Roggemans (2012) met dezelfde dataset blijkt dat maar 6 van de 9 items genderongelijkheid meten en dat de overige 3 items genderoverschrijdend gedrag meten. In dit onderzoek zijn enkel de 6 items die genderongelijkheid meten gebruikt i.e. dit zijn de eerste zes items in tabel 4.1. De leerlingen werd gevraagd in welke mate zij het met deze items eens zijn. Bij elk item hadden zij vijf antwoordcategorieën (1=helemaal niet akkoord, 2=niet akkoord, 3=tussen beide, 4=akkoord, 5=helemaal akkoord). Er is een principale componentenanalyse uitgevoerd om te toetsen of de items samen een goede schaal vormen voor genderongelijkheid (zie tabel 4.2 in bijlage voor resultaten). De principale componentenanalyse heeft een eigenwaarde van 2.9 en een verklaarde variantie van 49%. De items op deze schaal laden tussen de .61 en .81. Omwille van de hoge ladingen is besloten alle items in de schaal op te nemen. De schaal genderongelijkheid heeft

een Cronbach α van .79. De factorscore genderongelijkheid zal in het vervolg van dit onderzoek worden gebruikt als afhankelijke variabele.

3.3 Onafhankelijke variabelen

De onafhankelijke variabelen zijn ingedeeld in vijf categorieën: gezinsgerelateerde variabelen, schoolgerelateerde variabele, buurtgerelateerde variabelen, de variabele moslim en de interactievariabelen. De operationalisering van deze variabelen zal hieronder worden besproken.

3.3.1 Gezinsgerelateerde variabelen

Werksituatie ouders

Om de werksituatie van de ouders te meten is de leerlingen gevraagd wat hun vader en hun moeder hoofdzakelijk doen. Zij hadden hierbij keuze uit elf antwoordcategorieën (1 = werknemer, 2 = zelfstandige of helper, 3 = werkloos en zoekt werk, 4 = uitkering, 5 = huisman/huisvrouw, 6 = gepensioneerd of vervroegd pensioen, 7 = ziek, werkonbekwaam of invalide, 8 = loopbaanonderbreking of tijdscrediet, 9 = andere, 10 = overleden, 11 = weet ik niet). Deze elf categorieën zijn gereduceerd tot vier categorieën (1 = werkzaam, 2 = niet werkzaam, 3 = pensioen of huisman/huisvrouw, 4 = overleden). Om tot één variabele voor de werksituatie van de ouders te komen, is de variabele ‘werksituatie ouders’ gecreëerd waarbij onderscheid werd gemaakt in drie categorieën; geen van beide ouders werkt (=1), één van beide ouders werkt (=2) en beide ouders werken (=3). Hiervan zijn twee dummyvariabelen gemaakt: ‘geen van beide ouders werkt of één van beide ouders werkt’ (1 = ja, 0 = nee) en ‘beide ouders werken’ (1=ja, 0=nee).

Subjectief gezinsinkomen

Om het subjectieve gezinsinkomen te meten werd de leerlingen gevraagd of hun gezin kan rondkomen met het beschikbare inkomen. De leerlingen konden kiezen uit 6 antwoordcategorieën gaande van heel moeilijk rondkomen tot heel gemakkelijk rondkomen (1 = zeer moeilijk, 2 = moeilijk, 3 = nogal moeilijk, 4 = nogal gemakkelijk, 5 = gemakkelijk, 6 = zeer gemakkelijk). De variabele wordt als een intervalvariabele gebruikt naar voorbeeld van Elchardus (2012).

Opleidingsniveau ouders

De leerlingen is gevraagd naar het hoogst behaalde diploma van hun vader en moeder. Zij hadden hierbij keuze uit zeven antwoordcategorieën (1 = geen, 2= lager onderwijs, 3 = secundair/middelbaar onderwijs, 4 = hoger onderwijs buiten de universiteit, 5 = universitair onderwijs, 6 = andere, 7 = weet ik niet). Deze zeven categorieën zijn gereduceerd tot drie categorieën (1 = laaggeschoold (geen of lager onderwijs), 2 = middengeschoold (secundair onderwijs), 3 = hooggeschoold (hogeschool of universiteit). Dit resulteerde in twee variabelen (opleidingsniveau vader en opleidingsniveau moeder) met elk drie antwoordcategorieën. Om tot één variabele voor het opleidingsniveau van de ouders te

komen, is de variabele ‘opleidingsniveau ouders’ gecreëerd waarbij onderscheid werd gemaakt in drie categorieën; geen van beide ouders is hoogopgeleid (=1), één van beide ouders (vader of moeder) is hoogopgeleid (=2) en beide ouders zijn hoogopgeleid (=3). Hiervan zijn twee dummyvariabelen gemaakt: ‘geen van beide ouders is hoogopgeleid of één van beide ouders is hoogopgeleid’ (1=ja, 0=nee) en ‘beide ouders zijn hoogopgeleid’ (1=ja, 0=nee).

3.3.2 Schoolgerelateerde variabele

Onderwijsvorm

De leerlingen is gevraagd in welke onderwijsvorm zij zich bevinden. Zij konden kiezen uit deeltijds beroepssecundair onderwijs (dbso) (=1), beroepssecundair onderwijs (bso) (=2), technisch secundair onderwijs (tso) (=3), kunstsecundair onderwijs (kso) (=4) en algemeen secundair onderwijs (aso) (=5). Deze vijf categorieën zijn vervolgens gereduceerd tot drie categorieën (1 = ‘bso + dbso’, 2 = ‘tso’, 3 = ‘aso + kso’) naar voorbeeld van Elchardus (2012). Hiervan zijn twee dummyvariabelen gemaakt: ‘bso, dbso en tso’ (1=ja, 0=nee) en ‘aso en kso’ (1=ja, 0=nee).

3.3.3 Buurtgerelateerde variabelen

Buurtkwaliteit

De leerlingen zijn zes items voorgelegd die betrekking hebben op de buurt waarin men woont en gebeurtenissen die er eventueel kunnen plaatsvinden: 1) gevels van woningen, deuren, enz. zijn met verf beklad (graffiti), 2) op het voetpad en de pleintjes ligt veel afval, 3) buurtbewoners maken ruzie met elkaar op straat, 4) mensen worden lastiggevallen of bedreigd op straat, 5) bus-, tram- of metrohokjes die kapot gemaakt zijn, 6) iemand verkoopt drugs (hasj, wiet, ...) op straat. De leerlingen is gevraagd hoe vaak zij deze zaken in hun buurt hebben opgemerkt. Op een vijfpuntschaal –gaande van ‘nooit’ tot ‘heel vaak’- konden de leerlingen aangeven hoe vaak dit voorkomt (0 = nooit, 1 = af en toe, 2 = soms, 3 = vaak, 4 = heel vaak). De richting van deze items is omgedraaid waardoor een hoge score op deze items staat voor een hoge buurtkwaliteit (geen graffiti, afval, overlast e.d.). Er is een principale componentenanalyse uitgevoerd om te toetsen of de items samen een goede schaal vormen voor buurtkwaliteit (zie tabel 5 in bijlage voor resultaten). De principale componentenanalyse heeft een eigenwaarde van 3.5 en een verklaarde variantie van 59%. De absolute waarden van de ladingen variëren van .71 tot .84. Omwille van de hoge ladingen is besloten alle items in de schaal op te nemen. De schaal buurtkwaliteit heeft een Cronbach α van .86. De factorscore buurtkwaliteit zal in het vervolg van dit onderzoek als onafhankelijke variabele worden gebruikt.

Lidmaatschap buurtvereniging

De leerlingen kregen een lijst van verenigingen voorgelegd (zie tabel 6 in bijlage voor overzicht van verenigingen). Zij dienden bij elk van die verenigingen aan te geven of zij ‘nooit lid geweest zijn’ (= 0), ‘vroeger lid geweest zijn’ (= 1), ‘nu passief lid zijn’ (= 2), of ‘nu actief lid zijn’ (= 3). Vervolgens

werden drie nieuwe variabelen gecreëerd: ‘geen lid van een vereniging’, ‘lid van een homogene vereniging’ en ‘lid van een heterogene vereniging’. De variabele ‘geen lid van een vereniging’ is geconstrueerd uit de leerlingen die bij alle verenigingen aangaven ‘nooit lid geweest te zijn’, ‘vroeger lid geweest te zijn’ of ‘nu passief lid te zijn’. De variabele ‘lid van een homogene vereniging’ is geconstrueerd uit alle leerlingen die aangaven ‘nu actief lid’ te zijn van een allochtone jeugdvereniging, een zelforganisatie van migranten, een jeugdwelzijnswerking of een religieuze of levensbeschouwelijke vereniging. De variabele ‘heterogene vereniging’ is geconstrueerd uit de leerlingen die aangaven ‘nu actief lid te zijn’ van andere verenigingen dan een allochtone jeugdvereniging, een zelforganisatie van migranten, een jeugdwelzijnswerking of een religieuze of levensbeschouwelijke vereniging. Deze variabelen werden vervolgens samengevoegd tot de variabele ‘vereniging’ bestaande uit de categorieën ‘geen lid van een vereniging’ (= 0), ‘lid van een homogene vereniging’ (=1), ‘lid van een heterogene vereniging’ (=2). Hier werden vervolgens drie dichotome variabelen van gemaakt; ‘geen lid van een vereniging’ (1=ja, 0=nee), ‘lid van een homogene vereniging’ (1=ja, 0=nee) en ‘lid van een heterogene vereniging’ (1=ja, 0=nee).

3.3.4 De variabele moslim

Moslim

De leerlingen is gevraagd hoe zij zichzelf op godsdienstig of levensbeschouwelijk gebied zouden omschrijven. Hierbij hadden zij keuze uit: ‘katholiek en regelmatig naar de kerk’ (=1), ‘katholiek en niet vaak naar de kerk’ (=2), ‘protestant en regelmatig naar de kerk’ (=3), ‘protestant en niet vaak naar de kerk’ (=4), ‘iemand die twijfelt, maar toch min of meer christelijk’ (=5), ‘een strikte moslim’ (=6), ‘niet-strikte moslim’ (=7), ‘iemand die twijfelt, maar toch min of meer moslim’ (=8), ‘strikte jood’ (=9), ‘niet-strikte jood’ (=10), ‘iemand die twijfelt, maar toch min of meer joods’ (=11), ‘vrijzinnig (humanisme, zedenleer, moraal)’ (=12), ‘niet gelovig’ (=13), ‘geen interesse in godsdienst’ (=14) en ‘andere’ (=15). Bij de categorie ‘andere’ hadden zij de mogelijkheid om een godsdienst of levensbeschouwing in te vullen die hier niet bij stond. Vervolgens werd de variabele ‘moslim’ gecreëerd voor de leerlingen die aangaven moslim te zijn (= 6 t/m 8) of bij de categorie ‘andere’ een moslimidentiteit rapporteerden. De variabele ‘niet-moslim’ werd aangemaakt voor leerlingen die aangaven geen moslim te zijn (1 t/m 5 en 9 t/m 14) of bij de categorie ‘andere’ aangaven een andere religie/levensbeschouwing te hebben dan de islamitische. Deze variabelen werden samengevoegd tot de variabele ‘moslim’ met de categorieën; ‘moslim’ (=1) en ‘niet moslim’ (=0).

3.3.5 Interactievariabelen

Om te toetsen, in hoeverre het moslim-zijn van invloed is op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en het cultureel conservatisme van Vlaamse jongeren, zijn er voor elke sociaal-economische variabelen producttermen i.e. interactievariabelen gemaakt met de variabele moslim. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen categorische interactievariabelen en continue

interactievariabelen. De categorische interactievariabelen ‘beide ouders werken’, ‘beide ouders hoogopgeleid’, ‘onderwijsvorm hoog (aso en kso)’, ‘lid van homogene vereniging’, ‘lid van heterogene vereniging’ zijn vermenigvuldigd met de variabele ‘moslim’. De continue variabele ‘inkomen’ is eerst gecentreerd en is na centreren vermenigvuldigd met de variabele ‘moslim’. Uit de collinearity diagnostics bleek dat het niet nodig is om de continue variabele ‘buurtkwaliteit’ te centreren. De variabele ‘buurtkwaliteit’ is vermenigvuldigd met de variabele ‘moslim’.

3.4 Controlevariabelen

In dit onderzoek zijn de controlevariabelen geslacht, leeftijd, locatie en allochtoon meegenomen. Uit vergelijkbaar onderzoek blijkt dat deze variabelen, de relatie tussen sociaal-economische achtergrond en moreel culturele houdingen en het interactie-effect van moslim-zijn kunnen beïnvloeden (Elchardus, 2012; Roggemans, 2012; Vettenburg, Cardoen, van de Walle en Brondeel, 2012).

Geslacht

De leerlingen werd gevraagd of zij een man (1) of een vrouw (2) zijn. Deze variabele is omgezet in een dichotome variabele met de waarden 0 en 1 (0 = vrouw, 1 = man).

Leeftijd

De leerlingen is gevraagd naar hun geboortedatum in dag, maand en jaar. Het precieze afnamemoment van het onderzoek is niet terug te traceren naar dag en maand; het onderzoek is namelijk afgenomen gedurende het hele jaar 2012. Om deze reden kon enkel de leeftijd in jaren worden berekend. Voor de leerlingen is berekend wat hun leeftijd (in jaren) was in 2012 (jaar van afname van JOP-onderzoek) op basis van hun geboortjaar.

Locatie

Van de leerlingen is bekend op welke school ze zitten en of die school zich in Antwerpen of in Gent bevindt. Op deze manier is voor elk van hen de locatie vastgesteld. Hier is vervolgens een dichotome variabele van gemaakt (1 = Antwerpen, 0 = Gent).

Allochtoon

De leerlingen is gevraagd van welke afkomst hun vader is en welke afkomst hun moeder is. Hierbij konden ze kiezen uit: Belgisch (=1), Bulgaars (=2), Congolees (=3), Frans (=4), Ghanees (=5), Marokkaans (=6), Nederlands (=7), Pools (=8), Portugees (=9), Slovaaks (=10), Spaans (=11), Turks (=12) en andere (13). Bij de categorie ‘andere’ hadden ze de mogelijkheid om in te vullen van welke afkomst hun vader of moeder was. Er is vervolgens een variabele ‘vader autochtoon’ gecreëerd voor de leerlingen die aangaven dat hun vader van Belgische afkomst (=1) is. Er is een variabele ‘vader allochtoon’ gecreëerd voor leerlingen die aangaven dat hun vader van niet-Belgische afkomst is (=2

t/m 12) of bij de categorie ‘andere’ een niet-Belgische afkomst hadden ingevuld. De variabele ‘moeder autochtoon’ is aangemaakt voor leerlingen die aangaven dat hun moeder van Belgische afkomst (=1) is. De variabele ‘moeder allochtoon’ is aangemaakt voor leerlingen die aangaven dat hun moeder van niet-Belgische afkomst is (=2 t/m 12) of bij de categorie ‘andere’ een niet-Belgische afkomst hadden ingevuld. Vervolgens zijn er drie variabelen gecreëerd: ‘beide ouders autochtoon’ (variabele ‘vader autochtoon’ =1 en variabele ‘moeder autochtoon’ = 1), ‘één van beide ouders allochtoon’ (variabele ‘vader allochtoon’ =1 of variabele ‘moeder allochtoon’ =1), ‘beide ouders allochtoon’ (variabele ‘vader allochtoon’ = 1 en variabele ‘moeder allochtoon’ = 1). Deze drie variabelen zijn hierna samengevoegd tot de variabele ‘allochtoon’ met de categorieën ‘autochtoon’ (= 0), bestaande uit de variabele ‘beide ouders autochtoon’, en ‘allochtoon’ (= 1), bestaande uit de variabelen ‘één van beide ouders allochtoon’ en ‘beide ouders allochtoon’.

3.5 Analytische strategie

Het cultureel conservatisme valt in dit onderzoek uiteen in antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid. Voor antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid zijn aparte regressieanalyses uitgevoerd. De opbouw van deze regressieanalyses wordt hieronder beschreven.

De eerste regressieanalyses worden uitgevoerd voor antisemitisme. In deze analyses is de factorscore antisemitisme de afhankelijke variabele. In model 1 worden de controlevariabelen geslacht, leeftijd, locatie en allochtoon ingevoegd. In model 2 worden de gezinsgerelateerde variabelen, werksituatie van de ouders, gezinsinkomen en het opleidingsniveau van de ouders toegevoegd om de hypothesen 1 t/m 3 te toetsen. De schoolgerelateerde variabele onderwijsvorm volgt in model 3. Hiermee wordt hypothese 4 getoetst. In model 4 worden de buurtgerelateerde variabelen buurtkwaliteit, lidmaatschap van een homogene vereniging en lidmaatschap van een heterogene vereniging ingevoegd om de hypothesen 5 t/m 7 te toetsen. In model 5 wordt de variabele moslim toegevoegd om te onderzoeken of het antisemitisme van moslims hoger ligt dan dat van niet-moslims (hypothese 8). In model 6 t/m model 8 worden stap voor stap de interactievariabelen toegevoegd om te onderzoeken in hoeverre het moslim-zijn van invloed is op de relatie tussen de sociaal-economische variabelen en antisemitisme (hypothese 9).

De tweede regressieanalyses worden uitgevoerd voor homofobie. In deze analyses is de factorscore homofobie de afhankelijke variabele. In model 1 worden de controlevariabelen geslacht, leeftijd, locatie en allochtoon ingevoegd. In model 2 worden de gezinsgerelateerde variabelen, werksituatie van de ouders, gezinsinkomen en het opleidingsniveau van de ouders toegevoegd om de hypothesen 1 t/m 3 te toetsen. De schoolgerelateerde variabele onderwijsvorm volgt in model 3. Hiermee wordt hypothese 4 getoetst. In model 4 worden de buurtgerelateerde variabelen buurtkwaliteit, lidmaatschap van een homogene vereniging en lidmaatschap van een heterogene vereniging ingevoegd om de

hypothesen 5 t/m 7 te toetsen. In model 5 wordt de variabele moslim toegevoegd om te onderzoeken of homofobie bij moslims hoger ligt dan bij niet-moslims (hypothese 8). In model 6 t/m model 8 worden stap voor stap de interactievariabelen toegevoegd om te onderzoeken in hoeverre het moslim-zijn van invloed is op de relatie tussen de sociaal-economische variabelen en homofobie (hypothese 9).

De derde regressieanalyses worden uitgevoerd voor genderongelijkheid. In deze analyses is de factorscore genderongelijkheid de afhankelijke variabele. In model 1 worden de controlevariabelen geslacht, leeftijd, locatie en allochtoon ingevoegd. In model 2 worden de gezinsgerelateerde variabelen, werksituatie van de ouders, gezinsinkomen en het opleidingsniveau van de ouders toegevoegd om de hypothesen 1 t/m 3 te toetsen. De schoolgerelateerde variabele onderwijsvorm volgt in model 3. Hiermee wordt hypothese 4 getoetst. In model 4 worden de buurtgerelateerde variabelen buurtkwaliteit, lidmaatschap van een homogene vereniging en lidmaatschap van een heterogene vereniging ingevoegd om de hypothesen 5 t/m 7 te toetsen. In model 5 wordt de variabele moslim toegevoegd om te onderzoeken of genderongelijkheid bij moslims hoger ligt dan bij niet-moslims (hypothese 8). In model 6 t/m model 8 worden stap voor stap de interactievariabelen toegevoegd om te onderzoeken in hoeverre het moslim-zijn van invloed is op de relatie tussen de sociaal-economische variabelen en genderongelijkheid (hypothese 9).

In dit onderzoek zijn enkel de leerlingen geselecteerd die een geldige waarde hebben i.e. geen enkele missing hebben op de afhankelijke variabelen i.e. antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid, de controlevariabelen i.e. geslacht, leeftijd, locatie, allochtoon, de gezinsgerelateerde variabelen i.e. werksituatie ouders, inkomen, opleiding ouders, de schoolgerelateerde variabele i.e. onderwijsvorm, de buurtgerelateerde variabele i.e. buurtkwaliteit, lidmaatschap vereniging, en de variabele moslim. Alle regressieanalyses hebben hierdoor hetzelfde aantal leerlingen. Dit is gedaan om te zorgen dat de regressieanalyses voor antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid betrekking hebben op dezelfde leerlingen. Het totaal aantal leerlingen i.e. respondenten na selectie bedraagt 1438 (N = 1438).

De continue variabelen antisemitisme, homofobie, genderongelijkheid, leeftijd, gezinsinkomen en buurtkwaliteit zijn geïnspecteerd op normaliteit. De variabelen antisemitisme, homofobie, genderongelijkheid, leeftijd en gezinsinkomen zijn normaal verdeeld. De variabele buurtkwaliteit is niet normaal verdeeld, maar linksscheef (zie figuur 3 in bijlage); veel leerlingen geven aan een goede buurtkwaliteit te hebben. Er is besloten deze variabele niet aan te passen, omdat niet wordt verwacht dat de verdeling de analyses zal beïnvloeden. De onafhankelijke variabelen die antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid voorspellen, zijn geïnspecteerd op multicollineariteit. Uit de 'collinearity diagnostics' blijkt dat er geen sprake is van hoge correlaties tussen de onafhankelijke

variabelen. In de regressieanalyses voor antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid waarin ook de interactievariabelen zijn opgenomen, komt het ‘tolerance niveau’ voor geen enkele variabele onder de .200 en de VIF-score voor geen enkele variabele boven de 5. De regressiemodellen voor antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid voldoen aan de veronderstellingen van regressie i.e. de residuen zijn normaal verdeeld en de regressiemodellen zijn homoscedastisch en lineair.

In onderstaande tabel (tabel 7) zijn de beschrijvende statistieken voor de respondenten in de regressieanalyse voor antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid weergegeven. Het totaal aantal respondenten bedraagt 1438 (N = 1438).

Tabel 7. OVERZICHT VAN DE BESCHRIJVENDE STATISTIEKEN VOOR DE RESPONDENTEN IN DE REGRESSIEANALYSES VOOR ANTISEMITISME, HOMOFOBIE EN GENDERONGELIJKHEID (N = 1438)

	Min.	Max.	M	SD
Antisemitisme (factorscore)	-1.80	2.64	-.07	1.01
Homofobie (factorscore)	-1.29	3.19	-.07	.98
Genderongelijkheid (factorscore)	-1.74	3.54	-.10	.98
Geslacht (ref. cat.: vrouw)	0	1	.42	.49
Leeftijd (in jaren)	14	23	17.44	1.58
Locatie (ref. cat.: Gent)	0	1	.52	.50
Allochtoon (ref. cat.: autochtoon)	0	1	.37	.48
Beide ouders werken (ref. cat.: niet beide ouders werken)	0	1	.72	.45
Gezinsinkomen	1	6	4.77	1.03
Beide ouders hoogopgeleid (ref. cat.: niet beide ouders hoogopgeleid)	0	1	.38	.49
Onderwijsvorm hoog (aso + kso) (ref. cat.: onderwijsvorm laag)	0	1	.46	.50
Buurtkwaliteit (factorscore)	- 4.43	.85	.05	.96
Homogene vereniging (ref. cat.: geen lid vereniging)	0	1	.01	.12
Heterogene vereniging (ref. cat.: geen lid vereniging)	0	1	.58	.49
Moslim (ref. cat.: niet-moslim)	0	1	.20	.40

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

4. Resultaten

4.1 Regressieanalyse voor antisemitisme

Er is gebruik gemaakt van een meervoudige lineaire regressie om de determinanten van antisemitisme te toetsen. Het eindmodel (model 8) heeft een totale verklaringskracht van 27.9% (adj. $R^2 = .276$). Dit kan als zeer goed worden beschouwd (van Droogenbroeck, 2012). De resultaten van de meervoudige regressieanalyses voor antisemitisme zijn te vinden in tabel 8.

Tabel 8. RESULTATEN MEERVOUDIGE REGRESSIEANALYSE TER VERKLARING VAN ANTISEMITISME BIJ JONGEREN UIT HET SECUNDAIR ONDERWIJS (TWEDE EN DERDE GRAAD IN ANTWERPEN EN GENT)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
Intercept	-1.38***	-.73*	.11	.18	.21	.22	.23	.23
Geslacht (ref. cat.: vrouw)	.24***	.27***	.27***	.27***	.24***	.24***	.24***	.24***
Leeftijd (in jaren)	.05**	.04*	-.003	-.004	-.02	-.02	-.02	-.02
Locatie (ref. cat.: Gent)	.21***	.17**	.15**	.15**	.18***	.19***	.18***	.19***
Allochtoon (ref. cat.: autochtoon)	.52***	.39***	.38***	.32***	-.11	-.11	-.11	-.10
<i>Gezinsgerelateerde variabelen</i>								
Werksituatie ouders (ref. cat.: niet beide ouders werken)		-.20**	-.21***	-.22***	-.08	-.07	-.07	-.06
Gezinsinkomen		.007	.01	.03	-.01	-.02	-.02	-.03
Opleidingsniveau ouders (ref. cat.: niet beide ouders hoogopgeleid)		-.38***	-.24***	-.20***	-.12*	-.07	-.06	-.07
<i>Schoolgerelateerde variabele</i>								
Onderwijsvorm hoog (aso + kso) (ref. cat.: onderwijsvorm laag)			-.47***	-.46***	-.43***	-.44***	-.46***	-.46***
<i>Buurtgerelateerde variabelen</i>								
Buurtkwaliteit				-.08**	-.06*	-.06*	-.06*	-.02
Homogene vereniging (ref. cat.: geen lid homogene vereniging)				.65**	.38	.40*	.39*	.10
Heterogene vereniging (ref. cat.: geen lid heterogene vereniging)				-.07	-.07	-.06	-.06	-.07
Moslim (ref. cat.: niet-moslim)					.95***	1.02***	.99***	.95***
<i>Interactievariabelen</i>								
Moslim * Werksituatie ouders						-.01	-.003	-.02
Moslim * Gezinsinkomen						.07	.07	.08
Moslim * Opleidingsniveau ouders						-.47**	-.48**	-.46**
Moslim * Onderwijsvorm hoog							.11	.14
Moslim * Buurtkwaliteit								-.14**
Moslim * Homogene vereniging								.39
Moslim * Heterogene vereniging								-.01
<i>Samenvattende gegevens</i>								
N	1438	1438	1438	1438	1438	1438	1438	1438
adj. R ²	10.3%	14.2%	18.6%	19.8%	27.1%	27.3%	27.3%	27.6%

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001.

*Voor de interactievariabelen gelden dezelfde referentiecategorieën als voor de basisvariabelen.

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Uit het model blijkt dat het geslacht een significante voorspeller is van antisemitisme; mannen zijn antisemitischer dan vrouwen. Leeftijd heeft enkel in het eerste twee modellen een significant effect; het antisemitisme daalt naarmate men ouder wordt. Dit verband verdwijnt echter bij toevoeging van de schoolgerelateerde variabele in model 3 (b = -.003; n.s.). De variabele locatie is in alle modellen een significant voorspeller van antisemitisme. Leerlingen die in Antwerpen naar school gaan, zijn meer antisemitisch dan leerlingen in het Gentse onderwijs. De variabele allochtoon is een significante

voorspeller in de eerste vier modellen, dat wil zeggen dat allochtonen antisemitischer zijn dan autochtonen, maar dit effect verdwijnt bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 ($b = -.11$; n.s.). Hieruit blijkt mogelijk dat het niet zozeer allochtonen zijn die antisemitisch zijn, maar (allochtone) moslims.

In eerste instantie (in model 2 tot en met model 4) lijken de werksituatie en het opleidingsniveau van de ouders het antisemitisme significant te doen dalen. Het antisemitisme neemt af als beide ouders werken en als beide ouders hoog zijn opgeleid. Deze effecten verdwijnen echter helemaal (in het geval van de werksituatie van de ouders) of grotendeels (in het geval van het opleidingsniveau van de ouders) bij toevoeging van de variabele moslim in model 5. De variabele moslim lijkt samen te hangen met de werksituatie van de ouders en het opleidingsniveau van de ouders. Het effect van de werksituatie van de ouders is niet meer significant in model 5, dus hypothese 1 dat 'leerlingen met werkende ouders progressievere opvattingen hebben dan leerlingen met niet-werkende ouders' kan worden verworpen voor de opvattingen ten opzichte van joden. Het effect van de opleiding van de ouders blijft, hoewel verzwakt, overeind staan bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 ($b = -.12$; $p < .05$). Hypothese 2 'leerlingen met ouders met een hoger opleidingsniveau hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met ouders met een lager opleidingsniveau' kan worden bevestigd voor de opvattingen ten opzichte van joden. Uit model 2 t/m 5 blijkt dat het gezinsinkomen geen invloed heeft op het antisemitisme, dit verband is immers nergens significant: het antisemitisme van leerlingen met een hoger gezinsinkomen verschilt niet van het antisemitisme van leerlingen met een lager gezinsinkomen. Hypothese 3 'leerlingen met een hoger gezinsinkomen hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met een lager gezinsinkomen' kan worden verworpen voor de opvattingen ten opzichte van joden.

De onderwijsvorm waarin de leerling zich bevindt, heeft een sterk significant effect op het antisemitisme in model 3 ($b = -.47$; $p < .001$) en in model 4 ($b = -.46$; $p < .001$). Het antisemitisme daalt aanzienlijk wanneer de leerling zich in een hogere onderwijsvorm bevindt; leerlingen in het aso en kso zijn minder antisemitisch dan leerlingen in het bso, dbso en tso. Dit effect blijft sterk significant, zelfs bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 ($b = -.43$; $p < .001$). Hiermee kan hypothese 4 'leerlingen in een hogere onderwijsvorm (aso en kso) hebben progressievere opvattingen dan leerlingen in een lagere onderwijsvorm (bso, dbso en tso)' worden bevestigd voor de opvattingen ten opzichte van joden.

Ook de buurtgerelateerde variabelen lijken een effect te hebben op de houdingen ten opzichte van joden. Bij toevoeging van de buurtgerelateerde variabelen in model 4 blijkt dat het antisemitisme lager ligt voor leerlingen die in een sociaal-economisch sterke buurt wonen (variabele buurtkwaliteit) ($b = -.08$; $p < .01$) en voor leerlingen die actief lid zijn van een homogene vereniging (variabele homogene

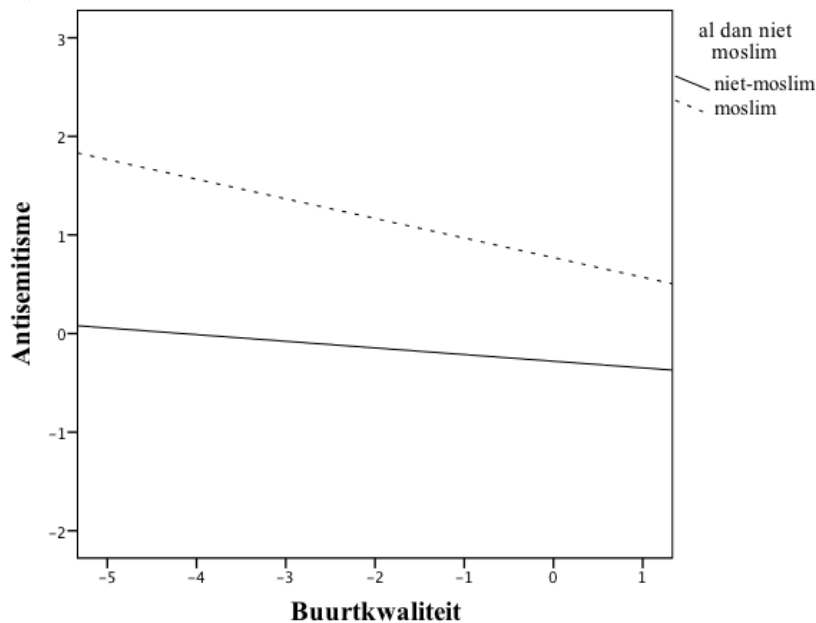
vereniging) ($b = .65$; $p < .01$). Het verwachte effect tussen lidmaatschap van een heterogene vereniging en een daling van het antisemitisme wordt niet gevonden (model 4; $b = -.07$; n.s.). In aparte analyses (hier niet opgenomen) werd dit effect wel gevonden, maar bij toevoeging van andere variabelen verdween dit al snel. Hypothese 5 ‘leerlingen die lid zijn van een heterogene vereniging hebben progressievere houdingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging’ wordt zodoende verworpen voor de houdingen ten opzichte van joden. Het effect van lidmaatschap van een homogene vereniging dat gevonden werd in model 4, verdwijnt bij toevoeging van de variabele moslim in model 5. De variabele moslim lijkt samen te hangen met de variabele homogene vereniging. Hypothese 6 ‘leerlingen die lid zijn van een homogene vereniging hebben conservatievere houdingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging’ wordt verworpen voor de houdingen ten opzichte van joden. Het effect van buurtkwaliteit blijft wel overeind bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 ($b = .06$; $p < .05$); het antisemitisme daalt als de buurtkwaliteit toeneemt. Hypothese 7 ‘leerlingen uit een sociaal-economisch sterke buurt hebben progressievere houdingen dan leerlingen uit een sociaal-economisch zwakke buurt’ wordt hiermee bevestigd voor de houdingen ten opzichte van joden.

Bij toevoeging van de variabele moslim in model 5, blijkt de variabele moslim een sterk significante voorspeller van antisemitisme te zijn ($b = .95$; $p < .001$); moslims hebben aanzienlijk negatievere opvattingen over joden dan niet-moslims. Hypothese 8 ‘moslims hebben conservatievere opvattingen dan niet-moslims’ kan worden bevestigd voor de opvattingen ten opzichte van joden. Het toevoegen van de variabele moslim heeft per sociaal-economische variabele verschillende effecten op het antisemitisme: bij het toevoegen van de variabele moslim verdwijnen de effecten van de werksituatie van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders en het lidmaatschap van een homogene vereniging op het antisemitisme (bijna) geheel; terwijl de effecten van het opleidingsniveau van de jongere en de buurtkwaliteit op het antisemitisme (bijna) geheel blijven staan.

In de modellen 6 tot en met 8 zijn stap voor stap de interactievariabelen toegevoegd.¹ Geen van de interactievariabelen is significant, behalve moslims met hoogopgeleide ouders (in model 8; $b = -.46$; $p < .01$) en moslims met buurtkwaliteit in model 8 ($b = -.14$; $p < .01$). De significantie van het interactie-effect van moslims met het opleidingsniveau van de ouders, zie figuur 4 in bijlage, wil zeggen dat wanneer het opleidingsniveau van de ouders toeneemt (i.e. beide ouders hoogopgeleid zijn), het antisemitisme sterker afneemt voor moslims dan voor niet-moslims. Het significante interactie-effect van buurtkwaliteit met moslims, zie figuur 5, betekent dat wanneer de buurtkwaliteit toeneemt, het antisemitisme sterker afneemt voor moslims dan voor niet-moslims. Zie ook bijlage 2 voor een uitgebreide interpretatie van het interactie-effect.

¹ Uit aparte toetsing van de interactievariabelen bleken dezelfde effecten.

Figuur 5. DE INVLOED VAN BUURTKWALITEIT OP ANTISEMITISME UITGESPLITST VOOR NIET-MOSLIMLEERLINGEN EN MOSLIMLEERLINGEN UIT DE TWEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

De effecten van de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, onderwijsvorm en lidmaatschap van een homogene of heterogene vereniging op (het voorspellen van) antisemitisme verschillen niet tussen moslims en niet-moslims. De effecten van het opleidingsniveau van de ouders en de buurtkwaliteit op (het voorspellen van) antisemitisme verschillen wel tussen moslims en niet-moslims. Hypothese 9 ‘het effect van de sociaal-economische achtergrond (de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders, het opleidingsniveau van de jongere, de buurtkwaliteit en de diversiteit van het verenigingsleven) op moreel culturele houdingen verschilt tussen moslims en niet-moslims’ kan worden bevestigd voor het opleidingsniveau van de ouders en de buurtkwaliteit, maar worden verworpen voor de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, de onderwijsvorm en lidmaatschap van een homogene of heterogene vereniging.

4.2 Regressieanalyse voor homofobie

Om de verklaringen van homofobie te toetsen, is er gebruik gemaakt van een meervoudige regressieanalyse. Het eindmodel (model 9) heeft een totale verklaringskracht van 37.4% (adj. $R^2 = .374$), dat als zeer goed kan worden beschouwd (Van Droogenbroeck, 2012). De resultaten van de meervoudige regressieanalyse voor homofobie zijn te vinden in tabel 9.

Tabel 9. RESULTATEN MEERVOUDIGE REGRESSIEANALYSE TER VERKLARING VAN HOMOFOBIE BIJ JONGEREN UIT HET SECUNDAIR ONDERWIJS (TWEDE EN DERDE GRAAD IN ANTWERPEN EN GENT)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8	Model 9
Intercept	-.86**	-.47	.10	.22	.25	.24	.25	.25	.31
Geslacht (ref. cat.: vrouw)	.66***	.67***	.68***	.67***	.65***	.65***	.65***	.65***	.63***
Leeftijd (in jaren)	.01	.01	-.02	-.02	-.03*	-.03*	-.03*	-.03*	-.04*
Locatie (ref. cat.: Gent)	-.02	-.05	-.06	-.06	-.04	-.04	-.04	-.04	-.04
Allochtoon (ref. cat.: autochtoon)	.76***	.69***	.68***	.61***	.24***	.24***	.24***	.24***	.24***
Werksituatie ouders (ref. cat.: niet beide ouders werken)		-.17**	-.18**	-	-.06	-.05	-.05	-.05	-.04
Gezinsinkomen		.05*	.05*	.07**	.04	.03	.03	.02	.02
Opleidingsniveau ouders (ref. cat.: niet beide ouders hoogopgeleid)		-	-.12*	-.08	-.004	.01	.01	.01	.01
Onderwijsvorm hoog (aso + kso) (ref. cat.: onderwijsvorm laag)			-.32***	-.31***	-.28***	-.28***	-.30***	-.30***	-.29***
Buurtkwaliteit				-.11***	-.09***	-.09***	-.09***	-.04	-.04
Homogene vereniging (ref. cat.: geen lid homogene vereniging)				.53**	.29	.31	.30	.94**	.35*
Heterogene vereniging (ref. cat.: geen lid heterogene vereniging)				-.13**	-.12**	-.12**	-.12**	-.13**	-.17**
Moslim (ref. cat.: niet-moslim)					.82***	.85***	.82***	.80***	.70***
<i>Interactievariabelen</i>									
Moslim * Werksituatie ouders						-.04	-.04	-.02	-.05
Moslim * Gezinsinkomen						.05	.05	.06	.07
Moslim * Opleidingsniveau ouders						-.08	-.09	-.08	-.11
Moslim * Onderwijsvorm hoog							.08	.12	.09
Moslim * Buurtkwaliteit								-.16**	-.16**
Moslim * Homogene vereniging								-.87*	
Moslim * Heterogene vereniging									.23*
<i>Samenvattende gegevens</i>									
N	1438	1438	1438	1438	1438	1438	1438	1438	1438
adj. R ²	25.5%	27.1%	29.3%	31.1%	36.8%	36.8%	36.7%	37.4%	37.4%

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001.

*Voor de interactievariabelen gelden dezelfde referentiecategorieën als voor de basisvariabelen.

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Uit het model blijkt dat geslacht een significant effect heeft op homofobie; mannen hebben negatievere houdingen ten opzichte van homoseksuelen dan vrouwen. Leeftijd lijkt in eerste instantie geen significante voorspeller voor homofobie, maar vanaf model 4 ($b = -.03$; $p < .05$) verandert dit en wordt leeftijd significant; naarmate de gevoelens van homofobie dalen met de leeftijd. De locatie blijkt geen significante invloed te hebben op homofobie; leerlingen in Antwerpen zijn niet meer homofob dan leerlingen in Gent en vice versa. Vanuit de eerste modellen (model 1 tot en met model 4) blijkt de variabele allochtoon een significante voorspeller van homofobie; allochtonen staan aanzienlijk negatiever ten opzichte van homoseksuelen dan autochtonen. Bij toevoeging van de variabele moslim

in model 5, zwakt het effect van de variabele allochtoon wat af, maar desondanks blijft het nog steeds sterk significant ($b = .24$; $p < .001$); moslim of niet, allochtonen hebben negatievere opvattingen over homoseksuelen.

In de eerdere modellen lijken de gezinsgerelateerde variabelen van invloed op homofobie. Indien beide ouders werken, is de leerling minder homofob (in model 4; $b = -.19$; $p < .001$) en naarmate het gezinsinkomen hoger is, neemt homofobie toe (in model 4; $b = .07$; $p < .01$). De significante effecten van de werksituatie van de ouders en het gezinsinkomen worden echter beiden wegverklaard bij invoeging van de variabele moslim in model 5. De variabele moslim lijkt samen te hangen met de werksituatie van de ouders en het gezinsinkomen. De werksituatie van de ouders en het gezinsinkomen kunnen dus niet de verschillen in antisemitisme verklaren. Hypothese 1 'leerlingen met werkende ouders hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met niet-werkende ouders' kan worden verworpen voor de opvattingen ten opzichte van homoseksuelen en hypothese 2 'leerlingen met een hoger gezinsinkomen hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met een lager gezinsinkomen' kan worden verworpen voor de opvattingen ten opzichte van homoseksuelen. Het opleidingsniveau van de ouders lijkt in eerste instantie een significante voorspeller van homofobie te zijn (in model 2; $b = -.22$; $p < .001$); indien beide ouders hoogopgeleid zijn, zal de leerling minder homofob zijn dan indien niet beide ouders hoogopgeleid zijn. Dit effect wordt in het derde model grotendeels wegverklaard door toevoeging van onderwijsvorm in model 3 ($b = -.12$; $p < .05$). De onderwijsvorm van de leerlingen lijkt samen te hangen met het opleidingsniveau van de ouders. Het effect van het opleidingsniveau van de ouders blijft echter nog wel significant. In model 4 verdwijnt ook de significantie van dit effect bij toevoeging van de buurtgerelateerde variabelen ($b = -.08$; n.s.); het opleidingsniveau van de ouders kan de verschillen in antisemitisme niet verklaren. Hiermee kan hypothese 3 'leerlingen met ouders met een hoger opleidingsniveau hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met ouders met een lager opleidingsniveau' verworpen worden voor de opvattingen ten opzichte van homoseksuelen.

De variabele onderwijsvorm lijkt bij toevoeging in model 3 een sterk significante voorspeller van homofobie ($b = -.32$; $p < .001$); leerlingen in het aso en kso hebben minder homofobe houdingen dan leerlingen in het bso, dbso en tso. Bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 verandert het effect van de onderwijsvorm op homofobie maar nauwelijks ($b = -.28$; $p < .001$). Dit betekent dat de variabele onderwijsvorm nauwelijks tot niet gemodereerd lijkt te worden door de variabele moslim. Vanwege het significant negatieve verband tussen onderwijsvorm en homofobie kan hypothese 4 'leerlingen in een hogere onderwijsvorm (aso of kso) hebben progressievere opvattingen dan leerlingen in een lagere onderwijsvorm (bso, dbso of tso)' worden bevestigd voor de opvattingen ten opzichte van homoseksuelen.

Ook de buurtgerelateerde variabelen hebben invloed op homofobie. De buurtkwaliteit blijkt een significante voorspeller van homofobie; naarmate de buurtkwaliteit toeneemt, neemt de homofobie af (model 5; $b = -.09$; $p < .001$). Toevoeging van de variabele moslim blijkt nauwelijks effect te hebben. Hypothese 5 ‘leerlingen uit een sociaal-economisch sterke buurt hebben progressievere houdingen dan leerlingen uit een sociaal-economisch zwakke buurt’ kan worden bevestigd voor de houdingen ten opzichte van homoseksuelen. Actief lidmaatschap van een homogene vereniging lijkt bij toevoeging in model 4 ook een significant effect te hebben ($b = .53$; $p < .01$); leden van een homogene vereniging zijn meer homofob dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging. Dit effect verdwijnt echter volledig wanneer de variabele moslim aan het model wordt toegevoegd (model 5; $b = .29$; n.s.). Het verband tussen actief lidmaatschap van een homogene vereniging en homofobie lijkt te worden gemedereerd door moslim-zijn. Hypothese 6 ‘leerlingen die lid zijn van een homogene vereniging hebben conservatievere houdingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging’ wordt hiermee verworpen. Actief lidmaatschap van een heterogene vereniging heeft een significant effect op homofobie; leerlingen die lid zijn van een heterogene vereniging zijn minder homofob dan leerlingen die geen lid zijn van een heterogene vereniging (model 4; $b = -.13$; $p < .01$). Dit verband lijkt niet/nauwelijks gemedereerd te worden door de variabele moslim; bij toevoeging van de variabele moslim in model 5, blijft het verband sterk significant en wordt het maar nauwelijks afgezwakt ($b = -.12$; $p < .01$). Hypothese 7 ‘leerlingen die lid zijn van een heterogene vereniging hebben progressievere opvattingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging’ wordt hiermee bevestigd.

De variabele moslim is een sterk significante voorspeller van homofobie; moslims hebben aanzienlijk negatievere houdingen ten opzichte van homoseksuelen dan niet-moslims (in model 5; $b = .82$; $p < .001$). Hypothese 8 ‘moslims hebben conservatievere opvattingen dan niet-moslims’ kan hiermee worden bevestigd voor de houdingen ten opzichte van homoseksuelen. Het toevoegen van de variabele moslim heeft per sociaal-economische variabele verschillende effecten op het antisemitisme: bij het toevoegen van de variabele moslim verdwijnen de effecten van de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen en lidmaatschap van een homogene vereniging op homofobie (bijna) geheel; terwijl de effecten van opleidingsniveau van jongere, buurtkwaliteit en lidmaatschap van een heterogene vereniging op homofobie (bijna) geheel overeind blijven staan.

In de modellen 6 tot en met 8 zijn stap voor stap de interactievariabelen toegevoegd². De interactievariabelen die significant zijn, zijn de moslims met buurtkwaliteit (in model 8 en 9; $b = -.16$; $p < .01$), moslims met actief lid zijn van een homogene vereniging (model 8; $b = -.87$; $p < .05$) en moslims met actief lid zijn van een heterogene vereniging (model 9; $b = .23$; $p < .05$). De significantie

² Uit aparte toetsing van de interactievariabelen bleken dezelfde effecten.

van het interactie-effect van het moslim-zijn met de buurtkwaliteit, zie figuur 6 in bijlage, wil zeggen dat wanneer de buurtkwaliteit toeneemt, de homofobie sterker afneemt voor moslims dan voor niet-moslims. Het significante interactie-effect van het moslim-zijn met het lidmaatschap van een homogene vereniging, zie figuur 7 in bijlage, betekent dat wanneer het lidmaatschap van een homogene vereniging toeneemt (i.e. leerling lid is van een homogene vereniging), de homofobie sterker toeneemt voor niet-moslims dan voor moslims. Het significante interactie-effect van moslims die lid zijn van een heterogene vereniging, zie figuur 8 in bijlage, betekent dat wanneer het lidmaatschap van een heterogene vereniging toeneemt (i.e. leerling lid is van een heterogene vereniging), de homofobie sterker toeneemt voor moslims dan voor niet-moslims.

De effecten van de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders en onderwijsvorm op (het voorspellen van) homofobie verschillen niet tussen moslims en niet-moslims. De effecten van de buurtkwaliteit en lidmaatschap van een homogene en heterogene vereniging op (het voorspellen van) homofobie verschillen wel tussen moslims en niet-moslims. Hypothese 9 ‘het effect van de sociaal-economische achtergrond (de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders, het opleidingsniveau van de jongere, de buurtkwaliteit en de diversiteit van het verenigingsleven) op moreel culturele houdingen verschilt tussen moslims en niet-moslims’ kan worden bevestigd voor de buurtkwaliteit en lidmaatschap van een homogene en heterogene vereniging, maar worden verworpen voor de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders en de onderwijsvorm.

4.3 Regressieanalyse voor genderongelijkheid

Om de verklaringen van genderongelijkheid te toetsen, is er gebruik gemaakt van een meervoudige regressieanalyse. De totale verklaringskracht van het eindmodel (model 8) is 23.3% (adj. $R^2 = .233$). De resultaten van de meervoudige regressieanalyse voor genderongelijkheid zijn te vinden in tabel 10.

Tabel 10. RESULTATEN MEERVOUDIGE REGRESSIEANALYSE TER VERKLARING VAN GENDERONGELIJKHEID BIJ JONGEREN UIT HET SECUNDAIR ONDERWIJS (TWEDE EN DERDE GRAAD IN ANTWERPEN EN GENT)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
Intercept	-.31	.09	.75**	.82**	.83**	.81**	.81**	.83**
Geslacht (ref. cat.: vrouw)	.70***	.72***	.72***	.72***	.71***	.71***	.71***	.70***
Leeftijd (in jaren)	-.01	-.03	- .06***	- .06***	-.06***	-.06***	-.06***	-.06***
Locatie (ref. cat.: Gent)	.004	-.03	-.04	-.04	-.03	-.03	-.03	-.03
Allochtoon (ref. cat.: autochtoon)	.45***	.37***	.36***	.32***	.13*	.13*	.13*	.12
Werksituatie ouders (ref. cat.: niet beide ouders werken)		-.10	-.11*	-.12*	-.05	-.01	-.01	-.01
Gezinsinkomen		-.01	-.003	.01	-.005	-.02	-.02	-.02
Opleidingsniveau ouders (ref. cat.: niet beide ouders)		- .23***	-.12*	-.09	-.06	-.05	-.05	-.04

hoogopgeleid)								
Onderwijsvorm hoog (aso + kso) (ref. cat.: onderwijsvorm laag)			-.37***	-.36***	-.34***	-.35***	-.35***	-.35***
Buurtkwaliteit				-.08**	-.07**	-.07**	-.07**	-.06*
Homogene vereniging (ref. cat.: geen lid homogene vereniging)				.32	.20	.24	.24	.53
Heterogene vereniging (ref. cat.: geen lid heterogene vereniging)				-.08	-.08	-.08	-.08	-.10
Moslim (ref. cat.: niet-moslim)					.43***	.52***	.52***	.49***
<i>Interactievariabelen</i>								
Moslim * Werksituatie ouders						-.16	-.16	-.16
Moslim * Gezinsinkomen						.03	.03	.03
Moslim * Opleidingsniveau ouders						-.09	-.09	-.10
Moslim * Onderwijsvorm hoog							.004	.004
Moslim * Buurtkwaliteit								-.02
Moslim * Homogene vereniging								-.37
Moslim * Heterogene vereniging								.09
<i>Samenvattende gegevens</i>								
N	1438	1438	1438	1438	1438	1438	1438	1438
adj. R ²	17.0%	18.5%	21.3%	22.0%	23.6%	23.5%	23.5%	23.4%

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001.

*Voor de interactievariabelen gelden dezelfde referentiecategorieën als voor de basisvariabelen.

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

In alle modellen blijkt geslacht een significante voorspeller van genderongelijkheid; mannen hebben vaker genderongelijke houdingen dan vrouwen. Vanaf model 2 heeft leeftijd een significant effect op genderongelijkheid ($b = -.06$; $p < .001$); naarmate de leeftijd toeneemt, dalen de genderongelijke houdingen. In geen enkel model wordt een significant verschil in locatie gevonden; hieruit blijkt dat het niveau van genderongelijkheid niet verschilt tussen Antwerpen en Gent. In de eerste vier modellen blijkt de variabele allochtoon een sterke voorspeller van homofobie (in model 1; $b = .45$; $p < .001$, tot model 4; $b = .32$; $p < .001$). Dit wil zeggen dat allochtonen sterkere genderongelijke opvattingen kennen dan autochtonen. Bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 wordt dit effect afgezwakt. Het lijkt erop dat de variabele moslim samenhangt met de variabele allochtoon. De variabele allochtoon blijft significant, maar de verklaringskracht daalt ($b = .13$; $p < .05$).

In model 3 en model 4 blijkt de werksituatie van de ouders een significant effect te hebben op genderongelijkheid; leerlingen wiens beide ouders werken, kennen minder genderongelijke opvattingen dan leerlingen wiens niet beide ouders werken (model 3; $b = -.11$; $p < .05$; model 4; $b = -.12$; $p < .05$). Dit effect werd ook gevonden in aparte analyses (hier niet opgenomen) waarbij de werksituatie samen met de controlevariabelen genderongelijkheid voorspelden. Dit effect verdwijnt echter bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 ($b = -.05$; n.s.). De variabele werksituatie

van de ouders hangt mogelijk samen met de variabele moslim. Hypothese 1 ‘leerlingen met werkende ouders hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met niet-werkende ouders’ kan hiermee worden verworpen voor de opvattingen over de positie van de vrouw. In geen enkel model heeft gezinsinkomen een significant effect op genderongelijkheid. Hypothese 2 ‘leerlingen met een hoger gezinsinkomen hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met een lager gezinsinkomen’ kan hiermee worden verworpen voor de opvattingen over de positie van de vrouw. Bij invoeging van de variabele opleidingsniveau van de ouders in model 2 lijkt het opleidingsniveau van de ouders een significant effect te hebben op genderongelijkheid ($b = -.23$; $p < .001$); leerlingen met hoog opgeleide ouders hebben minder genderongelijke houdingen dan leerlingen wiens ouders niet beide hoog opgeleid zijn. Wanneer in model 3 de variabele onderwijsvorm wordt toegevoegd, zwakt het effect van het opleidingsniveau van de ouders sterk af ($b = -.12$; $p < .05$). De onderwijsvorm van de leerlingen hangt mogelijk samen met het opleidingsniveau van de ouders. Het effect van het opleidingsniveau van de ouders verdwijnt vervolgens volledig bij toevoeging van de buurtgerelateerde variabelen in model 4 ($b = -.09$; $p = \text{n.s.}$). Hypothese 3 ‘leerlingen met ouders met een hoger opleidingsniveau hebben progressievere opvattingen dan leerlingen met ouders met een lager opleidingsniveau’ wordt verworpen voor de houdingen ten opzichte van de positie van de vrouw.

De onderwijsvorm waarin de leerling zich bevindt, blijkt in alle modellen een significante voorspeller van genderongelijke houdingen te zijn; leerlingen die zich in een lagere onderwijsvorm (bso, dbso of tso) bevinden, kennen sterkere genderongelijke houdingen dan leerlingen die zich in een hoge onderwijsvorm (aso of kso) bevinden. Dit effect blijft in alle modellen sterk overeind staan (in elk model $p < .001$) en verandert maar weinig bij invoeging van de variabele moslim in model 5 ($b = -.34$; $p < .001$). Hypothese 4 ‘leerlingen in een hogere onderwijsvorm (aso of kso) hebben progressievere opvattingen dan leerlingen in een lagere onderwijsvorm (bso, dbso of tso)’ wordt bevestigd voor de houdingen ten aanzien van de positie van de vrouw.

Bij invoeging van de buurtgerelateerde variabelen in model 4 blijkt alleen de buurtkwaliteit een significante voorspeller te zijn van genderongelijke opvattingen ($b = -.08$; $p < .01$); naarmate de buurtkwaliteit toeneemt (minder graffiti, geweld op straat etc.), dalen de genderongelijke opvattingen. Dit effect blijft overeind staan bij toevoeging van de variabele moslim in model 5 ($b = -.07$; $p < .01$). Hypothese 5 ‘leerlingen uit een sociaal-economisch sterke buurt hebben progressievere opvattingen dan leerlingen uit een sociaal-economisch zwakke buurt’ wordt hiermee bevestigd voor de houdingen ten aanzien van de positie van de vrouw. De effecten van de variabelen lidmaatschap van een homogene en heterogene vereniging gaan in de verwachte richting, maar zijn niet significant. Dit betekent dat er geen verschil bestaat tussen leerlingen die lid zijn van een homogene of heterogene vereniging en leerlingen die geen lid zijn van een vereniging. In aparte analyses (hier niet opgenomen) werd het effect van lidmaatschap van een heterogene vereniging wel gevonden, maar bij toevoeging

van andere variabelen verdween dit effect al snel. Hypothese 6 ‘leerlingen die lid zijn van een homogene vereniging hebben conservatievere opvattingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging’ en hypothese 7 ‘leerlingen die lid zijn van een heterogene vereniging hebben progressievere opvattingen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging’ worden beiden verworpen voor de opvattingen ten opzichte van de positie van de vrouw.

Uit model 5 blijkt dat de variabele moslim een significant effect heeft op genderongelijkheid ($b = .43$; $p < .001$); dat wil zeggen dat moslims sterkere genderongelijke opvattingen kennen dan niet-moslims. Hypothese 8 ‘moslims hebben conservatievere opvattingen dan niet-moslims’ kan hiermee worden bevestigd voor de houdingen ten opzichte van de positie van de vrouw. Het toevoegen van de variabele moslim heeft per sociaal-economische variabele verschillende effecten op genderongelijkheid: bij het toevoegen van de variabele moslim verdwijnt het effect van de werksituatie van de ouders op genderongelijkheid (bijna) geheel, terwijl de effecten van het opleidingsniveau van de jongere en de buurtkwaliteit op de genderongelijkheid (bijna) geheel overeind blijven staan.

In de modellen 6 tot en met 8 worden stap voor stap de interactievariabelen toegevoegd³. Geen enkele interactievariabele heeft een significant effect. Dit betekent dat de effecten van de sociaal-economische variabelen op (het voorspellen van) genderongelijkheid niet verschillen tussen moslims en niet-moslims. Hypothese 9 ‘het effect van de sociaal-economische achtergrond (de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders, het opleidingsniveau van de jongere, de buurtkwaliteit en de diversiteit van het verenigingsleven) op moreel culturele houdingen verschilt tussen moslims en niet-moslims’ kan hiermee worden verworpen.

5. Conclusie en discussie

Uit de JOP-monitor Antwerpen en Gent (2012) bleek dat een aanzienlijk deel van de Vlaamse jongeren antisemitische, homofobe en/of genderongelijke houdingen heeft. Deze houdingen vergroten de kans op antisemitisch, antihomoseksueel en vrouwonvriendelijk gedrag en zijn bepalend voor de inrichting van de toekomstige Vlaamse maatschappij (Phoenix et al., 2003; Poteat, 2007; Poteat et al., 2013). Uit onderzoek blijkt dat deze houdingen verklaard kunnen worden door de sociaal-economische achtergrond, i.e. des te beter de sociaal-economische achtergrond, des te progressiever de houdingen (Inglehart en Abramson, 1994). Elchardus (2012) ontdekte echter dat de invloed van de sociaal-economische achtergrond op antisemitisme verschilt tussen moslims en niet-moslims: de sociaal-economische achtergrond heeft wel effect op het antisemitisme van Vlaamse niet-moslimjongeren, maar geen effect op het antisemitisme van Vlaamse moslimjongeren. Er is dus reden

³ Uit aparte toetsing van de interactievariabelen bleken dezelfde effecten.

om aan te nemen dat er een interactie-effect optreedt tussen het moslim-zijn en de sociaal-economische achtergrond van jongeren in het bepalen van hun moreel culturele houdingen. Dit onderzoek heeft gereageerd op de noodzaak om te onderzoeken of dit interactie-effect tussen het moslim-zijn en de sociaal-economische achtergrond ook op gaat voor de andere benoemde moreel culturele houdingen, i.e. genderongelijkheid en homofobie. Het doel van deze thesis was aldus om te onderzoeken wat het effect is van de sociaal-economische situatie op de moreel culturele houdingen van Vlaamse jongeren, en in hoeverre het moslim-zijn deze relatie beïnvloedt.

5.1 Onderzoeksvraag 1

De eerste onderzoeksvraag is: *in hoeverre is de sociaal-economische positie van invloed op het cultureel conservatisme van Vlaamse jongeren?* De sociaal-economische positie wordt in dit onderzoek afgemeten aan de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders, de onderwijsvorm van de jongere, de buurtkwaliteit en lidmaatschap van een homogene of heterogene vereniging. Uit de resultaten blijkt dat de onderwijsvorm en de buurtkwaliteit significant van invloed zijn op antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid. Leerlingen die in een hogere onderwijsvorm zitten en in een sterke sociaal-economische buurt wonen, hebben progressievere houdingen over joden, homoseksuelen en de positie van de vrouw; hiermee zijn hypothesen 4 en 5 bevestigd. Dit stemt overeen met de literatuur (e.g. Elchardus, 2012; Roggemans, 2012). Het gezinsinkomen, de werksituatie van de ouders en lidmaatschap van een homogene vereniging hebben daarentegen geen invloed op antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid; het maakt voor deze houdingen niet uit of je gezinsinkomen hoog is, je ouders werken en of je lid bent van een homogene vereniging; hiermee zijn hypothesen 1, 2 en 6 verworpen.

Uit meerdere studies kwam al naar voren dat het inkomen geen effect heeft op cultureel conservatieve houdingen (De Graaf en De Graaf, 1988; Houtman, 1995; Houtman, 1998). Dat wordt bij deze bevestigd. Dit wordt mogelijk verklaard doordat inkomen op zichzelf niet leidt tot toegenomen sociaal kapitaal en kansen om houdingen aan te passen middels aanraking met alternatieve waarden of sociaal contact met andersdenkenden. De werksituatie van de ouders heeft mogelijk geen effect omdat – anders dan verwacht – in veel organisaties mensen met een zelfde sociale of etnische achtergrond werken; sociaal contact zal dan niet bijdragen aan het vormen van tolerantie en progressieve houdingen (Siongers, 2012). Lidmaatschap van een homogene vereniging heeft mogelijk geen effect, omdat het wellicht meer gaat om de waarden die een vereniging uitdraagt dan om de heterogeniteit van de leden (Siongers, 2012). Uit de resultaten blijkt daarnaast dat het opleidingsniveau van de ouders effect heeft op antisemitisme, maar geen effect heeft op homofobie en genderongelijkheid; leerlingen met hoogopgeleide ouders hebben progressievere opvattingen over joden, maar geen progressievere opvattingen over homoseksuelen en de positie van de vrouw; hiermee is hypothese 3 bevestigd voor antisemitisme, maar verworpen voor homofobie en genderongelijkheid. Dit komt

mogelijk doordat er in het onderwijs meer aandacht is voor antisemitisme, in het licht van de Holocaust, dan voor homofobie en genderongelijkheid. Zeker in het onderwijs van eerdere generaties was er nog maar weinig aandacht voor homoseksualiteit en de positie van vrouwen. Dit zijn thema's die meer recentelijk aan aandacht hebben gewonnen (Duyvendak, 2016).

Uit de resultaten blijkt tot slot dat lidmaatschap van een heterogene vereniging invloed heeft op homofobie, maar geen invloed heeft op antisemitisme en genderongelijkheid: leerlingen die lid zijn van een heterogene vereniging, hebben progressievere opvattingen over homoseksuelen dan leerlingen die geen lid zijn van een vereniging, maar geen progressievere opvattingen over joden en de positie van de vrouw; hiermee is hypothese 7 bevestigd voor homofobie, maar verworpen voor antisemitisme en genderongelijkheid. Dit komt mogelijk doordat men in heterogene verenigingen meer gelegenheden geboden krijgt om de houdingen ten opzichte van homoseksuelen aan te passen: homoseksuele jongeren zijn mogelijk eerder geneigd zich aan te sluiten bij een heterogene vereniging dan een homogene vereniging, en dit contact met homoseksuelen middels de heterogene vereniging kan op haar beurt leiden tot aangepaste houdingen; terwijl Joodse jongeren mogelijk eerder geneigd zijn zich aan te sluiten bij een homogene vereniging en men bij een heterogene vereniging dus minder in contact komt met joden en kansen om de houdingen bij te schaven. Het gebrek aan significante effecten op genderongelijkheid wordt mogelijk verklaard doordat dit onderzoek niet uitsplitst naar geslacht: het effect van heterogene verenigingen op genderongelijkheid is mogelijk verschillend voor mannen en vrouwen en verenigingen bestaand uit voornamelijk mannen, voornamelijk vrouwen, of mannen en vrouwen gemengd. Vervolgonderzoek is benodigd om deze bevindingen te kunnen verklaren.

5.2 Onderzoeksvraag 2

De tweede onderzoeksvraag is: *in hoeverre heeft het moslim-zijn invloed op de relatie tussen de sociaal-economische achtergrond en het cultureel conservatisme van Vlaamse jongeren?* Deze vraag zal allereerst apart worden beantwoord voor antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid, met daaropvolgend een overkoepelend beeld van de invloed op het cultureel conservatisme in het geheel.

Antisemitisme

De relaties tussen de werksituatie van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders en lidmaatschap van een homogene vereniging aan de ene kant en het antisemitisme aan de andere kant worden wegverklaard door het moslim-zijn. Het feit dat leerlingen die niet-werkende en/of laagopgeleide ouders hebben en/of lid zijn van een homogene vereniging in hogere mate antisemitisch zijn, blijkt (bijna) geheel te kunnen worden verklaard uit het feit dat moslimjongeren vaak niet-werkende, laagopgeleide ouders hebben en vaak lid zijn van een homogene vereniging. Het antisemitisme van jongeren wordt niet verklaard door de werksituatie van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders

en/of door het lidmaatschap van een homogene vereniging – dit zijn slechts schijnverbanden – het wordt verklaard door de interactie tussen het moslim-zijn en deze sociaal-economische concepten. De relaties tussen onderwijsvorm en buurtkwaliteit aan de ene kant en antisemitisme aan de andere kant worden daarentegen maar nauwelijks beïnvloed door het moslim-zijn. Voor zowel moslimleerlingen als niet-moslimleerlingen geldt dat een hogere onderwijsvorm en een betere buurtkwaliteit leiden tot progressievere houdingen over joden, i.e. minder antisemitisme.

De effecten van de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, de onderwijsvorm en het lidmaatschap van een homogene of heterogene vereniging op antisemitisme verschillen niet tussen moslimleerlingen en niet-moslimleerlingen. De effecten van het opleidingsniveau van de ouders en de buurtkwaliteit op antisemitisme verschillen wel tussen moslimleerlingen en niet-moslimleerlingen. Wanneer het opleidingsniveau van de ouders toeneemt (i.e. beide ouders hoogopgeleid zijn), neemt het antisemitisme sterker af voor moslims dan voor niet-moslims. Wanneer de buurtkwaliteit toeneemt, neemt het antisemitisme sterker af voor moslims dan voor niet-moslims.

Homofobie

De relaties tussen de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen en lidmaatschap van een homogene vereniging aan de ene kant en homofobie aan de andere kant worden wegverklaard door het moslim-zijn. Het feit dat leerlingen die niet-werkende ouders en/of een laag gezinsinkomen hebben en/of lid zijn van een homogene vereniging in hogere mate homofob zijn, blijkt (bijna) geheel te kunnen worden verklaard uit het feit dat moslimjongeren vaak niet-werkende ouders en een laag gezinsinkomen hebben en vaak lid zijn van een homogene vereniging. De homofobie van jongeren wordt niet verklaard door de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen en/of lidmaatschap van een homogene vereniging – dit zijn slechts schijnverbanden – het wordt verklaard door de interactie tussen het moslim-zijn en deze sociaal-economische concepten. De relaties tussen onderwijsvorm, buurtkwaliteit en lidmaatschap van een heterogene vereniging aan de ene kant en homofobie aan de andere kant worden daarentegen maar nauwelijks beïnvloed door het moslim-zijn. Voor zowel moslimleerlingen als niet-moslimleerlingen geldt dat een hogere onderwijsvorm, een betere buurtkwaliteit en lidmaatschap van een heterogene vereniging leiden tot progressievere houdingen over homoseksuelen, i.e. minder homofobie.

De effecten van de werksituatie van de ouders, het gezinsinkomen, het opleidingsniveau van de ouders en onderwijsvorm op homofobie verschillen niet tussen moslims en niet-moslims. De effecten van de buurtkwaliteit en lidmaatschap van een homogene en heterogene vereniging op homofobie verschillen wel tussen moslims en niet-moslims. Wanneer de buurtkwaliteit toeneemt en lidmaatschap van een heterogene vereniging toeneemt (i.e. leerling lid is van een heterogene vereniging), neemt de homofobie sterker af voor moslims dan voor niet-moslims. Wanneer het lidmaatschap van een

homogene vereniging toeneemt (i.e. leerling lid is van een homogene vereniging), neemt de homofobie sterker toe voor niet-moslims dan voor moslims.

Genderongelijkheid

De relatie tussen de werksituatie van de ouders en genderongelijkheid wordt wegverklaard door het moslim-zijn. Het feit dat leerlingen met niet-werkende ouders in hogere mate genderongelijke houdingen hebben, blijkt geheel te kunnen worden verklaard uit het feit dat moslimjongeren vaak niet-werkende ouders hebben. De genderongelijke houdingen van jongeren worden niet verklaard door de werksituatie van de ouders – dit is slechts een schijnverband – het wordt verklaard door de interactie tussen het moslim-zijn en de werksituatie van de ouders. De relaties tussen onderwijsvorm en buurtkwaliteit aan de ene kant en genderongelijkheid aan de andere kant worden daarentegen maar nauwelijks beïnvloed door het moslim-zijn. Voor zowel moslimleerlingen als niet-moslimleerlingen geldt dat een hogere onderwijsvorm en een betere buurtkwaliteit leiden tot progressievere houdingen over de positie van vrouwen, i.e. minder genderongelijkheid. De effecten van de sociaal-economische variabelen op genderongelijkheid verschillen niet tussen moslims en niet-moslims.

Cultureel conservatisme

In deze paragraaf zal ik de hierboven genoemde bevindingen waar mogelijk kort samenvatten in de invloed van de sociaal-economische variabelen op het cultureel conservatisme in het geheel (i.e. alle beschouwde vormen van cultureel conservatisme; antisemitisme, genderongelijkheid en homofobie). Het effect van de werksituatie van de ouders op alle beschouwde vormen van cultureel conservatisme wordt wegverklaard door het moslim-zijn: het feit dat leerlingen met niet-werkende ouders in hogere mate cultureel conservatieve houdingen hebben, blijkt geheel te kunnen worden verklaard uit het feit dat moslimjongeren vaker niet-werkende ouders hebben. In geen enkel geval worden de effecten van de onderwijsvorm en de buurtkwaliteit op het cultureel conservatisme wegverklaard door het moslim-zijn: voor zowel moslim-leerlingen als niet-moslimleerlingen geldt dat een hogere onderwijsvorm en een betere buurtkwaliteit leiden tot minder cultureel conservatisme. De overige beschouwde sociaal-economische variabelen – het opleidingsniveau van de ouders, het lidmaatschap van een homogene of heterogene vereniging en het gezinsinkomen – werken verschillend in op de verschillende vormen van cultureel conservatisme. Ook het verschil in effect van de sociaal-economische variabelen (i.e. of een sociaal-economische variabele sterker of minder sterk invloed heeft op moslimleerlingen dan niet-moslimleerlingen) is uniek voor elke vorm van cultureel conservatisme.

5.3 Limitaties

Dit is de eerste keer dat wordt onderzocht of het effect van de sociaal-economische achtergrond op antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid verschilt tussen moslims en niet-moslims. De JOP-monitor Antwerpen en Gent biedt unieke kansen om dit uit te voeren. Dit onderzoek is uitgevoerd in

een grootstedelijke context waardoor ook allochtonen en moslims, die vaak geconcentreerd in grote steden wonen, bereikt worden (Vettenburg et al., 2012). Daarnaast is het onderzoek afgenomen op middelbare scholen. Hierdoor worden ook maatschappelijk kwetsbare jongeren, i.e. jongeren met een lage sociaal-economische status, bereikt die buiten school om maar moeilijk participeren aan een onderzoek (Ibid.). Het grote aantal participanten, het grote aantal moslimleerlingen en allochtone leerlingen, de representatieve vertegenwoordiging/verdeling naar onderwijsvorm, onderwijsnet en geslacht zorgen voor een hoge mate van generaliseerbaarheid (JOP, 2012; Vettenburg et al., 2012). De grote controle over de antwoordsituatie in het klaslokaal, de sterke respons op leerlingenniveau en de lage mate van selectieve non-respons zorgen voor een hoge mate van betrouwbaarheid (Siongers, 2013).

Dit onderzoek heeft echter ook enkele limitaties. Met dit grootstedelijke scholenonderzoek worden enkel naar schoolgaande jongeren bereikt; jongeren die niet naar school gaan blijven buiten de onderzoekspopulatie. Bij de jongeren die wel bereikt worden, bestaat er de kans dat hun antwoord op gevoelige vragen beïnvloed wordt door het klassikaal invullen (JOP, 2012). Een andere beperking is dat de respondenten geen ruimte tot nuancering hebben bij het invullen van de vragenlijst. Zij kunnen hun antwoord niet motiveren en worden door de vooraf gestructureerde vragen in een keurslijf geplaatst (Debruyne en Naert, 2013). Debruyne en Naert (2013) menen dat de JOP-monitor Antwerpen en Gent geen rekening houdt met de maatschappelijke context en tijdsbesef. In dit onderzoek is er namelijk geen aandacht voor discriminatie, gevoelens van achterstelling en uitsluiting of het gevoel niet geaccepteerd te worden. Verschillende auteurs beweren dat deze gevoelens ten grondslag kunnen liggen aan de ontwikkeling van conservatieve houdingen: jongeren die zich geen onderdeel van de maatschappij zullen zich sterker profileren middels een sterke ‘counteridentity’ ten opzichte van de liberale waarden en normen waarmee de dominante samenleving zich identificeert (Buijs, Demant en Hamdy, 2006; Debruyne en Naert, 2013; Slootman en Tillie, 2006). Het zou dus zo kunnen zijn dat de moslimjongeren – ingegeven door gevoelens van achterstelling, uitsluiting en non acceptatie – bewust afwijkende houdingen rapporteren om hun identiteit te markeren (Ibid.). Deze verklaring kan echter niet gevangen worden door de JOP-monitor.

5.4 Aanbevelingen

Vervolgonderzoek

Het is van belang dit onderzoek te herhalen in andere landen en niet-(groot)stedelijke contexten om te onderzoeken of deze bevindingen op zichzelf staan of onderdeel zijn van een breder patroon. Voor vervolgonderzoek is het daarnaast aan te raden om meer ruimte te bieden voor nuancering van de antwoorden. Een mogelijkheid is vragen op te nemen over de gevoelens van acceptatie, uitsluiting, achterstelling en discriminatie en te onderzoeken wat de rol is van religie in de identiteitsvorming van stedelijke (moslim-)jongeren (cf. Debruyne en Naert, 2013).

Enkele empirische bevindingen van dit onderzoek dienen verder verklaard te worden, waaronder het uitblijven van het effect van het gezinsinkomen, de werksituatie van de ouders en het lidmaatschap van een homogene vereniging op het cultureel conservatisme van jongeren. De relevante vervolgvraag is waarom de effecten van deze sociaal-economische aspecten wegverklaard worden door het moslim-zijn: blijkt religie en/of identiteitsvorming in deze context een grotere rol te spelen in het bepalen van de moreel culturele houdingen van jongeren? Deze vraag kan niet door deze studie beantwoord worden en behoeft dus vervolgonderzoek.

Ook het differentiële effect van het opleidingsniveau van de ouders en het lidmaatschap van een heterogene vereniging op de verschillende vormen van cultureel conservatisme behoeven verdere aandacht: worden deze moreel conservatieve houdingen – antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid – ieder op een unieke manier geboren, versterkt en verminderd via de aanwezige sociaal-economische kanalen? Het differentiële effect van de sociaal-economische variabelen op niet-moslims en moslims dient ook theoretisch verklaard te worden. E.g.; waarom heeft een toename van de buurtkwaliteit in sommige gevallen een sterkere invloed op moslims dan op niet-moslims?

Dit onderzoek heeft aangetoond dat de onderwijsvorm en buurtkwaliteit een sterke invloed hebben op het cultureel conservatisme van Vlaamse jongeren. Een vervolgstap kan zich richten op de mechanismen achter deze bevindingen: wat zijn de belangrijke aspecten van deze sociaaleconomische concepten, en hoe kunnen deze optimaal ingezet worden voor een vermindering van het cultureel conservatisme onder jongeren? Deze vraag brengt ons tot de praktische bijdrage van het onderzoek.

Praktische aanbevelingen

Dit onderzoek mondt uit in drie praktische aanbevelingen – op het gebied van onderwijs, buurtkwaliteit, en culturele integratie – voor beleidsmakers in het sociale domein, die nu stuk voor stuk behandeld zullen worden.

De eerste aanbeveling richt zich op het onderwijs. Uit dit onderzoek blijkt dat onderwijs van groot belang is voor de houdingen ten opzichte van joden, homoseksuelen en de positie van vrouwen. Hoe hoger de onderwijsvorm, hoe progressiever de houdingen van jongeren. Dit betekent dat er een ‘tolerantiegat’ bestaat in de lagere onderwijsvormen. Hierin wordt onvoldoende bijgedragen aan het omgaan met diversiteit, het kritisch denken en het hebben van een breed en open perspectief. Beleidsmakers en -uitvoerders dienen te investeren in het ontwikkelen van deze vaardigheden in het bso en tso. De sterke aspecten van de hogere onderwijsvorm, het aso, dienen ook hun plaats te vinden in het bso en tso: ook hier dienen leerlingen ondersteund te worden in het socialiseren van waarden als tolerantie en verdraagzaamheid en het accepteren van de verscheidenheid van meningen, overtuigingen en levensstijlen.

De tweede aanbeveling richt zich op de buurtkwaliteit. De buurt blijkt een belangrijke factor te zijn in de ontwikkeling van moreel culturele houdingen van jongeren. Leerlingen die in een sociaal-economisch sterke buurt wonen, hebben progressievere houdingen ten opzichte van joden, homoseksuelen en de positie van de vrouw dan leerlingen die in een sociaal-economisch zwakke buurt wonen. Deze buurtkwaliteit blijkt een nog sterkere rol te spelen, in het ontwikkelen van progressieve houdingen, voor moslims dan voor niet-moslims. In steden waarin geleden wordt aan hoge percentages van cultureel conservatisme onder jongeren, kan het inzetten op de buurtkwaliteit dus een effectieve investering blijken. Hierbij kunnen verschillende middelen aangewend worden, waaronder a) het zorgen voor een mix van koop en (sociale) huurwoningen; b) het voorkomen van concentraties van enkel laagopgeleiden; c) het openen van een buurthuis en organiseren van buurtactiviteiten om de sociale cohesie in de wijk te verbeteren; d) het aanpakken van overlast en criminaliteit en e) het schoonhouden en opknappen van de wijken.

De derde aanbeveling richt zich specifiek op de culturele integratie van de moslimgemeenschap. In dit onderzoek komt naar voren dat antisemitisme, homofobie en genderongelijkheid aanzienlijk hoger liggen onder moslimleerlingen dan onder niet-moslimleerlingen. Er dienen manieren gevonden te worden tot waardenoverbrugging voor de islamitische jongerengemeenschap. Beleidsmakers kunnen de verbinding met islamitische verenigingen en moskeeën op zoeken om de vinger op de zere plek te leggen; waar komt het waardenverschil vandaan, en hoe kan de aansluiting met de Vlaamse maatschappij verbeterd worden? Een mogelijke manier is door imams te helpen met de Nederlandse taal en hun oriëntatie op de Vlaamse samenleving te vergroten (Slootman & Tillie, 2006). Beleidsmakers kunnen bovendien investeren in het maatschappelijk middenveld, waaronder organisaties en jongerenwerkers die een overbrugging in waarden trachten te bevorderen; te denken valt bijvoorbeeld aan de vereniging '*Salaam Shalom*', die Joodse en Islamitische verenigingen beoogt samen te brengen.

Literatuur

- Achterberg, P. (2004). Klassegebonden stemgedrag en de nieuwe politieke cultuur. Stemgedrag en de saillantie van politieke issues in partijprogramma's. *Tijdschrift voor sociologie*, 25(3), pp. 335-353.
- Akker, H. Van Den., Ploeg, R. Van Der., & Scheepers, P. (2013). Disapproval of homosexuality: Comparative research on individual and national determinants of disapproval of homosexuality in 20 European countries. *International Journal of Public Opinion Research*, 25(1), pp. 64-86.
- Bilewicz, M. (2007). History as an obstacle: Impact of temporal-based social categorizations on Polish-Jewish intergroup contact. *Group Process and Intergroup Relations*, 10(4), pp. 551-563.
- Brint, S., Contreras, M.F., & Matthews, M.T. (2001). Socialization messages in primary schools: An organizational analysis. *Sociology of Education*, 74(3), pp. 157-180.
- Buijs, F., Demant, F., & Hamdy, A. (2006). *Strijders van eigen bodem. Radicale en democratische moslims in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bunzl, M. (2005). Between Anti-Semitism and Islamophobia: Some thoughts on the new Europe. *American Ethnologist*, 32(4), pp. 499-508.
- Cardoen, D., Geinger, F., Bradt, L., & Walle, T. Van De. (2012). Het academische en arbeidsmarktgerichte toekomstperspectief van Antwerpse en Gentse jongeren. Een kwestie van opvoedingsvaardigheden? In N. Vettenburg, M. Elchardus, J. Put en S. Pleysier (eds.), *Jong in Gent en Antwerpen: eindrapport* (pp. 58-77).
- Cops, D. (2013). *De invloed van ouderlijke responsiviteit en ouderlijke opvolging op de leefwereld van de (grootstedelijke) jeugd. Ad hoc onderzoeksnota*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
- Cops, D., & Pleysier, S. (2014). Usual suspects, ideal victims and vice versa: The relationship between youth offending and victimization and the mediating influence of risky lifestyles. *European Journal of Criminology*, 11(3), pp. 361-378.
- Cops, D., & Put, J. (2011). De onveilige hoofdstad!? Buurtbeleving en onveiligheidsgevoelens in Brussel. In N. Vettenburg, M. Elchardus en J. Put (eds.), *Jong in Brussel: Bevindingen uit de JOP-monitor Brussel* (pp. 383-408). Leuven: Uitgeverij Acco.
- Dagevos, J. (2001). *Perspectief op integratie: Over de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in Nederland*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Dagevos, J. (2009). *Ruimtelijke concentratie van niet-westerse migranten: achtergronden, gevolgen en aangrijpingspunten voor het beleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Debruyne, P., & Naert, J. (2013). De vijftig tinten grijs in het jeugdonderzoek bij moslims. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 104(6), pp. 28-33.

- Demant, F. (2005). *Islam is inspanning. De beleving van de islam en sekseverhoudingen bij Marokkaanse jongeren in Nederland*. Verwey-Jonker Instituut: Utrecht.
- Diehl, C., Koenig, M., & Ruckdeschel, K. (2009). Religiosity and gender inequality: Comparing natives and Muslim migrants in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 32(2), pp. 278-301.
- Droogenbroeck, F., Van. (2012). Aan motivatie geen gebrek. De academische motivatie en waardering voor de school bij autochtonen en allochtonen. In N. Vettenburg, M. Elchardus, J. Put en S. Pleysier (eds.), *Jong in Gent en Antwerpen: eindrapport* (pp. 43-57).
- Duyvendak, J.W. (2016). Zijn we dan niet altijd al modern geweest? – Over collectief geheugenverlies in Nederland en de overwinning van de jaren zestig. *Socialisme & Democratie*, 73(1), pp. 13-19.
- Elchardus, M. (2011). Antisemitisme in de Brusselse scholen. In N. Vettenburg, M. Elchardus en J. Put (eds.), *Jong in Brussel: Bevindingen uit de JOP-monitor Brussel* (pp. 265-296). Leuven: Uitgeverij Acco.
- Elchardus, M. (2012). Houding ten opzichte van Moslims en Joden in Antwerpen en Gent. In N. Vettenburg, M. Elchardus, J. Put en S. Pleysier (eds.), *Jong in Gent en Antwerpen: eindrapport* (pp. 127-155).
- Elchardus, M., Herbots, S., & Spruyt, B. (2013). Keeping on track and growing apart: An empirical analysis of the role of education and media in attitude formation. *Poetics*, 41(5), pp. 524-544.
- Elchardus, M., Heyvaert, P., & Scheys, M. (1990). *Soepel, flexibel en ongebonden: een vergelijking van twee laat-moderne generaties*. Brussel: VUB Press.
- Elchardus, M., & Pelleriaux, K. (2001). Culturele en politieke gevolgen van de nieuwe sociale kwesties. In Cantillon, B., Elchardus, M., Pestieau, P. en Van Parijs, P. (red.), *De nieuwe sociale kwesties*. Antwerpen / Apeldoorn: Garant.
- Elchardus, M., & Siongers, J. (2003). Cultural practice and educational achievement: The role of the parents' media and taste culture. *The Netherlands' Journal of Social Sciences*, 39(3), pp. 151-171.
- Elchardus, M., & Siongers, J. (2007). Ethnocentrism, taste and symbolic boundaries. *Poetics*, 35, pp. 215-238.
- Emler, N., & Frazer, E. (1999). Politics: The education effect. *Oxford Review of Education*, 25(1-2), p. 251-273.
- Felling, A., & Peters, J. (1984). Conservatisme in Nederland nader bekeken. *Mens en Maatschappij*, 4(59), pp. 339-362.
- Ganzeboom, H.B.G. (1984). *Cultuur en informatieverwerking. Een empirisch-theoretisch onderzoek naar cultuurdeelname en esthetische waardering van architectuur*. Utrecht: Rijksuniversiteit Utrecht.

- Ganzeboom, H.B.G., De Graaf, P.D., & Kalmijn, M. (1987). De culturele en economische dimensie van beroepsstatus. *Mens en Maatschappij*, 62(2), pp. 153-175.
- Gesthuizen, M. (2006). Determinanten van armoede: macro-economische omstandigheden, huishoudenskenmerken, gemeente en de buurt. *Mens & Maatschappij*, 82(4), pp. 309-331.
- Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2007). The socio-cultural integration of ethnic minorities in the Netherlands: Identifying neighbourhood effects on multiple integration outcomes. *Housing Studies*, 22(5), pp. 805-831.
- Gijsberts, M., Vervoort, M., Havekes, E., & Dagevos, J. (2010). *Maakt de buurt verschil? De relatie tussen de etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Graaf, N.D., De, & Graaf, P.M., De. (1988). Family background, Postmaterialism and life style. *Netherlands Journal of Sociology*, 24, p. 50-64.
- Hello, E., Scheepers, P., Vermulst, A., & Gerris, J.R.M. (2004). Association between educational attainment and ethnic distance in young adults. *Acta Sociologica*, 47(3), pp. 253-275.
- Herbots, S., & Elchardus, M. (2010). De groei van jongeren naar democratisch burgerschap en de verschillen naar onderwijstype. *Pedagogiek*, 30(1), pp. 75-93.
- Herek, G.M. (1987). Religious orientation and prejudice: A comparison of racial and sexual attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 13(1), pp. 34-44.
- Herek, G.M., & Capitanio, J.P. (1996). "Some of my best friends": Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(4), pp. 412-424.
- Hooghe, M. (2003). Value congruence and convergence within voluntary associations: Ethnocentrism in Belgian organizations. *Political Behavior*, 25(2), pp. 151-175.
- Hooghe, M., Quintelier, E., Claes, E., Dejaeghere, Y., & Harell, A. (2007). *De houdingen van jongeren ten aanzien van holebi-rechten. Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse*. K.U. Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, Centre for Citizenship and Democracy.
- Hooghe, M., & Meeusen, C. (2012). Homophobia and the transition to adulthood: A three-year panel study among Belgian late adolescents and young adults, 2008-2011. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(9), pp. 1197-1207.
- Houtman, D. (1995). De ambiguïteit van 'beroepsklasse'. Over de economische progressiviteit en het cultureel conservatisme van 'de arbeidersklasse'. *Sociologische Gids*, 42(6), pp. 426-444.
- Houtman, D. (1998). Melvin Kohn, Ronald Inglehart en de verklaring van cultureel conservatisme. *Mens en Maatschappij*, 73(3), p. 259-276.
- Houtman, D. (2000). *Een blinde vlek voor cultuur: Sociologen over cultureel conservatisme, klassen en moderniteit*. Assen: Van Gorcum.
- Houtman, D. (2001). Class, culture and conservatism. Reassessing education as a variable in political sociology. In T.N. Clark & S.M. Lipset (Eds.), *The breakdown of class Politics. A*

- debate on post-industrial stratification* (pp. 161-195). Washington D.C.: Woodrow Wilson Center Press.
- Houtman, D. (2003). Lipset and “working-class” authoritarianism. *The American Sociologist*, 34(1-2), pp. 85-103.
- Huijnk, W. (2014). *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hyman, H.H., & Wright, C.R. (1979). *Education's lasting effect on values*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Inglehart, R. (2008). Changing values among western publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31(1-2), pp. 130-146.
- Inglehart, R., & Abramson, P.R. (1994). Economic security and value change. *The American Political Science Review*, 88(2), pp. 336-354.
- Jennings, M.K. (1984). The intergenerational transfer of political ideologies in eight Western nations, *European Journal of Political Research*, 12(3), pp. 261-276.
- Jikeli, G. (2015). Antisemitic attitudes among Muslims in Europe: A survey review. Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy (ISGAP), Occasional Paper Series, 1.
- JOP. (2012). *Technisch verslag JOP-monitor Antwerpen Gent*. Katholieke Universiteit Leuven, Universiteit Gent en Vrije Universiteit Brussel, onuitgegeven verslag.
- Klaassen, C.A.C. (1973). Nieuwe ontwikkelingen in de socialisatie-theorie. *Mens en Maatschappij*, 48(3), pp. 244-267.
- Koopmans, R. (2015). Religious fundamentalism and hostility against out-groups: A comparison of Muslims and Christians in Western Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(1), pp. 33-57.
- Koster, W., De, Achterberg, P., Houtman, D., & Waal, J., van de (2010). Van God los: Post-Christelijk cultureel conflict in Nederland. *Sociologie*, 6(3), pp. 27-49.
- Koster, W., De & Waal, J. Van De. (2014). Botsende opvattingen over etnische diversiteit en sociale orde: Hoe zijn verschillen tussen lager- en hogeropgeleiden te verklaren. In M. Bovens, P. Dekker, en W. Tiemeijer (red.), *Een verkenning van de sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau en Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Lafferty, W.M. (1976). Basic needs and political values some perspectives from Norway on Europe's “Silent Revolution”. *Acta Sociologica*, 19(2), p. 117-136.
- Leventhal, T., & Brooks-Gunn, J. (2000). The neighborhoods they live in: The effects of neighborhood residence on child and adolescent outcomes. *Psychological Bulletin*, 126(2), pp. 309-337.
- Lewis, O. (1966). The culture of poverty. *Scientific American*, 215(4), pp. 19-25.

- Maliepaard, M. & Alba, R. (2016). Cultural integration in the Muslim second generation in the Netherlands: The case of gender ideology. *International Migration Review*, 50(1), pp. 70-94.
- Manevska, K., Waal, J. Van Der., Achterberg, P., Houtman, D., & Koster, W. de. (2010). 'Sommigen zijn gelijkjer dan anderen'. Economisch egalitarisme en verzorgingsstaatchauvinisme in Nederland. *Sociologie*, 6(1), pp. 3-25.
- Meerendonk, B. Van De., & Scheepers, P. (2004). Denial of equal civil rights for lesbians and gay men in the Netherlands, 1980-1993. *Journal of Homosexuality*, 47(2), pp. 63-80.
- Metro (2011). *Positieve chemie op begraafplaats*. Geraadpleegd op 15 juni 2016, van <http://www.metronieuws.nl/nieuws/2011/10/positieve-chemie-op-begraafplaats>.
- Morrison, M.A., & Morrison, T.G. (2002). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women. *Journal of Homosexuality*, 43(2), pp. 15-37.
- Norris, P., & Inglehart, R.F. (2012). Muslim integration into Western cultures: Between origins and destinations. *Political Studies*, 60(2), pp. 228-251.
- Okami, P. (1992). Intolerable grievances patiently endured: Referent cognitions and group conflict as mediators of anti-Jewish sentiment among African-Americans. *Political Psychology*, 13(4), pp. 727-753.
- Pedersen, W. (1996). Working class boys at the margins: Ethnic prejudice, cultural capital, and gender. *Acta Sociologica*, 39(3), pp. 257-279.
- Pelleriaux, K. (2001). *Demotie en burgerschap: De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij*. Brussel: VUB Press.
- Pettigrew, T.F., & Tropp, L.R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), pp. 751-783.
- Phoenix, A., Frosh, S., & Pattman, R. (2003). Producing contradictory masculine subject positions: Narratives of threat, homophobia and bullying in 11-14 year old boys. *Journal of Social Issues*, 59(1), pp. 179-195.
- Pinkster, F.M. (2008). *De sociale betekenis van de buurt. Een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Poteat, P.V. (2007). Peer group socialization of homophobic attitudes and behaviour during adolescence. *Child Development*, 78(6), pp. 1830-1842.
- Poteat, P.V., DiGiovanni, G.D., & Scheer, J.R. (2013). Predicting homophobic behaviour among heterosexual youth: Domain general and sexual orientation-specific factors at the individual and contextual Level. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(3), pp. 351-362.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Roggemans, L. (2012). Homofobie en genderongelijkheid. In N. Vettenburg, M. Elchardus, J. Put en S. Pleysier (eds.), *Jong in Gent en Antwerpen: eindrapport* (pp. 178-197).

- Roggemans, L., Spruyt, B., Droogenbroeck, F. Van, & Keppens, G. (2015). Religion and negative attitudes towards homosexuals: An analysis of urban young people and their attitudes towards homosexuality. *Young*, 23(3), pp. 254-276.
- Sampson, R.J., & Groves, W.B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization Theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), pp. 774-802.
- Sampson, R.J., & Laub, J.H. (1994). Urban poverty and the family context of delinquency: A new look at structure and process in a classic study. *Child Development*, 65(2), pp. 523-540.
- Scheepers, P., Felling, A., & Peters, J. (1992). Anomie, authoritarianism and ethnocentrism: Update of a classic theme and an empirical test. *Politics and the Individual*, 2(1), pp. 43-59.
- Silver, E., & Miller, L.A. (2004). Sources of informal social control in Chicago neighborhoods. *Criminology*, 42(3), pp. 551-583.
- Siongers, J. (2011). De contacthypothese getoetst bij Brusselse jongeren. In N. Vettenburg, M. Elchardus en J. Put (eds.), *Jong in Brussel: Bevindingen uit de JOP-monitor Brussel* (pp. 239-263). Leuven: Uitgeverij Acco.
- Siongers, J. (2012). Bruggen bouwen in Vlaamse grootsteden: Op zoek naar verklaringen voor sociale afstanden tussen verschillende culturen bij Antwerpse en Gentse jongeren. In N. Vettenburg, M. Elchardus, J. Put en S. Pleysier (eds.), *Jong in Gent en Antwerpen: eindrapport* (pp. 156-177).
- Siongers, J. (2013). *Scholen, de plaats bij uitstek om jongeren te bevragen? Lessen uit scholenonderzoek in Vlaanderen*. Amsterdam: Nederlandstalig Platform voor Survey Onderzoek.
- Slootman, M., & Tillie, J. (2006). *Processen van Radicalisering. Waarom sommige Amsterdamse Moslims radicaal worden*. Universiteit van Amsterdam: Instituut voor Migratie- en Etnische Studies (IMES).
- Smits, W. (2012). *'Binding en burgerschap. De samenhang tussen maatschappelijke betrokkenheid en burgerschapshoudingen.'* Ongepubliceerd doctoraal proefschrift. Brussel: Vakgroep Sociologie / Onderzoeksgroep TOR.
- Spruyt, B. (2008). Ongelijkheid en segregatie in het onderwijslandschap: effect op ethnocentrisme. *Tijdschrift voor Sociologie*, 29(1), pp. 60-89.
- Stevens, F., & Elchardus, M. (2001). *De speelplaats als cultureel centrum. De beleving van de leefwereld van de jongeren. Eindverslag voor het PBO-project*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Stubager, R. (2009). Education-based group identity and consciousness in the authoritarian-libertarian value conflict. *European Journal of Political Research*, 48, 204-233.
- Ultee, W.C., Arts, W.A., & Flap, H.D. (2003). *Sociologie: Vragen, uitspraken, bevindingen*. Groningen: Nijhoff.

- Vettenburg, N., Elchardus, M., Put, J., & Pleysier, S. (2012). *Jong in Gent en Antwerpen: Eindrapport 1 oktober 2012*. Jeugdonderzoekplatform.
- Visscher, S., De (2010). Maakt de buurt het verschil? Een sociaal-pedagogische kijk. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 19(1), pp. 5-21.
- Vogt, W.P. (1997). *Tolerance and education: Learning to live with diversity and difference*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Vollebergh, W.A.M., Iedema, J., & Raaijmakers, Q.A.W. (2001). Intergenerational transmission and the formation of cultural orientations in adolescence and young adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), pp. 1185-1198.
- Walle, T. Van De., Cardoen, D., & Bradt, L. (2012). Het verenigingsleven van Gentse en Antwerpse scholieren. In N. Vettenburg, M. Elchardus, J. Put en S. Pleysier (eds.), *Jong in Gent en Antwerpen: eindrapport* (pp. 97-122).
- Weijters, G., & Scheepers, P. (2003). Verschillen in sociale integratie tussen etnische groepen: beschrijving en verklaring. *Mens en Maatschappij*, 78(2), pp. 144-157.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2003). *Waarden, normen en de last van het gedrag*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wonderen, R. Van, & Wagenaar, W. (2015). *Antisemitisme onder jongeren in Nederland: Oorzaken en triggerfactoren*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

Bijlage 1

Tabel 2.1. OVERZICHT VAN DE ITEMS OVER ANTISEMITISME EN BIJBEHORENDE ANTWOORDMOGELIJKHEDEN

Items	Antwoordmogelijkheden (alle items)
1. De meeste joden denken dat zij beter zijn dan anderen	1. helemaal niet akkoord 2. niet akkoord 3. tussen beide 4. akkoord 5. helemaal akkoord
2. Het is best joden te vermijden	
3. Joden zetten aan tot oorlog en geven anderen de schuld ervan	
4. Joden zijn evenveel te vertrouwen als iedereen	
5. De joden willen alles domineren	
6. Joden zijn hardwerkende mensen	
7. Als je met joden zaken doet, moet je extra goed oppassen	
8. Joden hebben in dit land veel te veel invloed	

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Tabel 2.2. LADINGEN EN BETROUWBAARHEID VAN DE SCHAAL ANTISEMITISME VOOR LEERLINGEN UIT DE TWEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

	Ladingen
Joden zetten aan tot oorlog en geven anderen de schuld ervan	.860
De joden willen alles domineren	.845
Het is best joden te vermijden	.844
De meeste joden denken dat zij beter zijn dan anderen	.779
Als je met joden zaken doet, moet je extra goed oppassen	.775
Joden hebben in dit land veel te veel invloed	.697
Joden zijn evenveel te vertrouwen als iedereen	.695
Joden zijn hardwerkende mensen	.471
Eigenwaarde	4.561
Verklaarde variantie	57.02%
Cronbach α	.890

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Tabel 3.1. OVERZICHT VAN DE ITEMS OVER HOMONEGATIVITEIT EN BIJBEHORENDE ANTWOORDMOGELIJKHEDEN

Items	Antwoordmogelijkheden (alle items)
1. Twee mannen of twee vrouwen kunnen even goed een kind groot brengen	1. helemaal niet akkoord 2. niet akkoord 3. tussen beide 4. akkoord 5. helemaal akkoord
2. Agressie tegen homo's / lesbo's is aanvaardbaar	
3. Het homohuwelijk moet worden afgeschaft	
4. Ik wil geen homoseksuele leraar / lerares	
5. Als twee mannen kussen in het openbaar, stoort me dat meer dan wanneer een man met een vrouw kust in het openbaar	
6. Homomannen zijn eigenlijk geen echte mannen	
7. Kinderen moeten op school leren respect te hebben voor homoseksuelen	
8. Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten hun leven kunnen leiden zoals zij dat willen	
9. Als ik ontdekt dat een vriend(in) van me homo of lesbisch is, is de vriendschap gedaan	
10. Ik vind het goed dat in sommige landen homo's de doodstraf krijgen	

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Tabel 3.2. LADINGEN EN BETROUWBAARHEID VAN DE SCHAAL HOMONEGATIVITEIT VOOR LEERLINGEN UIT DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

	Ladingen
Het homohuwelijk moet worden afgeschaft	.873
Ik wil geen homoseksuele leraar / lerares	.828
Als ik ontdek dat een vriend(in) van me homo is, is de vriendschap gedaan	.798
Homomannen zijn eigenlijk geen echte mannen	.752
Kinderen moeten op school leren respect te hebben voor homoseksuelen	.726
Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten hun leven kunnen leiden zoals zij dat willen	.723
Agressie tegen homo's is aanvaardbaar	.709
Ik vind het goed dat in sommige landen homo's de doodstraf krijgen	.708
Als twee mannen kussen in het openbaar stoort me dat meer dan wanneer een man met een vrouw kust in het openbaar	.705
Twee mannen of twee vrouwen kunnen even goed een kind groot brengen	.697
Eigenwaarde	5.686
Verklaarde variantie	56.86%
Cronbach α	.913

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Tabel 4.1. OVERZICHT VAN DE ITEMS OVER GENDERONGELIJKHEID EN BIJBEHORENDE ANTWOORDMOGELIJKHEDEN

Items	Antwoordmogelijkheden (alle items)
1. Een vrouw is meer geschikt dan een man om kleine kinderen op te voeden	1. helemaal niet akkoord 2. niet akkoord 3. tussen beide 4. akkoord 5. helemaal akkoord
2. Het beste is dat de vrouw het huishouden doet en de man de kost verdient	
3. Jongens kun je nu eenmaal wat vrijer opvoeden dan meisjes	
4. Het hoort niet dat een vrouw als bouwvakker werkt	
5. Vrouwen zijn minderwaardig aan mannen	
6. Vrouwen moeten mannen gehoorzamen	
7. Het stoort me als een jongen zich gedraagt als een meisje	
8. Een jongen die aan ballet doet, daar is iets mis mee	
9. Het stoort me als een meisje zich gedraagt als een jongen	

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Tabel 4.2. LADINGEN EN BETROUWBAARHEID VAN DE SCHAAL GENDERONGELIJKHEID VOOR LEERLINGEN UIT DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

	Ladingen
Het beste is dat de vrouw het huishouden doet en de man de kost verdient	.813
Vrouwen moeten mannen gehoorzamen	.719
Het hoort niet dat een vrouw als bouwvakker werkt	.712
Jongens kan je nu eenmaal wat vrijer opvoeden dan meisjes	.691
Een vrouw is meer geschikt dan een man om kleine kinderen op te voeden	.624
Vrouwen zijn minderwaardig aan mannen	.608
Eigenwaarde	2.919
Verklaarde variantie	48.66%
Cronbach α	.788

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Tabel 5. LADINGEN EN BETROUWBAARHEID VAN DE SCHAAL BUURTKWALITEIT VOOR LEERLINGEN UIT DE TWEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

	Ladingen
Mensen worden lastiggevallen of bedreigd op straat	.842
Buurtbewoners maken ruzie met elkaar op straat	.793
Bus-, tram- of metrohokjes die kapot gemaakt zijn	.774
Op het voetpad en de pleintjes ligt veel afval	.756
Iemand verkoopt drugs (hasj, wiet...) op straat	.730
Gevels van woningen, deuren, enz. zijn met verf beklad (graffiti)	.711
Eigenwaarde	3.547
Verklaarde variantie	59.11%
Cronbach α	.856

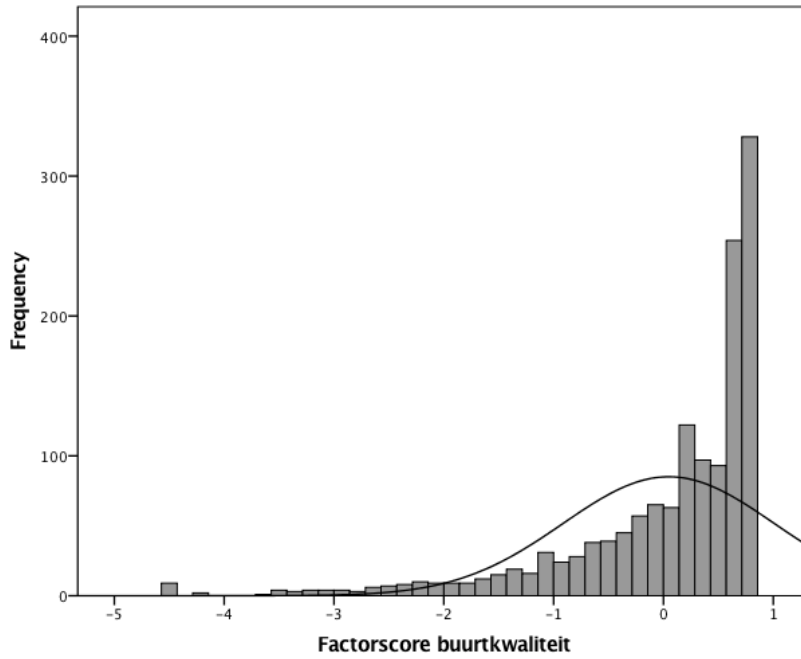
Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Tabel 6. OVERZICHT VAN VERENIGINGEN EN BIJBEHORENDE ANTWOORDMOGELIJKHEDEN

Alle verenigingen	Antwoordmogelijkheden (bij alle verenigingen)
1. Sportverenigingen, sportclubs	1. nooit lid geweest 2. vroeger lid geweest 3. nu passief lid 4. nu actief lid
2. Allochtone jeugdverenigingen of zelforganisaties van migranten	
3. Jeugdwelzijnswerking	
4. Jeugdbeweging of jongerenbeweging	
5. Speelplein, grabbelpas, roefel	
6. Leerlingenraad of lokale jeugdraad	
7. Jeugdhuis of jeugdclub	
8. (Amateur-)kunstbeoefening	
9. Deeltijds kunstonderwijs	
10. Buurt- of wijkwerking	
11. Verenigingen of actiegroep rond Derde Wereld, vrede en verdraagzaamheid, mensenrechten of antiracistische organisaties	
12. Vereniging die anderen helpt	
13. Verenigingen of actiegroepen rond milieu, dierenrechten en natuur, duurzame voeding	
14. Religieuze of levensbeschouwelijke verenigingen	
15. Verenigingen verbonden aan een café	
16. Andere	

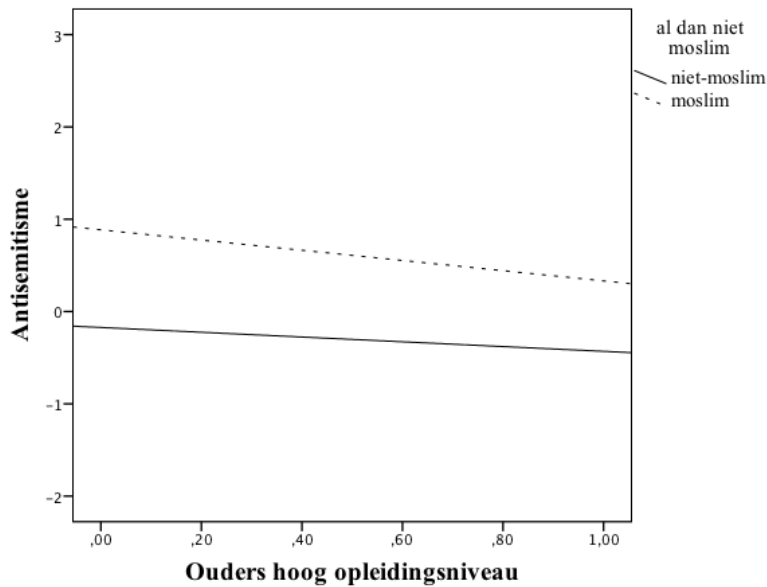
Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Figuur 3. VERDELING VAN DE FACTOSCORE BUURTKWALITEIT VOOR LEERLIJNGEN UIT DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

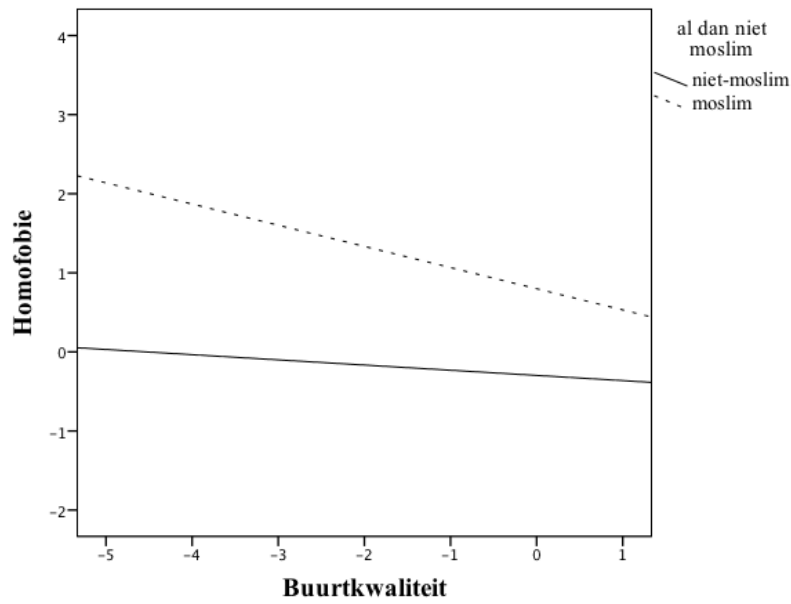
Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Figuur 4. DE INVLOED VAN HET OPLEIDINGSNIVEAU VAN DE OUDERS OP ANTISEMITISME UITGESPLITST VOOR NIET-MOSLIMLEERLINGEN EN MOSLIMLEERLINGEN UIT DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

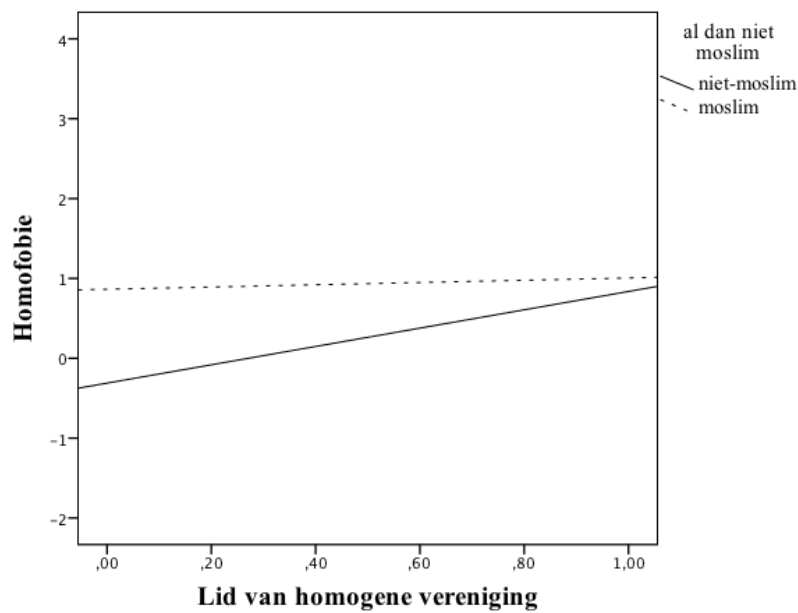
Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Figuur 6. DE INVLOED VAN DE BUURTKWALITEIT OP HOMOFOBIE UITGESPLITST VOOR NIET-MOSLIMLEERLINGEN EN MOSLIMLEERLINGEN UIT DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

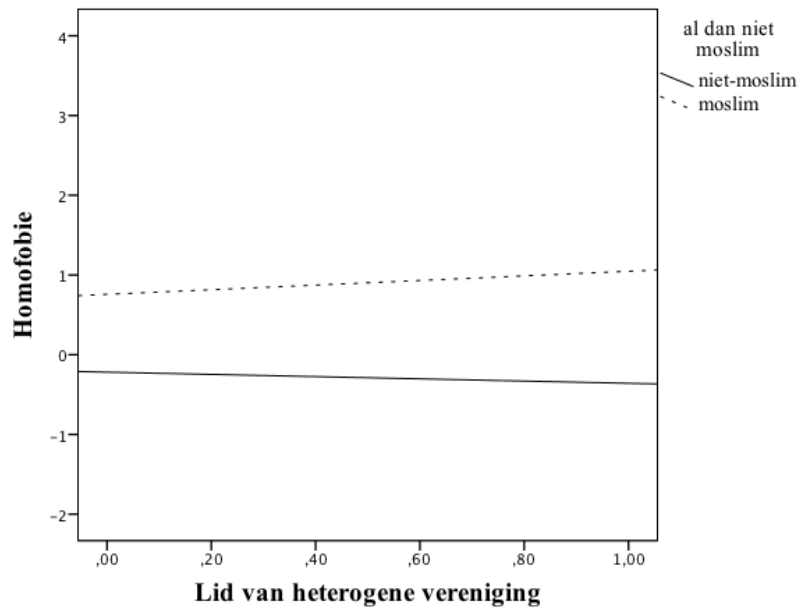
Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Figuur 7. DE INVLOED VAN LIDMAATSCHAP VAN EEN HOMOGENE VERENIGING OP HOMOFOBIE UITGESPLITST VOOR NIET-MOSLIMLEERLINGEN EN MOSLIMLEERLINGEN UIT DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Figuur 8. DE INVLOED VAN LIDMAATSCHAP VAN EEN HETEROGENE VERENIGING OP HOMOFOBIE UITGESPLITST VOOR NIET-MOSLIMLEERLINGEN EN MOSLIMLEERLINGEN UIT DE TWEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS IN ANTWERPEN EN GENT

Bron: JOP-monitor Antwerpen-Gent (2012)

Bijlage 2: Voorbeeld interpretatie interactie-effect

De interpretatie van de interactie-effecten wordt verduidelijkt aan de hand van een voorbeeld. Voor het significante interactie-effect van opleidingsniveau ouders met moslim in de regressie voor antisemitisme wordt de regressieformule uitgeschreven voor moslimleerlingen en niet-moslimleerlingen. In model 8 van de regressieanalyse voor antisemitisme (tabel 8) worden het intercept ($b = .23$), de coëfficiënt voor de variabele moslim ($b = .95$), de coëfficiënt voor de variabele opleidingsniveau ouders ($b = -.07$) en de coëfficiënt voor de interactievariabele moslim * opleidingsniveau ouders ($b = -.46$) weergegeven. Hieruit worden de volgende regressieformules afgeleid:

$$\text{Antisemitisme} = .23 + .95 * \text{moslim} - .07 * \text{opleidingsniveau ouders} - .46 * \text{moslim} * \text{opleidingsniveau ouders}$$

$$\begin{aligned} \text{Niet-moslims: Antisemitisme} &= .23 + .95 * 0 - .07 * \text{opleidingsniveau ouders} - .46 * 0 * \\ &\quad \text{opleidingsniveau ouders} \\ &= .23 - .07 * \text{opleidingsniveau ouders} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Moslims: Antisemitisme} &= .23 + .95 * 1 - .07 * \text{opleidingsniveau ouders} - .46 * 1 * \text{opleidingsniveau} \\ &\quad \text{ouders} \\ &= .23 + .95 + (-.07 - .46) * \text{opleidingsniveau ouders} \\ &= 1.18 - .54 * \text{opleidingsniveau ouders} \end{aligned}$$

Het interactie-effect wordt duidelijk bij het invullen van de regressieformules. Het opleidingsniveau van de ouders is ingedeeld in 0 en 1; 0 staat voor niet beide ouders hoogopgeleid en 1 staat voor beide ouders hoogopgeleid. Wat er gebeurt er met het antisemitisme van moslims en niet-moslims als je de score 0 ($x = 0$) en de score 1 ($x = 1$) invult voor opleidingsniveau ouders? De score 0 ($x = 0$) voor opleidingsniveau ouders leidt tot de volgende formule:

$$\text{Niet-moslims: Antisemitisme} = .23 - .07 * 0 = .23$$

$$\text{Moslims: Antisemitisme} = 1.18 - .54 * 0 = 1.18$$

Het antisemitisme van niet-moslims ($y = .23$) ligt lager dan het antisemitisme van moslims ($y = 1.18$). De score 1 ($x = 1$) voor opleidingsniveau ouders leidt tot de volgende formule:

$$\text{Niet-moslims: Antisemitisme} = .23 - .07 * 1 = .16$$

$$\text{Moslims: Antisemitisme} = 1.18 - .54 * 1 = .64$$

Bij een toename van het opleidingsniveau van de ouders van $x = 0$ naar $x = 1$, daalt het antisemitisme van niet-moslims van .23 tot .16 en het antisemitisme van moslims van 1.18 tot .64. De procentuele

daling van niet-moslims bedraagt $((\text{nieuw} - \text{oud} / \text{oud}) * 100 = (.16 - .23 / .23) * 100 = - 30)$ 30% en de procentuele daling van moslims $((.64 - 1.18 / 1.18) * 100 = - 46)$ 46%. Bij een toename van het opleidingsniveau van de ouders (i.e. als beide ouders hoogopgeleid zijn) daalt het antisemitisme van moslims sterker dan het antisemitisme van niet-moslims.

Bijlage 3: SPSS Syntax

*-----

*1. AFHANKELIJKE VARIABELEN.

*-----

*1.1. PCA VOOR ANTISEMITISME.

* Joden eruit halen. Filtervariabele aanmaken.
RECODE v19 (9 thru 11=0) (1 thru 8=1) (12 thru 15=1) (ELSE=SYSMIS) INTO niet_joods.
VARIABLE LABELS niet_joods 'Niet-joods'.
VALUE LABELS niet_joods 0 "wel joods" 1 "niet joods".
EXECUTE.
Frequencies niet_joods.

USE ALL.
FILTER BY niet_joods.
EXECUTE.

*Variabelen bekijken.
FREQUENCIES VARIABLES=v64x1 v64x2 v64x3 v64x4 v64x5 v64x6 v64x7 v64x8
/ORDER=ANALYSIS.

*Variabele v64x4 omdraaien.
Recode v64x4 (5=1)(4=2)(3=3)(2=4)(1=5)(ELSE=SYSMIS) into v64x4_rev.
VARIABLE LABELS v64x4_rev "Joden zijn evenveel te vertrouwen als iedereen".
VALUE LABELS v64x4_rev 1 "helemaal akkoord" 2 "akkoord" 3 "tussen beide" 4 "niet akkoord" 5 "helemaal niet akkoord".
Frequencies v64x4_rev.

*Variabele v64x6 omdraaien.
Recode v64x6 (5=1)(4=2)(3=3)(2=4)(1=5)(ELSE=SYSMIS) into v64x6_rev.
VARIABLE LABELS v64x6_rev "Joden zijn hardwerkende mensen".
VALUE LABELS v64x6_rev 1 "helemaal akkoord" 2 "akkoord" 3 "tussen beide" 4 "niet akkoord" 5 "helemaal niet akkoord".
Frequencies v64x6_rev.

*PCA uitvoeren.
FACTOR
/VARIABLES v64x1 v64x2 v64x3 v64x5 v64x7 v64x8 v64x4_rev v64x6_rev
/MISSING LISTWISE
/ANALYSIS v64x1 v64x2 v64x3 v64x5 v64x7 v64x8 v64x4_rev v64x6_rev
/PRINT UNIVARIATE INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION FSCORE
/FORMAT SORT
/PLOT EIGEN
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/ROTATION NOROTATE
/SAVE REG(ALL)
/METHOD=CORRELATION.

*De principale componentenanalyse heeft een Eigenwaarde van 4.6 en een verklaarde variantie van 57%.
*De absolute waarden van de ladingen variëren van .47 tot .86.
*De item met lading .47 ("Joden zijn hardwerkende mensen") is een uitzondering. De andere items laden tussen de .70 en .86.
*Besloten item v64x6_rev ("Joden zijn hardwerkende mensen") eruit te halen.
*PCA zonder v64x6_rev.

FACTOR
/VARIABLES v64x1 v64x2 v64x3 v64x5 v64x7 v64x8 v64x4_rev
/MISSING LISTWISE
/ANALYSIS v64x1 v64x2 v64x3 v64x5 v64x7 v64x8 v64x4_rev
/PRINT UNIVARIATE INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION FSCORE
/FORMAT SORT
/PLOT EIGEN

```
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/ROTATION NOROTATE
/SAVE REG(ALL)
/METHOD=CORRELATION.
```

*De items laden nu tussen de .65 en .87.

```
RELIABILITY
/VARIABLES=v64x1 v64x2 v64x3 v64x5 v64x7 v64x8 v64x4_rev
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.
```

*De schaal heeft een Cronbach alpha van .899.

*Factorscore in dataset.

*Filter weer uitzetten.

```
FILTER OFF.
USE ALL.
EXECUTE.
```

*-----

*1.2. PCA VOOR HOMOFOBIE.

*Variabelen bekijken.

```
FREQUENCIES VARIABLES=v73x01 v73x02 v73x03 v73x04 v73x05 v73x06 v73x07 v73x08 v73x09 v73x10
/ORDER=ANALYSIS.
```

*Reverse v73x01.

Recode v73x01 (5=1)(4=2)(3=3)(2=4)(1=5)(ELSE=SYSMIS) into v73x01_rev.

VARIABLE LABELS v73x01_rev "Twee mannen of twee vrouwen kunnen even goed een kind groot brengen".

VALUE LABELS v73x01_rev 1 "helemaal akkoord" 2 "akkoord" 3 "tussen beide" 4 "niet akkoord" 5 "helemaal niet akkoord".

Frequencies v73x01_rev.

*Reverse v73x07.

Recode v73x07 (5=1)(4=2)(3=3)(2=4)(1=5)(ELSE=SYSMIS) into v73x07_rev.

VARIABLE LABELS v73x07_rev "Kinderen moeten op school leren respect te hebben voor homoseksuelen".

VALUE LABELS v73x07_rev 1 "helemaal akkoord" 2 "akkoord" 3 "tussen beide" 4 "niet akkoord" 5 "helemaal niet akkoord".

Frequencies v73x07_rev.

*Reverse v73x08.

Recode v73x08 (5=1)(4=2)(3=3)(2=4)(1=5)(ELSE=SYSMIS) into v73x08_rev.

VARIABLE LABELS v73x08_rev "Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten hun leven kunnen leiden zoals zij dat willen".

VALUE LABELS v73x08_rev 1 "helemaal akkoord" 2 "akkoord" 3 "tussen beide" 4 "niet akkoord" 5 "helemaal niet akkoord".

Frequencies v73x08_rev.

*PCA uitvoeren.

```
FACTOR
/VARIABLES v73x01_rev v73x02 v73x03 v73x04 v73x05 v73x06 v73x07_rev v73x08_rev v73x09 v73x10
/MISSING LISTWISE
/ANALYSIS v73x01_rev v73x02 v73x03 v73x04 v73x05 v73x06 v73x07_rev v73x08_rev v73x09 v73x10
/PRINT UNIVARIATE INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION FSCORE
/FORMAT SORT
/PLOT EIGEN
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/ROTATION NOROTATE
/SAVE REG(ALL)
/METHOD=CORRELATION.
```

- *De principale componentenanalyse heeft een Eigenwaarde van 5,7 en een verklaarde variantie van 57%.
- *De absolute waarden van de ladingen variëren van .70 tot .87.
- *Ik heb besloten alle items in de schaal op te nemen.

RELIABILITY

```

/VARIABLES=v73x01_rev v73x02 v73x03 v73x04 v73x05 v73x06 v73x07_rev v73x08_rev v73x09 v73x10
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.

```

- *De schaal heeft een Cronbach alpha van 0.91.
- *Factorscore in dataset.

*-----.

*1.3. PCA VOOR GENDERONGELIJKHEID.

- *Variabelen bekijken.

```

FREQUENCIES VARIABLES=v71x1 v71x2 v71x3 v71x4 v71x5 v71x6 v71x7 v71x8 v71x9
/ORDER=ANALYSIS.

```

- *Alle variabelen in goede volgorde.

- *Exploratieve PCA uitvoeren.

```

FACTOR
/VARIABLES v71x1 v71x2 v71x3 v71x4 v71x5 v71x6 v71x7 v71x8 v71x9
/MISSING PAIRWISE
/ANALYSIS v71x1 v71x2 v71x3 v71x4 v71x5 v71x6 v71x7 v71x8 v71x9
/PRINT UNIVARIATE INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION FSCORE
/FORMAT SORT
/PLOT EIGEN
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/ROTATION NOROTATE
/SAVE REG(ALL)
/METHOD=CORRELATION.

```

- *De principale componentenanalyse heeft een Eigenwaarde van 4,0 en een verklaarde variantie van 44,4%.
- *De absolute waarden van de ladingen variëren van .54 tot .75.
- *Twee schalen: genderongelijkheid en genderoverschrijdend gedrag.
- *Variabelen v71x1 t/m v71x6 scoren hoog op genderongelijkheid (factor 1).
- *Variabelen v71x7 t/m v71x9 scoren hoog op genderoverschrijdend gedrag (factor 2).
- *In dit onderzoek enkel schaal voor genderongelijkheid gebruiken.

- *PCA uitvoeren voor variabelen die genderongelijkheid meten.

```

FACTOR
/VARIABLES v71x1 v71x2 v71x3 v71x4 v71x5 v71x6
/MISSING PAIRWISE
/ANALYSIS v71x1 v71x2 v71x3 v71x4 v71x5 v71x6
/PRINT UNIVARIATE INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION FSCORE
/FORMAT SORT
/PLOT EIGEN
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/ROTATION NOROTATE
/SAVE REG(ALL)
/METHOD=CORRELATION.

```

- *De principale componentenanalyse heeft een Eigenwaarde van 2.9 en een verklaarde variantie van 48,7%.
- *De absolute waarden van de ladingen variëren van .61 tot .81.

RELIABILITY

```

/VARIABLES=v71x1 v71x2 v71x3 v71x4 v71x5 v71x6
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.

```

*De schaal genderongelijkheid heeft een Cronbach alpha van .785.
*Factorscore Genderongelijkheid in dataset.

*-----.

*2. ONAFHANKELIJKE VARIABELEN.

*-----.

*2.1. GEZINSGERELATEERDE VARIABELEN.

*-----.

*2.1.1. WERKSITUATIE OUDERS.

*variabele maken voor werksituatie van de vader.

*Indelen in werkzaam en niet-werkzaam.

RECODE v15 (1=1) (2=1) (3 thru 8=0) (9 thru 11=SYSMIS) (ELSE=SYSMIS) INTO
vaderwerk.

VARIABLE LABELS vaderwerk 'werksituatie van de vader'.

VALUE LABELS vaderwerk 1 "werkzaam" 0 "niet-werkzaam".

EXECUTE.

Frequencies vaderwerk.

*variabele maken voor werksituatie van de moeder.

*Indelen in werkzaam en niet-werkzaam.

RECODE v16 (1=1) (2=1) (3 thru 8=0) (9 thru 11=SYSMIS) (ELSE=SYSMIS) INTO
moederwerk.

VARIABLE LABELS moederwerk 'werksituatie van de moeder'.

VALUE LABELS moederwerk 1 "werkzaam" 0 "niet-werkzaam".

EXECUTE.

Frequencies moederwerk.

*vier variabelen maken.

*Variabele voor beide ouders werkloos.

COMPUTE ouders_werkloos=vaderwerk = 0 AND moederwerk = 0.
EXECUTE.

*Variabele voor moeder werkt en vader werkt niet.

COMPUTE moeder_werkt=vaderwerk = 0 AND moederwerk = 1.
EXECUTE.

*Variabele voor vader werkt en moeder werkt niet.

COMPUTE vader_werkt=vaderwerk = 1 AND moederwerk = 0.
EXECUTE.

*Variabele voor beide ouders werken.

COMPUTE ouders_werken=vaderwerk = 1 AND moederwerk = 1.
EXECUTE.

*deze vier variabelen samenvoegen tot 1 variabele die de werksituatie van de ouders omvat.

RECODE ouders_werkloos1 (1=0) INTO werkouders4.

VARIABLE LABELS werkouders4 'werksituatie ouders'.

EXECUTE.

RECODE moeder_werkt1 (1=1) INTO werkouders4.

VARIABLE LABELS werkouders4 'werksituatie ouders'.

EXECUTE.

RECODE vader_werkt1 (1=2) INTO werkouders4.

VARIABLE LABELS werkouders4 'werksituatie ouders'.

EXECUTE.

RECODE ouders_werken1 (1=3) INTO werkouders4.

VARIABLE LABELS werkouders4 'werksituatie ouders'.

EXECUTE.

VALUE LABELS werkouders4 0 "geen van beide ouders werkt" 1 "moeder werkt, vader niet" 2 "vader werkt, moeder niet"
3 "beide ouders werken".

VARIABLE LABELS werkouders4 "werksituatie ouders".

Frequencies werkouders4.

*Categorie "moeder werkt" en categorie "vader werkt" in nieuwe variabele samenvoegen tot categorie "één van beide ouders werkt".

RECODE werkouders4 (0=0)(1 2=1)(3=2)(ELSE=SYSMIS) INTO werkouders.

VARIABLE LABELS werkouders 'werksituatie ouders'.

VALUE LABELS werkouders 0 "geen van beide ouders werkt" 1 "één van beide ouders werkt" 2 "beide ouders werken".

FREQUENCIES werkouders.

*voor regressieanalyses categorische variabele "werkouders" omzetten in dummyvariabelen.

*dummy "geen van beide ouders werkt".

RECODE werkouders (0=1) (1=0) (2=0) INTO werkouders_geen.

VARIABLE LABELS werkouders_geen 'geen van beide ouders werkt'.

VALUE LABELS werkouders_geen 1 "wel" 0 "niet".

EXECUTE.

FREQUENCIES werkouders_geen.

*dummy "een van beide ouders werkt".

RECODE werkouders (1=1) (0=0) (2=0) INTO werkouders_een.

VARIABLE LABELS werkouders_een 'een van beide ouders werkt'.

VALUE LABELS werkouders_een 1 "wel" 0 "niet".

EXECUTE.

FREQUENCIES werkouders_een.

*dummy "beide ouders werken".

RECODE werkouders (2=1) (0=0) (1=0) INTO werkouders_beide.

VARIABLE LABELS werkouders_beide 'beide ouders werken'.

VALUE LABELS werkouders_beide 1 "wel" 0 "niet".

EXECUTE.

FREQUENCIES werkouders_beide.

*referentie categorie "geen van beide ouders werkt".

*-----.

*2.1.2. SUBJECTIEF GEZINSINKOMEN.

FREQUENCIES VARIABLES=v22

/ORDER=ANALYSIS.

*Deze variabele gebruiken als intervalvariabele.

*-----.

*2.1.3. OPLEIDINGSNIVEAU OUDERS.

*Onderwijsniveau vd ouders.

Frequencies v13 v14.

*Opleiding moeder indelen in drie categoriën.

RECODE v13 (1 2=1)(3=2)(4 5=3)(ELSE=SYSMIS) INTO oplmoeder.

VARIABLE LABELS oplmoeder "opleiding moeder".

VALUE LABELS oplmoeder 1 "laaggeschoold-geen of lager onderwijs" 2 "middengeschoold-secundair onderwijs" 3 "hooggeschoold-hogeschool of universiteit".

FREQUENCIES oplmoeder.

*Opleiding vader indelen in drie categoriën.

RECODE v14 (1 2=1)(3=2)(4 5=3)(ELSE=SYSMIS) INTO oplvader.

VARIABLE LABELS oplvader "opleiding vader".

VALUE LABELS oplvader 1 "laaggeschoold-geen of lager onderwijs" 2 "middengeschoold-secundair onderwijs" 3 "hooggeschoold-hogeschool of universiteit".

FREQUENCIES oplvader.

*vier variabelen maken.

*Variabele voor geen van beide ouders hoogopgeleid.

COMPUTE ouders_laag=oplvader ^= 3 AND oplmoeder ^= 3.

EXECUTE.

*variabele voor moeder hoogopgeleid, maar vader niet.

COMPUTE moeder_hoog=oplvader ^= 3 AND oplmoeder = 3.

EXECUTE.

*variabele voor vader hoogopgeleid, maar moeder niet.
COMPUTE vader_hoog=oplvader = 3 AND oplmoeder ~= 3.
EXECUTE.

*variabele voor beide ouders hoogopgeleid.
COMPUTE ouders_hoog=oplvader = 3 AND oplmoeder = 3.
EXECUTE.

*deze vier variabelen samenvoegen tot 1 variabele die het opleidingsniveau van de ouders omvat.

RECODE ouders_laag (1=1) INTO oplouders4.
VARIABLE LABELS oplouders4 'opleidingsniveau ouders'.
EXECUTE.

RECODE moeder_hoog (1=2) INTO oplouders4.
VARIABLE LABELS oplouders4 'opleidingsniveau ouders'.
EXECUTE.

RECODE vader_hoog (1=3) INTO oplouders4.
VARIABLE LABELS oplouders4 'opleidingsniveau ouders'.
EXECUTE.

RECODE ouders_hoog (1=4) INTO oplouders4.
VARIABLE LABELS oplouders4 'opleidingsniveau ouders'.
EXECUTE.

VALUE LABELS oplouders4 1 "geen van beide ouders hoogopgeleid" 2 "moeder hoogopgeleid, vader niet" 3 "vader hoogopgeleid, moeder niet" 4 "beide ouders hoogopgeleid".
FREQUENCIES oplouders4.

*Categorie "moeder hoogopgeleid, vader niet" en categorie "vader hoogopgeleid, moeder niet" in nieuwe variabele samenvoegen tot categorie "één van beide ouders hoogopgeleid".

Recode oplouders4 (1=1)(2 3=2)(4=3)(ELSE=SYSMIS) into oplouders.

FREQUENCIES oplouders.

VARIABLE LABELS oplouders 'opleidingsniveau ouders'.

VALUE LABELS oplouders 1 "geen van beide ouders hoogopgeleid" 2 "één van beide ouders hoogopgeleid" 3 "beide ouders hoogopgeleid".

FREQUENCIES oplouders.

*voor regressieanalyses categorische variabele "oplouders" omzetten in dummyvariabelen.

*dummy "geen van beide ouders hoogopgeleid".

RECODE oplouders (1=1) (2=0) (3=0) INTO oplouders_geen.

VARIABLE LABELS oplouders_geen 'geen van beide ouders hoogopgeleid'.

VALUE LABELS oplouders_geen 1 "wel" 0 "niet".

EXECUTE.

FREQUENCIES oplouders_geen.

*dummy "een van beide ouders hoogopgeleid".

RECODE oplouders (2=1) (1=0) (3=0) INTO oplouders_eeen.

VARIABLE LABELS oplouders_eeen 'een van beide ouders hoogopgeleid'.

VALUE LABELS oplouders_eeen 1 "wel" 0 "niet".

EXECUTE.

FREQUENCIES oplouders_eeen.

*dummy "beide ouders hoogopgeleid".

RECODE oplouders (3=1) (1=0) (2=0) INTO oplouders_beide.

VARIABLE LABELS oplouders_beide 'beide ouders hoogopgeleid'.

VALUE LABELS oplouders_beide 1 "wel" 0 "niet".

EXECUTE.

FREQUENCIES oplouders_beide.

*referentiecategorie "geen van beide ouders hoogopgeleid".

*-----
*2.2. SCHOOLGERELATEERDE VARIABLE.

*-----
*2.2.1. ONDERWIJSVORM.

*Variabele bekijken.

Frequencies v21.

```
*Hercoderen in 5 onderwijsvormen; aso, kso, tso, bso en dbso.
RECODE v21 (1=1) (6=1) (11=1) (16=1) (4=2) (9=2) (14=2) (19=2) (3=3) (8=3) (13=3) (18=3) (2=4)
(7=4) (12=4) (17=4) (21=4) (23=4) (5=5) (10=5) (15=5) (20=5) (22=5) (24=5)(ELSE=SYSMIS) INTO oplvorm5.
VARIABLE LABELS oplvorm5 'onderwijsvormen'.
Value labels oplvorm5 1 "aso" 2 "kso" 3 "tso" 4 "bso" 5 "dbso".
EXECUTE.
Frequencies oplvorm5.
```

```
*Omdraaien en hercoderen in 3 categoriën.
Recode oplvorm5 (1 2=3)(3=2)(4 5=1)(ELSE=SYSMIS) into oplvorm.
Variable labels oplvorm "onderwijsvorm in 3 cat.".
Value labels oplvorm 1 "bso+dbso" 2 "tso" 3 "aso+kso".
EXECUTE.
Frequencies oplvorm.
```

*voor regressieanalyses categorische variabele "oplvorm" omzetten in dummyvariabelen.

```
*dummy bso+dbso.
RECODE oplvorm (1=1) (2=0) (3=0) INTO oplvorm_bso_dbso.
VARIABLE LABELS oplvorm_bso_dbso 'bso+dbso'.
VALUE LABELS oplvorm_bso_dbso 1 "wel" 0 "niet".
EXECUTE.
FREQUENCIES oplvorm_bso_dbso.
```

```
*dummy tso.
RECODE oplvorm (2=1) (1=0) (3=0) INTO oplvorm_tso.
VARIABLE LABELS oplvorm_tso 'tso'.
VALUE LABELS oplvorm_tso 1 "wel" 0 "niet".
EXECUTE.
FREQUENCIES oplvorm_tso.
```

```
*dummy aso+kso.
RECODE oplvorm (3=1) (2=0) (1=0) INTO oplvorm_aso_kso.
VARIABLE LABELS oplvorm_aso_kso 'aso+kso'.
VALUE LABELS oplvorm_aso_kso 1 "wel" 0 "niet".
EXECUTE.
FREQUENCIES oplvorm_aso_kso.
```

*bso+dbso als referentiecategorie.

*-----
*2.3. BUURTGERELATEERDE VARIABELEN.

*-----
*2.3.1. BUURTKWALITEIT.

```
*variabelen voor buurtkwaliteit bekijken.
FREQUENCIES VARIABLES=v31x1 v31x2 v31x3 v31x4 v31x5 v31x6
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
*variabelen voor buurtkwaliteit omdraaien.
Recode v31x1 (4=0)(3=1)(2=2)(1=3)(0=4)(ELSE=SYSMIS) into v31x1_rev.
Recode v31x2 (4=0)(3=1)(2=2)(1=3)(0=4)(ELSE=SYSMIS) into v31x2_rev.
Recode v31x3 (4=0)(3=1)(2=2)(1=3)(0=4)(ELSE=SYSMIS) into v31x3_rev.
Recode v31x4 (4=0)(3=1)(2=2)(1=3)(0=4)(ELSE=SYSMIS) into v31x4_rev.
Recode v31x5 (4=0)(3=1)(2=2)(1=3)(0=4)(ELSE=SYSMIS) into v31x5_rev.
Recode v31x6 (4=0)(3=1)(2=2)(1=3)(0=4)(ELSE=SYSMIS) into v31x6_rev.
```

```
*factoranalyse uitvoeren.
FACTOR
/VARIABLES v31x1_rev v31x2_rev v31x3_rev v31x4_rev v31x5_rev v31x6_rev
/MISSING LISTWISE
/ANALYSIS v31x1_rev v31x2_rev v31x3_rev v31x4_rev v31x5_rev v31x6_rev
/PRINT UNIVARIATE INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION FSCORE
/FORMAT SORT
```

```
/PLOT EIGEN
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/ROTATION NOROTATE
/SAVE REG(ALL)
/METHOD=CORRELATION.
```

*De principale componentenanalyse heeft een Eigenwaarde van 3,5 en een verklaarde variantie van 59,11%.

*De absolute waarden van de ladingen variëren van .71 tot .84.

```
RELIABILITY
/VARIABLES=v31x1_rev v31x2_rev v31x3_rev v31x4_rev v31x5_rev v31x6_rev
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.
```

*de schaal heeft een cronbach alpha van .854.

*factorscore in dataset.

*-----.

*2.3.2. LIDMAATSCHAP BUURTVERENIGING.

*geen lid van vereniging.

*niet NU actief lid d.w.z. "nooit lid geweest" (0), "vroeger lid geweest" (1), "nu passief lid" (2).

*geen lid van vereniging als vraag 37 1 t/m 15 niet gelijk zijn aan categorie 3 "nu actief lid".

```
COMPUTE vereniging_geenlid=v37x01 =~ 3 AND v37x02 =~ 3 AND v37x03 =~ 3 AND v37x04 =~ 3 AND v37x05 =~ 3
AND
v37x06 =~ 3 AND v37x07 =~ 3 AND v37x08 =~ 3 AND v37x09 =~ 3 AND v37x10 =~ 3 AND v37x11 =~ 3 AND
v37x12 =~ 3 AND v37x13 =~ 3 AND v37x14 =~ 3 AND v37x15 =~ 3.
EXECUTE.
```

Frequencies vereniging_geenlid.

VARIABLE LABELS vereniging_geen lid "geen lid van een vereniging".

VALUE LABELS vereniging_geenlid 1 "ja" 0 "nee".

*actief lid van homogene vereniging.

*actief lid van allochtone jeugdverenigingen of zelforganisaties, jeugdwelzijnswerking en religieuze en levensbeschouwelijke verenigingen.

*v37x2, v37x3 en v37x14.

```
COMPUTE vereniging_homogeen=v37x02=3 OR v37x03=3 OR v37x14=3.
```

EXECUTE.

FREQUENCIES vereniging_homogeen.

VARIABLE LABELS vereniging_homogeen "lid van homogene vereniging".

VALUE LABELS vereniging_homogeen 1 "ja" 0 "nee".

*actief lid van heterogene vereniging.

```
COMPUTE vereniging_heterogeen=v37x01=3 OR v37x04=3 OR v37x05=3 OR v37x06=3 OR v37x07=3 OR
v37x08=3 OR v37x09=3 OR v37x10=3 OR v37x11=3 OR v37x12=3 OR v37x13=3 OR v37x15=3.
```

EXECUTE.

Frequencies vereniging_heterogeen.

VARIABLE LABELS vereniging_heterogeen "lid van heterogene vereniging".

VALUE LABELS vereniging_heterogeen 1 "ja" 0 "nee".

*deze variabelen samenvoegen tot 1 variabele die lidmaatschap van een vereniging omvat.

```
RECODE vereniging_geenlid (1=0) INTO vereniging.
```

EXECUTE.

```
RECODE vereniging_homogeen (1=1) INTO vereniging.
```

EXECUTE.

```
RECODE vereniging_heterogeen (1=2) INTO vereniging.
```

EXECUTE.

VARIABLE LABELS vereniging "lidmaatschap vereniging".

Frequencies vereniging.

VALUE LABELS vereniging 0 "geen lid van vereniging" 1 "lid van homogene vereniging" 2 "lid van heterogene vereniging".

*voor regressieanalyses categorische variabele "vereniging" omzetten in dummyvariabelen.

*dummy geen lid van vereniging.

RECODE vereniging (0=1) (1=0) (2=0) INTO vereniging_geenlid_dummy.

VARIABLE LABELS vereniging_geenlid_dummy 'geen lid van vereniging'.

EXECUTE.

VALUE LABELS vereniging_geenlid_dummy 1 "ja" 0 "nee".

*dummy lid van homogene vereniging.

RECODE vereniging (1=1) (0=0) (2=0) INTO vereniging_homogeen_dummy.

VARIABLE LABELS vereniging_homogeen_dummy 'lid van homogene vereniging'.

EXECUTE.

VALUE LABELS vereniging_homogeen_dummy 1 "ja" 0 "nee".

*dummy lid van heterogene vereniging.

RECODE vereniging (2=1) (0=0) (1=0) INTO vereniging_heterogeen_dummy.

VARIABLE LABELS vereniging_heterogeen_dummy 'lid van heterogene vereniging'.

EXECUTE.

VALUE LABELS vereniging_heterogeen_dummy 1 "ja" 0 "nee".

*referentiecategorie is dummy "geen lid van vereniging".

*-----.

*2.4. DE VARIABELE MOSLIM.

*-----.

*2.4.1. MOSLIM.

*vraag 19 naar geloofsovertuiging.

FREQUENCIES VARIABLES=v19 v19b

/ORDER=ANALYSIS.

*moslim.

*v19 6,7 en 8.

*bij v19b.

RECODE v19b ('een gelovige islamiet'=1) ('een moslim maar niet zo strikt'=1) ('Moslim'=1)

('Moslim, maar ik bid niet altijd'=1) (ELSE=0) INTO v19b_moslim.

VARIABLE LABELS v19b_moslim 'moslim'.

EXECUTE.

Frequencies v19b_moslim.

*moslim.

COMPUTE moslim_zijn=v19=6 OR v19=7 OR v19=8 OR v19b_moslim=1.

EXECUTE.

FREQUENCIES moslim_zijn.

*niet-moslim.

*vraag 19 1t/m5 en 9 t/m 14.

*v19b.

RECODE v19b ('een gelovige islamiet'=0) ('een moslim maar niet zo strikt'=0) ('Moslim'=0)

('Moslim, maar ik bid niet altijd'=0) ('8'=0) ('9'=0) (ELSE=1) INTO v19b_nietmoslim.

VARIABLE LABELS v19b_nietmoslim 'niet-moslim'.

EXECUTE.

Frequencies v19b_nietmoslim.

*niet-moslim.

COMPUTE nietmoslim_zijn=v19=1 OR v19=2 OR v19=3 OR v19=4 OR v19=5 OR v19=9 OR v19=10 OR v19=11 OR

v19=12 OR v19=13 OR v19=14 OR v19b_nietmoslim=1.

EXECUTE.

Frequencies nietmoslim_zijn.

*variabelen moslim_zijn en nietmoslim_zijn samenvoegen tot de variabele moslim.

```
RECODE nietmoslim_zijn (1=0) INTO moslim.
VARIABLE LABELS moslim 'al dan niet moslim'.
EXECUTE.
RECODE moslim_zijn (1=1) INTO moslim.
VARIABLE LABELS moslim 'al dan niet moslim'.
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES moslim.
VALUE LABELS moslim 1 "moslim" 0 "niet-moslim".
```

```
*variabele voor niet-moslim maken.
RECODE moslim (1=0) (0=1) INTO nietmoslim.
VARIABLE LABELS nietmoslim 'niet moslim'.
EXECUTE.
FREQUENCIES nietmoslim.
VALUE LABELS nietmoslim 1 "niet moslim" 0 "moslim".
```

```
*-----
*2.5. INTERACTIEVARIABLEN.
```

```
*-----
*INTERACTIEVARIABLEN MAKEN.
```

```
*uit exploratieve regressieanalyses bleek bij sommige variabelen sprake van intercorrelaties.
*om deze reden zijn variabelen gehercodeerd of gecentreerd.
```

```
*WERKSITUATIE OUDERS.
*ivm intercorrelatie werksituatie ouders in 2 categoriën.
RECODE werkouders (0=0) (1=0) (2=1) INTO werkouders2.
EXECUTE.
VARIABLE LABELS werkouders2 "beide ouders werken".
VALUE LABELS werkouders2 1 "wel" 0 "niet".
Frequencies werkouders2.
```

```
*interactie variabele voor werk ouders en moslim.
COMPUTE werkouders2_moslim=werkouders2 * moslim.
EXECUTE.
FREQUENCIES werkouders2_moslim.
```

```
*INKOMEN.
*ivm intercorrelatie variabele inkomen gecentreerd.
*inkomen centreren.
AGGREGATE
/OUTFILE=* MODE=ADDVARIABLES
/BREAK=
/Inkomen_mean=MEAN(Inkomen).
```

```
COMPUTE inkomen_centered=Inkomen-Inkomen_mean.
EXECUTE.
```

```
*interactie maken voor centered inkomen en moslim.
COMPUTE inkomen_centered_moslim=inkomen_centered*moslim.
EXECUTE.
FREQUENCIES inkomen_centered_moslim.
```

```
*OPLEIDING OUDERS.
*ivm intercorrelatie opleiding ouders in 2 categoriën.
RECODE oplouders (1=0) (2=0) (3=1) INTO oplouders2.
EXECUTE.
FREQUENCIES oplouders2.
```

```
*interactievariabele maken.
COMPUTE oplouders2_moslim=oplouders2*moslim.
EXECUTE.
```

FREQUENCIES oplouders2_moslim.

*OPLEIDINGSVORM.

*ivm intercorrelatie opleidingsvorm in 2 categoriën.
RECODE oplvorm (1=0) (2=0) (3=1) INTO oplvorm2.
EXECUTE.
FREQUENCIES oplvorm2.

*interactievariabele maken.

COMPUTE oplvorm2_moslim=oplvorm2*moslim.
EXECUTE.
FREQUENCIES oplvorm2_moslim.

*BUURTKWALITEIT.

*centeren niet nodig ivm acceptabele intercorrelatie.
*interactie buurtkwaliteit en moslim.
COMPUTE buurtkwaliteit_moslim=buurtkwaliteit*moslim.
EXECUTE.
FREQUENCIES VARIABLES=buurtkwaliteit_moslim
/ORDER=ANALYSIS.

*VERENIGING.

*interactie vereniging en moslim.
COMPUTE vereniging_geenlid_dummy_moslim=vereniging_geenlid_dummy*moslim.
EXECUTE.
COMPUTE vereniging_homogeen_dummy_moslim=vereniging_homogeen_dummy*moslim.
EXECUTE.
COMPUTE vereniging_heterogeen_dummy_moslim=vereniging_heterogeen_dummy*moslim.
EXECUTE.

*-----.

*2.6. CONTROLEVARIABLEN.

*-----.

*2.6.1. GESLACHT.

*variabele v01.

FREQUENCIES VARIABLES=v01
/ORDER=ANALYSIS.

RECODE v01 (1=1) (2=0) (ELSE=SYSMIS) INTO geslacht.
VARIABLE LABELS geslacht 'geslacht'.
VALUE LABELS geslacht 1 "man" 0 "vrouw".
EXECUTE.
FREQUENCIES geslacht.

*referentie categorie vrouw.

*-----.

*2.6.2. LEEFTIJD.

*onderzoek afgenomen in 2012.
*geen precieze data betreft dag en maand.
*zodoende gehercodeerd naar geboortejaar.

FREQUENCIES VARIABLES=v02c leeftijd
/ORDER=ANALYSIS.

RECODE
(1999=13)(1998=14)(1997=15)(1996=16)(1995=17)(1994=18)(1993=19)(1992=20)(1991=21)(1990=22)(1989=23)(ELSE=
v02c
SYSMIS) into leeftijd_jaren.
VARIABLE LABELS leeftijd_jaren 'leeftijd in jaren'.

EXECUTE.
Frequencies leeftijd_jaren.

*-----
*2.6.3. LOCATIE.

*variabele lokatie zat reeds in dataset bestaande uit categoriën Antwerpen en Gent.
FREQUENCIES VARIABLES=lokatie
/ORDER=ANALYSIS.

*gehercodeerd tot dummy variabele.
RECODE locatie (1=1) (2=0) (ELSE=SYSMIS) INTO locatie.
VARIABLE LABELS locatie 'locatie'.
VALUE LABELS locatie 1 "Antwerpen" 0 "Gent".
EXECUTE.
FREQUENCIES locatie.

*Gent is referentiecategorie.

*-----
*2.6.4. ALLOCHTOON.

*bekijken variabelen voor afkomst vader.
FREQUENCIES VARIABLES=v08 v08b /ORDER=ANALYSIS.

*bij v08b categoriën "8", "9", "?", "zie vraag 3", "zijn moeder was Duitse", "kermis (rondtrekken)" en "nooit gekend" eruithalen.
RECODE v08b ('8'=SYSMIS) ('9'=SYSMIS) ('?'=SYSMIS)('zie vraag 3'=SYSMIS)('Zijn moeder was Duitse.'=SYSMIS)('kermis (rondtrekken)'=SYSMIS)('nooit gekend'=SYSMIS)(ELSE=1) INTO v08b_alloch.
VARIABLE LABELS v08b_alloch 'vader allochtoon'.
EXECUTE.
FREQUENCIES v08b_alloch.

*vader allochtoon.
COMPUTE vader_alloch=v08=2 OR v08=3 OR v08=4 OR v08=5 OR v08=6 OR v08=7 OR v08=8 OR v08=9 OR v08=10
OR v08=11 OR v08=12 OR v08b_alloch=1.
EXECUTE.
Frequencies vader_alloch.

*vader autochtoon.
COMPUTE vader_autoch=v08=1.
EXECUTE.
FREQUENCIES vader_autoch.

*bekijken variabelen voor afkomst moeder.
FREQUENCIES VARIABLES=v09 v09b
/ORDER=ANALYSIS.

*bij v09b categoriën "8", "9", "?", "half Belg, half Burundees" en "half Spaans-Belg" eruithalen.
RECODE v09b ('8'=SYSMIS) ('9'=SYSMIS) ('?'=SYSMIS) ('half Belg, half Burundees'=SYSMIS) ('half Spaans-Belg'=SYSMIS) (ELSE=1)
INTO v09b_alloch.
VARIABLE LABELS v09b_alloch 'moeder allochtoon'.
EXECUTE.
FREQUENCIES v09b_alloch.

*moeder allochtoon.
COMPUTE moeder_alloch=v09=2 OR v09=3 OR v09=4 OR v09=5 OR v09=6 OR v09=7 OR v09=8 OR v09=9 OR v09=10
OR v09=11 OR v09=12 OR v09b_alloch=1.
EXECUTE.
Frequencies moeder_alloch.

*moeder autochtoon.
COMPUTE moeder_autoch=v09=1.
EXECUTE.

FREQUENCIES moeder_autoch.

*drie variabelen maken.

*variabele voor beide ouders autochtoon.

```
COMPUTE ouders_autochtoon=vader_autoch=1 AND moeder_autoch=1.  
EXECUTE.
```

*variabele voor één van beide ouders allochtoon.

```
COMPUTE ouder_allochtoon=vader_alloch=1 OR moeder_alloch=1.  
EXECUTE.
```

*variabele voor beide ouders allochtoon.

```
COMPUTE ouders_allochtoon=vader_alloch=1 AND moeder_alloch=1.  
EXECUTE.
```

*deze variabelen samenvoegen tot 1 variabele die de variabele allochtoon omvat.

```
RECODE ouders_autochtoon (1=0) INTO allochtoon.
```

```
VARIABLE LABELS allochtoon 'allochtoon/autochtoon'.  
EXECUTE.
```

```
RECODE ouder_allochtoon (1=1) INTO allochtoon.
```

```
VARIABLE LABELS allochtoon 'allochtoon/autochtoon'.  
EXECUTE.
```

```
RECODE ouders_allochtoon (1=1) INTO allochtoon.
```

```
VARIABLE LABELS allochtoon 'allochtoon/autochtoon'.  
EXECUTE.
```

```
VARIABLE LABELS allochtoon "allochtoon/autochtoon".
```

```
VALUE LABELS allochtoon 0 "autochtoon" 1 "allochtoon".
```

```
FREQUENCIES allochtoon.
```

*-----.

*Filter waardoor N in alle analyses gelijk is.

*Enkel respondenten meegenomen die op alle variabelen in alle analyses een geldige waarde hebben (nergens een missing hebben).

*totaal N=1438.

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(NOT (SYSMIS(Antisemitisme) | SYSMIS(Homofobie) | SYSMIS(Genderongelijkheid) |  
  SYSMIS(geslacht) | SYSMIS(leeftijd_jaren) | SYSMIS(locatie) | SYSMIS(allochtoon) |  
  SYSMIS(werkouders2) | SYSMIS(inkomen_centered) | SYSMIS(oplouders2) |  
  SYSMIS(oplvorm2) | SYSMIS(buurtkwaliteit) | SYSMIS(vereniging_homogeen_dummy) |  
  SYSMIS(vereniging_heterogeen_dummy) | SYSMIS(moslim))).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'NOT (SYSMIS(Antisemitisme) | SYSMIS(Homofobie) | '+  
  'SYSMIS(Genderongelijkheid) | SYSMIS(geslacht) | SYSMIS(leeftijd_jaren) | SYSMIS(locatie) '+  
  '| SYSMIS(allochtoon) | SYSMIS(werkouders2) | SYSMIS(inkomen_centered) | '+  
  'SYSMIS(oplouders2... (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

*-----.

*BESCHRIJVENDE STATISTIEKEN.

```
DESCRIPTIVES VARIABLES=Antisemitisme Homofobie Genderongelijkheid werkouders2 Inkomen  
  oplouders2 oplvorm2 buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy  
  vereniging_heterogeen_dummy moslim  
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
```

*-----.

*REGRESSIEANALYSE VOOR ANTISEMITISME.

REGRESSION

```
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N  
/MISSING LISTWISE
```

```

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Antisemitisme
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2_moslim inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_homogeen_dummy_moslim
vereniging_heterogeen_dummy_moslim.

```

*alle variabelen en interactievariabelen zijn ook apart i.e. individueel en in andere combinaties getoetst.

*hieruit bleken nagenoeg dezelfde effecten.

*deze analyses zijn niet opgenomen in deze syntax.

*CONTROLE VERONDERSTELLINGEN REGRESSIE.

```

REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Antisemitisme
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2_moslim inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_homogeen_dummy_moslim
vereniging_heterogeen_dummy_moslim
/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).

```

*RESIDUEN ZIJN NORMAAL VERDEELD EN REGRESSIEMODEL IS HOMOSCEDASTISCH EN LINEAIR.

*INTERACTION PLOT VOOR OPL OUDERS EN BUURTKWALITEIT.

```

GRAPH
/SCATTERPLOT(BIVAR)=oplouders2 WITH Antisemitisme BY moslim
/MISSING=LISTWISE.

```

GRAPH

```

/SCATTERPLOT(BIVAR)=buurtkwaliteit WITH Antisemitisme BY moslim
/MISSING=LISTWISE.

```

*-----.

*REGRESSIEANALYSE VOOR HOMOFOBIE.

*bij aparte toetsing van de interactievariabelen homogene vereniging * moslim en heterogene vereniging * moslim waren beide interactievariabelen significant.

*de significantie van deze interactievariabelen verdween echter bij samenvoeging in één model.

*zodoende is de interactievariabele homogene vereniging * moslim opgenomen in de eerste regressieanalyses (model 1 t/m 8) en de interactievariabele

heterogene vereniging * moslim opgenomen in de tweede regressieanalyses (model 9).

*MODEL 1 T/M 8.

```

REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Homofobie

```



```

/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2_moslim inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_homogeen_dummy_moslim.

```

- *alle variabelen en interactievariabelen zijn ook apart i.e. individueel en in andere combinaties getoetst.
- *hieruit bleken nagenoeg dezelfde effecten.
- *deze analyses zijn niet opgenomen in deze syntax.

*CONTROLE VERONDERSTELLINGEN REGRESSIE MODEL 1 T/M 8.

```

REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Homofobie
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2_moslim inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_homogeen_dummy_moslim
/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).
*RESIDUEN ZIJN NORMAAL VERDEELD EN REGRESSIEMODEL IS HOMOSCEDASTISCH EN LINEAIR.

```

*MODEL 9.

```

REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Homofobie
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2_moslim inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_heterogeen_dummy_moslim.

```

- *alle variabelen en interactievariabelen zijn ook apart i.e. individueel en in andere combinaties getoetst.
- *hieruit bleken nagenoeg dezelfde effecten.
- *deze analyses zijn niet opgenomen in deze syntax.

*CONTROLE VERONDERSTELLINGEN REGRESSIE MODEL 9.

```

REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Homofobie
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim

```

```
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_heterogeen_dummy_moslim
/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).
*RESIDUEN ZIJN NORMAAL VERDEELD EN REGRESSIEMODEL IS HOMOSCEDASTISCH EN LINEAIR.
```

*INTERACTION PLOTS VOOR BUURTKWALITEIT, HOMOGENE VERENIGING EN HETEROGENE VERENIGING.

```
GRAPH
/SCATTERPLOT(BIVAR)=buurtkwaliteit WITH Homofobie BY moslim
/MISSING=LISTWISE.
```

```
GRAPH
/SCATTERPLOT(BIVAR)=vereniging_homogeen_dummy WITH Homofobie BY moslim
/MISSING=LISTWISE.
```

```
GRAPH
/SCATTERPLOT(BIVAR)=vereniging_heterogeen_dummy WITH Homofobie BY moslim
/MISSING=LISTWISE.
```

*-----
*REGRESSIEANALYSE VOOR GENDERONGELIJKHEID.

```
REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Genderongelijkheid
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2_moslim inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_homogeen_dummy_moslim
vereniging_heterogeen_dummy_moslim.
```

*alle variabelen en interactievariabelen zijn ook apart i.e. individueel en in andere combinaties getoetst.

*hieruit bleken nagenoeg dezelfde effecten.

*deze analyses zijn niet opgenomen in deze syntax.

*CONTROLE VERONDERSTELLINGEN REGRESSIE.

```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Genderongelijkheid
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd_jaren locatie allochtoon
/METHOD=ENTER werkouders2 inkomen_centered oplouders2
/METHOD=ENTER oplvorm2
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit vereniging_homogeen_dummy vereniging_heterogeen_dummy
/METHOD=ENTER moslim
/METHOD=ENTER werkouders2_moslim inkomen_centered_moslim oplouders2_moslim
/METHOD=ENTER oplvorm2_moslim
/METHOD=ENTER buurtkwaliteit_moslim vereniging_homogeen_dummy_moslim
vereniging_heterogeen_dummy_moslim
/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).
*RESIDUEN ZIJN NORMAAL VERDEELD EN REGRESSIEMODEL IS HOMOSCEDASTISCH EN LINEAIR.
```